

Exortăția apostolică
FAMILIARIS CONSORTIO
a suveranului pontif Ioan Paul al II-lea
despre îndatoririle familiei creștine în lumea de astăzi

Introducere

Biserica în slujba familiei

1. Transformările ample, rapide și profunde ale societății și culturii au afectat familia în zilele noastre mai mult poate decât alte instituții. Multe familii trăiesc această situație în fidelitate față de acele valori spirituale care stau la baza instituției familiale. Altele plutesc în nesiguranță ori rătăcesc de la calea datoriilor lor, ori sunt de-a dreptul străine și oarecum necunoscătoare ale semnificației vieții de familie și ale adevărului sens al vieții conjugale și familiale. Altele, împiedicate de diferite nedreptăți sociale, nu pot să-și realizeze drepturile fundamentale.

Conștientă că taina Căsătoriei și familia constituie una dintre valorile cele mai prețioase ale omenirii, Biserica vrea să-și facă auzit glasul și să-și ofere ajutorul celor care, conștienți de valoarea Căsătoriei și a familiei, se străduiesc să realizeze cu fidelitate aceste valori în viața lor, aceluia care plutesc în nesiguranță și anxietate, caută adevărul, precum și aceluia care sunt împiedicați pe nedrept să trăiască liber propriul proiect al familiei. Susținând pe cei dintâi, luminându-i pe următorii și ajutându-i pe ceilalți, Biserica oferă slujirea sa celor care sunt preocupați de destinul Căsătoriei și al familiei[1].

În mod deosebit, Biserica se adresează tinerilor care sunt gata de a începe drumul spre Căsătorie și viața de familie, cu scopul de a le deschide noi orizonturi, ajutându-i să descopere frumusețea și măreția chemării la dragoste și la slujirea vieții.

Sinodul episcopilor din anul 1980 în continuitate cu Sinoadele precedente

2. Un semn al acestei profunde preocupări a Bisericii pentru familie a fost ultimul Sinod al episcopilor, care s-a ținut la Roma între 26 septembrie și 26 octombrie 1980. Acest Sinod a fost continuarea naturală a celor două precedente[2]: familia creștină este, într-adevăr, prima comunitate creștină chemată să vestească evanghelia persoanei umane în continuă dezvoltare și să conducă această persoană, printr-o educație și cateheză progresivă, la deplina maturizare umană și creștină.

Nu numai atât, ultimul Sinod al episcopilor se leagă într-un anumit fel și cu cel care a dezbătut problema Preoției sacramentale și promovarea dreptății în lumea contemporană. Fiind o comunitate educativă, familia creștină trebuie să-l ajute pe om să-

și cunoască propria vocație și să-și asume rolul necesar pentru realizarea dreptății în lume, formându-l încă de la început pentru realizarea unor relații interpersonale, bogate în dreptate și dragoste.

La încheierea lucrărilor, părinții sinodali mi-au prezentat o listă amplă de propuneri care cuprindea roadele reflecțiilor făcute în cursul intenselor zile de lucru și mi-au cerut cu un vot unanim să fiu interpretul lor, în fața omenirii, al preocupărilor arzătoare ale Bisericii pentru familie și să dau indicațiile oportune pentru reînnoirea activității pastorale în acest sector fundamental al vieții umane și ecleziale.

Îndeplinind această îndatorire cu prezenta exortatie, ca semn al grijii deosebite față de misiunea apostolică încredințată mie, doresc să mulțumesc tuturor membrilor Sinodului pentru contribuția prețioasă de doctrină și experiență pe care mi-au dat-o prin acele *Propositiones*, al căror text îl încredințez Consiliului Pontifical pentru Familie, dispunând ca studiul să fie aprofundat cu scopul de a valorifica fiecare aspect al bogățiilor pe care le conțin.

Bunul prețios al Căsătoriei și familiei

3. Biserica, luminată de darul credinței care o face să cunoască întreg adevărul despre bunul prețios al Căsătoriei și al familiei, precum și înțelesul lor adânc, simte încă o dată datoria grabnică de a vesti tuturor, fără deosebire, evanghelia, adică "vestea cea bună", dar mai ales aceluia care sunt chemați și se pregătesc pentru Căsătorie, cât și tuturor soților și părinților din întreaga lume.

Biserica este profund convinsă că numai prin acceptarea evangheliei se poate realiza pe deplin orice speranță pe care omul și-o pune legitim în Căsătorie și familie.

Voite de Dumnezeu prin însuși actul creației[3], Căsătoria și familia sunt destinate intrinsec spre a se realiza în Cristos[4] și au nevoie de harul său spre a fi vindecate de rănilor păcatului[5] și readuse la "începutul" lor[6], adică la cunoașterea deplină și realizarea integrală a planului lui Dumnezeu.

Într-un moment istoric în care familia este supusă unor forțe care încearcă s-o distrugă sau s-o deformeze, Biserica – fiind conștientă de faptul că binele societății și al său este profund legat de binele familiei[7] – simte că datoria ei arzătoare și urgentă este de a vesti tuturor planul lui Dumnezeu despre Căsătorie și familie, asigurându-i deplina vitalitate și promovarea umană și creștină, contribuind în felul acesta la reînnoirea societății și a poporului lui Dumnezeu.

Prima parte

Lumini și umbre în familia zilelor noastre

Necesitatea cunoașterii situației

4. Deoarece planul lui Dumnezeu despre Căsătorie și familie privește pe bărbat și femeie în complexul existenței lor zilnice și în situații sociale și culturale bine determinate, Biserica, în îndeplinirea misiunii sale, trebuie să cunoască situațiile în care se dezvoltă

astăzi Căsătoria și familia[8].

Această cunoaștere este deci o exigență indispensabilă pentru opera de evanghelizare. Într-adevăr, Biserica trebuie să vestească evanghelia lui Isus Cristos, neschimbată și mereu nouă, familiilor noastre, așa cum sunt acestea legate de condițiile lumii în mijlocul căreia sunt chemate să primească și să realizeze planul lui Dumnezeu specific lor. Dar nu numai atât; chemările și ecurile Duhului Sfânt răsună chiar prin glasul evenimentelor istorice, iar Biserica poate să fie condusă la înțelegerea mai profundă a misterului inepuizabil al Căsătoriei și al familiei, chiar de complexul situațiilor, de întrebările, neliniștile și speranțele tinerilor, ale soților și ale părinților zilelor noastre[9].

La toate acestea trebuie adăugată o constatare deosebit de importantă pentru zilele noastre. Nu rareori bărbatului și femeii de astăzi, în căutarea sinceră și profundă a unui răspuns la problemele zilnice și grave ale vieții lor matrimoniale și familiale, le sunt oferite viziuni și propuneri chiar seducătoare, dar care compromit în diferite feluri adevărul și demnitatea persoanei umane. Adesea, această ofertă este făcută de organizarea puternică și capilară a mijloacelor de comunicare socială, care subminează în mod subtil libertatea și capacitatea de judecare obiectivă a lucrurilor.

Mulți sunt conștienți deja de acest pericol în care se află persoana umană și lucrează pentru adevăr. Biserica, ajutată de discernământul evangheliei, se unește cu aceștia, punându-se în slujirea adevărului, a libertății și a demnității fiecărui bărbat și a fiecărei femei.

Discernământul evangheliei

5. Discernământul Bisericii devine ofertă de orientare pentru a fi salvat și realizat întregul adevăr și deplina demnitate a Căsătoriei și a familiei.

El este realizat de sensul credinței[10], care este un dar pe care Duhul Sfânt îl dă tuturor credincioșilor[11], fiind deci opera întregii Biserici, conform cu diversitatea diferitelor daruri și carisme care, împreună și conform responsabilității proprii fiecăruia, cooperează pentru o mai profundă înțelegere și actualizare a cuvântului lui Dumnezeu. Deci Biserica nu-și împlinește misiunea de pătrundere a înțeleșului evangheliei numai prin intermediul păstorilor bisericești, care învață în numele și cu puterea lui Cristos, ci și prin laici: Cristos "îi investește ca martori ai săi și-i umple cu sensul și cu darul cuvântului (*Fap 2,17-18; Ap 19,10*) pentru ca forța evangheliei să strălucească în viața lor zilnică, familială și socială" [12]. Mai mult, datorită chemării lor deosebite, laicii au datoria specifică de a interpreta în lumina lui Cristos istoria acestei lumi, pentru că sunt chemați să lumineze și să dirijeze realitățile trecătoare după planul lui Dumnezeu Creator și Răscumpărător.

"Sensul supranatural al credinței"[13] nu constă deci în mod necesar numai în consensul credincioșilor. Biserica, urmând pe Cristos, caută adevărul care nu coincide totdeauna cu părerile majorității. Ea ascultă conștiința, nu puterea, și pentru aceasta apără pe cei săraci și disprețuiți. Biserica poate să aprecieze cercetările sociologice și statistice atunci

când le consideră revelatoare pentru a înțelege contextul istoric în care trebuie să se dezvolte acțiunea pastorală și pentru a cunoaște mai bine adevărul; dar numai aceste cercetări singure nu trebuie considerate ca o expresie a sensului credinței.

Misiunea ministerului apostolic este de a asigura permanența Bisericii în adevărul lui Cristos și de a-l individualiza mereu tot mai profund. Pentru aceasta, păstorii Bisericii trebuie să promoveze sensul credinței în toți credincioșii, să vegheze și să judece cu autoritate adevărul genuin al expresiilor, să-i educe pe cei ce cred spre o înțelegere mereu mai matură a evangheliei[14].

Soții și părinții pot și trebuie să-și ofere contribuția lor proprie și de neînlocuit pentru elaborarea unei adânci pătrunderi a discernământului evangheliei în diferite situații și culturi în care bărbatul și femeia trăiesc viața lor matrimonială și familială. În acest scop îi întărește carisma sau darul propriu, darul sacramentului Căsătoriei[15].

Situația familiei în lumea de astăzi

6. Situația în care se află astăzi familia prezintă aspecte pozitive și aspecte negative: pentru unii familia este semn al mântuirii pe care Cristos o desăvârșește în lume, iar pentru alții familia este semn al refuzului pe care omul îl opune dragostei lui Dumnezeu.

Pe de o parte, într-adevăr, se constată cea mai vie conștiință a libertății personale, o mai mare atenție la calitatea relațiilor interpersonale în viața matrimonială, la promovarea demnității femeii, la procreare responsabilă și la educarea copiilor. La fel, găsim conștiința necesității că trebuie să se dezvolte relații între familii pentru ajutor spiritual și material reciproc, pentru redescoperirea misiunii ecleziale propriie familiei și pentru construirea unei societăți mai drepte. Pe de altă parte, totuși nu lipsesc semne de degradare îngrijorătoare a unor valori fundamentale: o concepție teoretică și practică greșită despre independența soților, unul față de altul; grave ambiguități față de raporturile de autoritate între părinți și copii; greutăți concrete pe care familia adesea le întâmpină în transmiterea valorilor; numărul crescând al divorțurilor, plaga avorturilor și recurgerea mereu tot mai crescândă la sterilizare; instaurarea unei adevărate mentalități anticoncepționale.

La baza acestor fenomene negative stă adesea o idee coruptă a sensului și experienței libertății, concepută nu ca o capacitate de realizare a adevărului planului lui Dumnezeu despre Căsătorie și familie, ci ca o forță autonomă de afirmare, nu rareori împotriva altora, pentru propria bunăstare egoistă.

Merită atenția noastră și faptul că în țările din așa-zisa lume a treia, familiilor le lipsesc fie mijloacele fundamentale de viață, cum sunt hrana, locul de muncă, locuința, medicamentele, fie chiar libertățile cele mai elementare. În țările mai bogate, în schimb, bunăstarea excesivă și mentalitatea consumistică, paradoxal unită cu o oarecare îngrijorare și nesiguranță pentru viitor, toate acestea le iau soților generozitatea și curajul de a dăruia noi vieți omenești. În felul acesta viața este concepută nu ca o binecuvântare, ci ca un pericol de care omul trebuie să se apere.

Situația istorică în care trăiește familia se prezintă deci ca un amestec de lumini și umbre.

În felul acesta istoria nu este un simplu progres necesar către mai bine, ci un efect al libertății; mai mult, o luptă între libertăți care se lovesc între ele, adică, după cunoscuta expresie a sfântului Augustin, un conflict între două iubiri: iubirea de Dumnezeu împinsă până la disprețul de sine și iubirea de sine însuși împinsă până la disprețul lui Dumnezeu[16].

Urmează că numai educarea pentru iubirea bazată pe credință poate să ajute la dobândirea capacității de interpretare a "semnelor timpurilor", care sunt expresia istorică a acestei duble iubiri.

Influența situației asupra conștiinței credincioșilor

7. Trăind într-o lume de acest fel, sub presiuni provenite mai ales de la mass-media, nu totdeauna credincioșii au știut și știu să păstreze neatrinse de umbre valorile fundamentale și să aibă o conștiință critică asupra acestei culturi familiale, să fie subiecți activi la construirea unui autentic umanism familial.

Între semnele îngrijorătoare ale acestui fenomen, părinții sinodali au subliniat, mai ales:

- răspândirea divorțului și recurgerea la încheierea altei căsătorii de către aceiași credincioși;
- simpla căsătorie civilă, în contradicție cu vocația celor botezați de "a se căsători în Domnul";
- celebrarea Căsătoriei sacramentale fără o credință vie, ci pentru alte motive;
- refuzul normelor morale care conduc și promovează exercițiul uman și creștin al sexualității în căsătorie.

Timpurile noastre au nevoie de înțelepciune

8. Întreaga Biserică trebuie să mediteze asupra acestei situații și să-și asume sarcini foarte mari pentru ca noua cultură, în continuă dezvoltare, să fie profund evanghelizată, să fie recunoscute adevăratele valori, să fie apărate drepturile bărbatului și ale femeii și să fie promovată dreptatea în structurile intime ale societății. În felul acesta, "noul umanism" nu-i va scoate pe oameni din raportul lor cu Dumnezeu, ci îi va conduce mai deplin către el.

În construirea unui astfel de umanism, știința și aplicațiile ei tehnice oferă noi și imense posibilități. Cu toate acestea, știința, din cauza ingerințelor politice care decid direcțiile de cercetare și de aplicare a științei, este folosită adesea împotriva semnificației ei originare, care este promovarea persoanei umane.

Se cere deci, în chip necesar, ca toți să recupereze conștiința primatului valorilor morale, care sunt valorile persoanei umane ca atare. Reînțelegerea sensului ultim al vieții și al valorilor ei fundamentale este marea îndatorire care se impune astăzi pentru reînnoirea societății. Numai conștiința primatului acestor valori permite folosirea imenselor

posibilități puse în mâna omului de către știință și care să fie, într-adevăr, îndreptată pentru promovarea persoanei umane în întregul ei adevăr, în libertatea și demnitatea ei. Știința este chemată să se alieze cu înțelepciunea.

Și problemei familiei i se pot aplica deci cuvintele Conciliului Vatican II: "Epoca noastră, mai mult decât secolele trecute, are nevoie de o astfel de înțelepciune pentru ca toate noile descoperiri ale omului să devină mai umane. Soarta viitoare a lumii se află în primejdie dacă nu se vor ridica oameni mai înțelepți"[17].

Educarea conștiinței morale, care face capabil pe orice om de a judeca și discerne modurile adecvate de a se realiza după adevărul original, devine astfel o exigență prioritară la care nu se poate renunța.

Alianța cu înțelepciunea divină trebuie să fie implantată tot mai profund în cultura zilelor noastre. Orice om participă la această înțelepciune divină prin însuși gestul creator al lui Dumnezeu. Numai în fidelitatea față de această alianță familiile de astăzi vor fi în stare să influențeze pozitiv construirea unei lumi mai drepte și mai frățești.

Gradualitate și convertire

9. Nedreptății generate de păcat – pătruns adânc în structurile lumii de astăzi – care adesea frânează drumul familiei în realizarea misiunii ei și a drepturilor ei fundamentale, toți trebuie să ne opunem printr-o convertire a minții și a inimii, urmând prin renegarea egoismului nostru pe Cristos răstignit: o astfel de convertire nu se poate să nu aibă influență binefăcătoare și novatoare chiar și în structurile societății.

Se cere o convertire continuă, permanentă, care, deși cere dezlipirea interioară de orice rău și adeziunea integrală la bine, se înfăptuiește însă concret în pași care ne conduc din ce în ce mai departe. Se dezvoltă astfel un proces dinamic, care avansează gradat în funcție de integrarea progresivă a darurilor lui Dumnezeu și a exigențelor dragostei divine, definitivă și absolută, în întreaga viață personală și socială a omului. Pentru aceasta este necesară parcurgerea unei căi pedagogice de creștere, pentru ca fiecare creștin, familiile și popoarele, ba chiar și întreaga civilizație, folosind ceea ce au primit deja din misterul lui Cristos, să fie conduși cu răbdare mai departe spre o cunoaștere tot mai bogată și la o integrare mai deplină a acestui mister al lui Cristos în viața lor.

Înculturare

10. Permanent tradiția Bisericii a cules de la diferite popoare tot ceea ce este în stare să exprime mai bine bogățiile nescacate ale lui Cristos[18]. Numai cu colaborarea tuturor culturilor aceste bogății vor străluci tot mai mult și Biserica va putea înainta spre o cunoaștere, zilnic mai completă și mai profundă, a întregului adevăr pe care i l-a dăruit Domnul său.

Respectând dublul principiu al compatibilității evangheliei cu diferitele culturi și al comuniunii cu Biserica Universală, trebuie continuat acest studiu, mai ales de către conferințele episcopilor și de către congregațiile Curiei Romane, pentru ca, în acțiunea

pastorală a Bisericii, această "înculturalizare" a credinței creștine să fie mereu tot mai amplă, chiar și în cercul restrâns al Căsătoriei și familiei.

Cu acțiunea de "înculturare" se merge spre reconstrucția deplină a alianței cu înțelepciunea lui Dumnezeu, care este Cristos însuși. Biserica întregă va fi îmbogățită de acele culturi care, chiar dacă sunt lipsite de tehnologie, sunt bogate în înțelepciunea umană și în valori morale dătătoare de viață.

Pentru ca ținta acestui drum să fie clară și, prin urmare, fiind sigur indicată calea, Sinodul a considerat pe bună dreptate că în primul rând trebuie examinat planul original al lui Dumnezeu referitor la Căsătorie și familie: a voit să se facă o "întoarcere la început", prin urmare la învățătura lui Cristos[19].

Partea a doua

Planul lui Dumnezeu despre Căsătorie și familie

Omul este imaginea lui Dumnezeu – iubire

11. Dumnezeu l-a creat pe om după chipul și asemănarea sa[20]: chemându-l la existență din iubire, l-a chemat, în același timp, la iubire.

Dumnezeu este iubire[21] și trăiește în sine însuși un mister de comuniune personală de iubire. Creându-l pe om după chipul său și conservându-i existența, Dumnezeu înscrie în umanitatea bărbatului și a femeii vocația, cu alte cuvinte capacitatea și responsabilitatea iubirii și a comuniunii[22]. Pentru aceasta, iubirea este vocația fundamentală și înăscută a fiecărei ființe umane.

Întrucât este spirit întrupat, adică suflet care se exprimă în trup și trup însuflețit de un spirit nemuritor, omul este chemat la iubire în totalitatea sa unificată. Iubirea îmbrățișează chiar și trupul uman, iar trupul este făcut părtaș de iubirea spirituală.

Revelația creștină cunoaște două moduri specifice de realizare a vocației persoanei umane, în întregime, către iubire: Căsătoria și fecioria. Fiecare dintre aceste două forme reprezintă o concretizare a adevărului cel mai profund al omului, a "ființei lui după asemănarea lui Dumnezeu".

Prin urmare, sexualitatea umană, prin care bărbatul și femeia se dăruiesc unul altuia cu toate actele proprii și exclusive ale soților, nu este deloc ceva pur biologic, ci privește nucleul intim al persoanei umane ca atare. Ea se realizează în mod uman, numai dacă este parte integrală din iubirea cu care bărbatul se dăruiește femeii cu toată ființa sa, și invers, până la moarte. Dăruirea fizică totală ar fi o minciună dacă n-ar fi semnul și rodul dăruirii personale totale, în care este prezentă întreaga persoană, chiar și în dimensiunea ei temporară; căci dacă persoana umană și-ar rezerva ceva sau posibilitatea de a decide altfel în viitor, deja prin acest fapt dăruirea n-ar mai fi totală.

Această dăruire totală cerută de iubirea conjugală corespunde exigențelor unei fecundități responsabile care, îndreptată așa cum este către a da ființă unei vieți omenești, depășește prin natura sa ordinea pur și simplu biologică și o investește cu un

complex de valori personale în virtutea cărora creșterea armonioasă a ființei este aportul durabil și unit al ambilor părinți.

"Locul" unic care face posibilă o astfel de dăruire, după adevărul integral, este Căsătoria sau pactul de dragoste conjugală ori alegerea conștientă și liberă cu care bărbatul și femeia se unesc într-o comunitate intimă de viață și de dragoste voită de însuși Dumnezeu[23] și care numai în această lumină își află adevărata semnificație. Instituția matrimonială nu este o ingerință nepermisă a societății ori a autorității, nici impunerea extrinsecă a unei forme, ci este o exigență interioară a pactului de iubire conjugală care, public, se afirmă ca unic și exclusiv, pentru ca în felul acesta să fie trăită pe deplin fidelitatea voită de planul lui Dumnezeu Creator. Această fidelitate conjugală, departe de a fi o mortificare a libertății persoanei, o pune la adăpost împotriva oricărei forme de subiectivism sau relativism și o face părtașă de înțelepciunea creatoare.

Căsătoria și comuniunea dintre Dumnezeu și oameni

12. Comuniunea de iubire dintre Dumnezeu și oameni, conținut fundamental al revelației și al experienței de credință a lui Israel, își află expresia semnificativă în legământul Căsătoriei care are loc între bărbat și femeie.

Pentru aceasta, expresia centrală a revelației, "Dumnezeu iubește poporul său", e repetată și în cuvintele vii și concrete cu care bărbatul și femeia își exprimă iubirea lor conjugală. Legământul lor de iubire devine imaginea și simbolul legământului care unește pe Dumnezeu cu poporul său[24]. Și la fel, păcatul care rănește pactul conjugal devine imaginea infidelității poporului față de Dumnezeul său: idolatria înseamnă prostituție[25], infidelitatea este adulter, neascultarea față de lege este părăsirea iubirii conjugale a lui Dumnezeu. Cu toate acestea, infidelitatea lui Israel nu distruge fidelitatea veșnică a Domnului; de aceea, iubirea fidelă a lui Dumnezeu este prototipul relațiilor de iubire fidelă care trebuie să existe între soți[26].

Isus Cristos, mirele Bisericii și sacramentul Căsătoriei

13. Comuniunea dintre Dumnezeu și oameni își găsește împlinirea definitivă în Isus Cristos, mirele care iubește și se dă pe sine însuși ca mântuitor al omenirii, unind-o cu sine ca și trup al său.

El descoperă adevărul original al Căsătoriei, adevărul de la "început"[27] și, eliberând pe om de împietrirea inimii, îl face capabil să realizeze integral acest adevăr.

Această revelație ajunge la desăvârșirea deplină în darul iubirii pe care cuvântul lui Dumnezeu îl face omenirii, asumându-și natura umană și în sacrificiul pe care Isus Cristos îl face pe cruce pentru mireasa sa, Biserica. În acest sacrificiu se descoperă pe deplin acel plan pe care Dumnezeu l-a întipărit în umanitatea bărbatului și a femeii, chiar de la crearea lor[28]. În felul acesta, Căsătoria celor botezați devine simbol real al noului și veșnicului legământ, semnat în sângele lui Cristos. Duhul Sfânt pe care Domnul îl revarsă le dă o inimă nouă și face pe bărbat și pe femeie apți de a se iubi așa cum ne-a

iubit Cristos. Iubirea conjugală ajunge la plinătatea la care a fost rânduită, caritatea conjugală, care este modelul propriu și specific cu care soții participă și sunt chemați a trăi însăși caritatea lui Cristos care ni s-a dăruit pe cruce.

Într-o pagină renumită, Tertulian a exprimat măreția și frumusețea vieții conjugale în Cristos astfel: "Cum voi fi în stare să arăt fericirea Căsătoriei pe care o unește Biserica, pe care jertfa euharistică o întărește, binecuvântarea o sigilează, îngerii o anunță și Tatăl o ratifică?... Acel jug la care sunt uniți doi credincioși într-o unică speranță, într-o unică ascultare, într-o unică slujire! Amândoi sunt frați și amândoi slujesc împreună, nu există între ei nici o diviziune a spiritului și a trupului... Sunt deci doi într-un singur trup și, când trupul e unic, este unic și spiritul"[29].

Primind și meditând cu credință cuvântul lui Dumnezeu, Biserica a învățat și învață în mod solemn că legătura de căsătorie dintre cei botezați este unul dintre cele șapte sacrameinte ale legii noi[30].

Într-adevăr, prin Botez, bărbatul și femeia sunt inserați definitiv în noul și veșnicul legământ, în legământul conjugal al lui Cristos cu Biserica. În puterea acestei inserări indestructibile, comuniunea intimă de viață și caritatea conjugală întemeiată de Creator[31] este ridicată și înglobată în iubirea conjugală a lui Cristos, fiind susținută și îmbogățită de forța lui mântuitoare.

În virtutea caracterului sacramental al Căsătoriei lor, soții sunt legați unul de altul în cea mai profundă legătură indisolubilă. Apartenența lor reciprocă este reprezentarea reală prin semnul unirii sacramentale a raportului însuși dintre Cristos și Biserică.

Pentru aceasta, soții sunt pentru Biserică reamintirea permanentă a ceea ce s-a întâmplat pe cruce; sunt, unul pentru altul și față de copii, martorii mântuirii de care îi face părtași sacramentul Căsătoriei. Ca orice sacrament, Căsătoria este memorial, actualizare și profeție a evenimentului salvific de pe cruce. "Ca memorial, sacramentul le dă harul și datoria să mărturisească prin fapte față de copiii lor aceste opere ale lui Dumnezeu; Căsătoria este apoi actualizarea mântuirii, pentru că le dă harul și datoria de a da mărturie, prin fapte în prezent, unul față de altul și față de copii, despre exigențele unei iubiri care iartă și mântuiește; ca profeție, le dă harul și datoria de a trăi și a mărturisi prin fapte speranța în viitoarea întâlnire cu Cristos"[32].

Ca fiecare dintre cele șapte sacrameinte, și Căsătoria este semnul real al evenimentului mântuirii, însă într-un fel propriu. "Soții împreună participă în calitate de căsătoriți, în doi, ca familie, în așa fel încât efectul prim și imediat al Căsătoriei (*res et sacramentum*) nu este harul sacramental însuși, ci legătura conjugală creștină, o comuniune în doi tipic creștină, pentru că reprezintă misterul întrupării lui Cristos și misterul alianței sale. Iar conținutul participării la viața lui Cristos este și aceasta specific: iubirea conjugală presupune o totalitate în care intră toate componentele persoanei – apelul trupului și al instinctului, forța sentimentului și a afectivității, aspirația spiritului și a voinței; acestea au ca scop unitatea profund personală, aceea care, dincolo de unirea într-un singur trup, conduce la o singură inimă și un singur suflet; această iubire cere indisolubilitatea și fidelitatea dăruirii reciproce definitive și se deschide spre fecunditate (cf. *Humanae vitae*,

9). Într-un cuvânt, e vorba despre caracteristicile normale ale oricărei iubiri conjugale naturale, însă cu o semnificație nouă, care nu numai că purifică și consolidează această iubire, ci o ridică la punctul de a face din ea expresia valorilor proprii creștine"[33].

Fiii, cel mai prețios dar al Căsătoriei

14. După planul lui Dumnezeu, Căsătoria este fundamentul celei mai ample comunități a familiei, pentru că instituția însăși a Căsătoriei și iubirea conjugală sunt rânduite pentru procrearea și educarea copiilor, care sunt cununa Căsătoriei[34].

În realitatea ei cea mai profundă, iubirea este în chip esențial dar și iubire conjugală, în timp ce îi conduce pe soți la "cunoașterea" reciprocă, aceea care îi face "un singur trup" [35], nu se epuizează în interiorul perechii conjugale, pentru că îi face apti pentru maxima dăruire posibilă, prin care devin cooperatorii lui Dumnezeu la darul vieții unei noi persoane umane. În felul acesta, soții, în timp ce se dăruiesc unul altuia, dincolo de ei înșiși, dăruiesc realitatea fiilor lor, reflexie vie a iubirii lor, semn permanent al unității conjugale și sinteza vie și indisolubilă a faptului lor de a fi tată și mamă.

Devenind părinți, soții primesc de la Dumnezeu darul unei noi responsabilități. Iubirea lor părintească este chemată să devină pentru copii semnul vizibil al iubirii însăși a lui Dumnezeu "de la care primește nume orice paternitate în cer și pe pământ"[36].

Cu toate acestea, nu trebuie să uităm că și atunci când nu e posibilă procrearea, viața conjugală nu-și pierde prin aceasta valoarea. De fapt, sterilitatea fizică poate fi ocazie pentru soți să întreprindă alte slujiri importante pentru viața persoanei umane, cum ar fi adopția, diferitele forme de opere educative, ajutorarea altor familii, a copiilor săraci sau cu handicap.

Familia, comuniune de persoane

15. În Căsătorie și în familie se constituie un complex de relații interpersonale – cadrul nupțial, relația paternitate-maternitate, filiația, fraternitatea -, prin care orice persoană umană este introdusă în "familia umană" și în "familia lui Dumnezeu", care este Biserica.

Căsătoria și familia creștină construiesc Biserica: de fapt, în familie persoana umană nu numai că este născută, iar prin educație este introdusă progresiv în comunitatea umană, ci, prin renașterea de la Botez și educația la credință, persoana este introdusă și în familia lui Dumnezeu, care este Biserica.

Familia umană, dezagregată de păcat, este reconstituită în unitatea sa de forța mântuitoare a morții și învierii lui Cristos[37]. Căsătoria creștină, părtașă la eficacitatea salvatoare a acestui eveniment, constituie locul natural în care are loc inserarea persoanei umane în marea familie a Bisericii.

Mandatul de a crește și de a se înmulți, dat la început bărbatului și femeii, ajunge în acest mod la adevărata și deplina sa realizare.

Biserica găsește în acest mod în familie, născută din sacrament, leagănul și locul în care poate să pătrundă în generațiile umane, iar acestea, la rândul lor, găsesc locul de a intra în Biserică.

Căsătoria și fecioria

16. Fecioria și celibatul pentru împărăția lui Dumnezeu nu numai că nu contrazic demnitatea Căsătoriei, ci o presupun și o întăresc. Căsătoria și fecioria sunt cele două moduri de exprimare și trăire a unicului mister al legământului lui Dumnezeu cu poporul său. Când nu este prețuită Căsătoria, nu poate exista nici fecioria consacrată; când sexualitatea umană nu este considerată ca o mare comoară dată de Dumnezeu, își pierde semnificația și renunțarea la ea pentru împărăția cerurilor.

De fapt, pe bună dreptate spune sfântul Ioan Gură de Aur: "Cine condamnă Căsătoria, știrbește și gloria fecioriei; și invers, cine o laudă, face mai admirabilă și mai strălucitoare fecioria. Ceea ce apare bine, numai în comparație cu un rău, nu este un mare bine; dar ceea ce este încă mai bine dintre toate lucrurile bune recunoscute în mod universal, este sigur un bine în cel mai mare grad"[38].

În starea de feciorie, omul este în așteptarea – chiar și cu trupul – nunții escatologice a lui Cristos cu Biserica, dăruindu-se integral Bisericii în speranța că Cristos i se va dăruie în plinătatea adevărului vieții veșnice. Persoana care trăiește în feciorie anticipă în felul acesta în trupul său lumea cea nouă a învierii viitoare[39].

Prin forța acestei mărturisiri, fecioria menține vie conștiința misterului Căsătoriei în Biserică și o apără de orice micșorare și sărăcire.

În special, făcând liberă inima omului[40], "așa încât să se aprindă mai mult de iubirea către Dumnezeu și către toți oamenii"[41], fecioria dă mărturie de faptul că împărăția lui Dumnezeu și dreptatea lui sunt acea perlă prețioasă care trebuie preferată oricărei alte valori, oricât de mare ar fi ea, și că trebuie căutată ca unica valoare definitivă. Pentru aceasta, Biserica, în tot cursul istoriei ei, a apărut mereu superioritatea acestei carisme în comparație cu Căsătoria, datorită legăturii cu totul speciale pe care o are cu împărăția lui Dumnezeu[42].

Deși a renunțat la fecunditatea fizică, persoana feciorelnică devine în chip spiritual fecundă, tată și mamă a multora, cooperând la realizarea familiei după planul lui Dumnezeu.

Soții creștini au pentru aceasta dreptul de a aștepta de la persoanele feciorelnice exemplul bun și mărturia fidelității față de vocația lor până la moarte. Așa cum pentru soți fidelitatea devine uneori dificilă și cere sacrificii, mortificare și renunțare la sine, așa se poate întâmpla și cu persoanele feciorelnice. Fidelitatea acestora, chiar și în eventualele încercări, trebuie să întărească fidelitatea celorlalți[43].

Aceste reflecții despre feciorie pot ilumina și ajuta pe aceia care, din motive independente de voința lor, nu au putut să se căsătorească și apoi au acceptat situația lor în spirit de slujire.

Partea a treia

Îndatoririle familiei creștine

Familie, devino ceea ce ești!

17. În planul lui Dumnezeu creator și mântuitor, familia descoperă nu numai "identitatea" sa, ceea ce "este", ci și "misiunea" sa, adică ceea ce poate și trebuie "să facă". Misiunile pe care familia este chemată de Dumnezeu să le dezvolte în istorie decurg din însăși ființa ei și îi reprezintă dezvoltarea dinamică și esențială. Orice familie descoperă și află în ea însăși strigătul neîncetat care definește demnitatea și responsabilitatea ei: familie, "devino" ceea ce "ești"!

Reîntoarcerea la "începutul" gestului creator al lui Dumnezeu este, așadar, o necesitate pentru familie, dacă vrea să se cunoască și să se realizeze după adevărul intim nu doar al ființei sale, ci și al modului său de acțiune în istorie. Deoarece, conform planului divin, este constituită ca o "comunitate intimă de viață și de iubire"^[44], familia are misiunea de a deveni din ce în ce mai mult ceea ce este, adică o comunitate de viață și iubire, într-o tensiune care, la fel ca pentru orice realitate creată și mântuită, își va afla împlinirea în împărăția lui Dumnezeu. Într-o perspectivă care, apoi, ajunge chiar la rădăcinile realităților, trebuie spus că esența și îndatoririle familiei sunt definite în cele din urmă de dragoste. Pentru aceasta, familia primește misiunea de a păstra, a descoperi și a comunica dragostea, ca reflexie vie și reală participare la iubirea lui Dumnezeu pentru omenire și la iubirea lui Cristos Domnul pentru Biserică, mireasa sa.

Orice îndatorire deosebită a familiei este expresia și înfăptuirea concretă a acestei misiuni fundamentale. Este necesar deci să pătrundem mai adânc în bogățiile deosebite ale misiunii familiei și să sondăm conținutul multiplu și unitar al acestei misiuni.

În acest sens, plecând de la iubire și mereu referindu-se la ea, recentul Sinod a evidențiat patru misiuni generale ale familiei:

1. formarea unei comunități de persoane;
2. slujirea vieții;
3. participarea la dezvoltarea societății;
4. participarea la viața și misiunea Bisericii.

1. Formarea unei comunități de persoane

Iubirea, începutul și forța comuniunii

18. Familia, întemeiată și însuflețită de iubire, este o comunitate de persoane: soții, părinții, copiii, rudele. Prima misiune a familiei este de a trăi cu fidelitate realitatea comuniunii prin asumarea rolului constant de a dezvolta o comuniune autentică de persoane.

Principiul interior, forța permanentă și țelul ultim al acestei îndatoriri este iubirea: așa cum fără iubire, familia nu este o comunitate de persoane, la fel, fără iubire, familia nu poate trăi, nu poate crește și nu se poate perfecționa ca o comunitate de persoane. Ceea ce am scris în enciclica *Redemptor hominis* își află aplicarea originară și privilegiată tocmai în familia ca atare: "Omul nu poate trăi fără iubire. Rămâne pentru sine o ființă de neînțeles, viața lui este lipsită de sens, dacă nu este scoasă în relief de iubire, dacă nu se întâlnește cu iubirea, dacă nu o experimentează și nu și-o face proprie, dacă nu ia parte vie la iubire"[45].

Iubirea dintre bărbat și femeie în Căsătorie și, în formă derivată și amplificată, iubirea între membrii aceleiași familii – între părinți și copii, între frați și surori, între rude – este însuflețită și împinsă pas cu pas de un dinamism interior neîncetat, care duce familia la o comuniune, din ce în ce mai profundă și mai intensă, fundamentul și sufletul comunității conjugale și familiale.

Unitatea indivizibilă a comuniunii conjugale

19. Prima comuniune este aceea care se creează și se dezvoltă între soți: bazați pe forța legăturii de iubire conjugale, bărbatul și femeia "nu mai sunt doi, ci un singur trup"[46] și sunt chemați să crească mereu în comuniunea lor prin fidelitatea zilnică față de promisiunea matrimonială de totală dăruire reciprocă.

Această comuniune conjugală își are rădăcinile în complementaritatea naturală care există între bărbat și femeie și se alimentează prin voința personală a celor doi soți de a duce la îndeplinire întregul program de viață, ceea ce au și ceea ce sunt: pentru aceasta, o asemenea comuniune este rodul și semnul unei exigențe profund umane. Dar Dumnezeu își asumă, în Cristos Domnul, această exigență umană, o întărește, o purifică și o ridică, ducând-o la perfecțiune cu sacramentul Căsătoriei: Duhul Sfânt, revărsat în celebrarea sacramentală, oferă soților creștini darul unei comuniuni noi de iubire, care este imaginea vie și reală a acelei uniri cu totul speciale care face din Biserică indivizibilul trup mistic al lui Cristos Domnul.

Darul Duhului Sfânt este poruncă de viață pentru soții creștini și, în același timp, impuls stimulator pentru ca în fiecare zi să progreseze spre o unire reciprocă, mereu mai bogată, la toate nivelurile – unirea trupurilor, a caracterelor, a inimilor, a minții și a voinței, a sufletelor[47] – dezvăluind în felul acesta Bisericii și lumii noua comuniune de iubire, dăruită de harul lui Cristos.

O atare comuniune este radical contrazisă de poligamie, care neagă în mod direct planul originar al lui Dumnezeu, și aceasta pentru că este contrară demnității personale egale a bărbatului și a femeii, care se dăruiesc în Căsătorie cu o iubire totală, de aceea unică și exclusivă. Așa cum scrie Conciliul Vatican II: "Demnitatea personală egală ce trebuie recunoscută bărbatului și femeii în afecțiunea lor reciprocă și deplină face să apară limpede unitatea căsătoriei confirmată de Domnul"[48].

O comuniune indisolubilă

20. Comuniunea conjugală se caracterizează nu numai prin unitate, ci și prin indisolubilitatea sa: "Această unire intimă, dăruire reciprocă dintre două persoane, precum și binele copiilor pretind fidelitatea deplină a soților și unitatea indisolubilă dintre ei"[49].

Este datoria fundamentală a Bisericii să reafirme cu tărie – așa cum au făcut părinții sinodali – doctrina despre indisolubilitatea Căsătoriei: tuturor celor care în zilele noastre susțin că e dificil sau de-a dreptul imposibil a te uni cu o persoană pentru toată viața, precum și tuturor care sunt conduși de o cultură care respinge indisolubilitatea Căsătoriei și care ia în derâdere fățiș angajamentele soților pentru păstrarea fidelității conjugale. E necesar de a le reaminti vestea cea bună a caracterului definitiv al acelei iubiri conjugale care își are baza și forța în Isus Cristos[50].

Înrădăcinată în dăruirea personală și totală a soților și recerută de binele fiilor, indisolubilitatea Căsătoriei își are adevărul său ultim în planul pe care Dumnezeu l-a manifestat în revelația sa: el vrea și dăruiește indisolubilitatea matrimonială ca rod, semn și exigență a iubirii fidele în mod absolut pe care o are Dumnezeu pentru om și pe care Domnul Isus o trăiește față de Biserica sa.

Cristos reînnoiește planul de la început pe care Creatorul l-a înscris în inima bărbatului și a femeii, iar în celebrarea sacramentului Căsătoriei le dă "inimă nouă". În felul acesta soții pot învinge "duritatea inimii"[51], dar mai ales pot împărți împreună iubirea deplină și definitivă a lui Cristos, noua și veșnică alianță, făcută trup. Așa cum Cristos Domnul este "martorul fidel"[52], este acel "da" al promisiunilor lui Dumnezeu[53] și deci realizarea supremă a fidelității necondiționate cu care Dumnezeu iubește pe poporul său, tot așa soții creștini sunt chemați să participe în mod real la indisolubilitatea irevocabilă care leagă pe Cristos de Biserică, mireasa sa, pe care el o iubește până la sfârșit[54].

Darul sacramentului este în același timp vocație și poruncă pentru soții creștini, ca ei să rămână mereu fideli unul față de altul, împotriva tuturor încercărilor și greutăților, în generoasă supunere la sfânta voință a lui Dumnezeu: "Ceea ce Dumnezeu a unit, omul să nu despartă"[55].

Una dintre îndatoririle cele mai prețioase și urgente ale cuplurilor creștine din zilele noastre este trăirea valorii inestimabile a indisolubilității și fidelității matrimoniale. Pentru aceasta, împreună cu toți confracții care au luat parte la lucrările sinodului episcopilor, laud și încurajez toate acele numeroase cupluri care, cu toate că au greutăți deloc ușoare, păstrează și dezvoltă binele indisolubilității: împlinesc în felul acesta, într-un mod umil și curajos, misiunea încredințată lor de a fi în lume un "semn" – un semn mic și prețios, uneori supus la ispite, dar totdeauna reînnoit – al fidelității neobosite cu care Dumnezeu și Isus Cristos îi iubesc pe toți și pe fiecare dintre oameni. E de datoria noastră să recunoaștem valoarea mărturisirii faptice pe care o dau și acei soți care, cu toate că au fost părăsiți de partener, cu puterea credinței și a speranței creștine s-au abținut de a trece la o altă unire: și aceștia dau mărturie autentică a fidelității, de care are atâta nevoie lumea de astăzi. Pentru aceasta trebuie încurajați și ajutați de păstorii și credincioșii Bisericii.

Cea mai amplă comuniune a familiei

21. Comuniunea conjugală formează temelia pe care se clădește cea mai amplă comuniune a familiei: părinții și copiii, frații și surorile între ei, rudele și alte persoane apropiate familiei.

O asemenea comuniune se bazează pe legăturile naturale ale trupului și ale sângelui și se dezvoltă până la perfecționarea propriu-zis umană prin procesul de începere și maturizare a legăturilor celor mai profunde și mai bogate ale spiritului: iubirea care însuflețește raporturile interpersonale ale diferiților membri ai familiei constituie forța interioară care modelează și dă viață comuniunii și comunității familiale.

Familia creștină este apoi chemată să experimenteze o nouă și originală comuniune, care o confirmă și o perfecționează pe cea naturală și umană. În realitate, harul lui Isus Cristos, "cel dintâi născut dintre mulți frați"[56], este prin natura și dinamismul său interior un "har de fraternitate", cum îl numește sfântul Toma de Aquino[57]. Duhul Sfânt, revărsat în celebrarea sacramentelor, este izvorul viu și hrana nesecată a comuniunii supranaturale care îi adună și-i unește pe credincioși cu Cristos și între ei în unitatea Bisericii lui Dumnezeu. O descoperire și realizare specifică a comuniunii ecleziale o constituie familia creștină, care și pentru aceasta poate și trebuie să se numească "Biserica domestică"[58].

Toți membrii familiei, fiecare după darul propriu, au harul și responsabilitatea de a construi, zi după zi, comuniunea persoanelor, făcând din familie "cea mai completă și mai bogată școală de umanitate"[59], ceea ce se traduce în fapte prin grija și dragostea față de cei mici, față de cei bolnavi și bătrâni, prin serviciile reciproce zilnice, prin împărțirea bunurilor, a bucuriilor și suferințelor.

Un moment fundamental pentru a construi o asemenea comuniune familială este schimbul educativ dintre părinți și fii[60], în care fiecare dă și primește. Iubirea, respectul și ascultarea față de părinți constituie contribuția specifică și de neînlocuit a copiilor la formarea unei familii autentic umane și creștine[61]. Pentru a se ajunge la acest lucru, copiii vor fi ajutați dacă părinții vor folosi autoritatea lor, la care nu se poate renunța, ca o adevărată și proprie slujire; ca pe un serviciu îndreptat spre binele uman și creștin al copiilor; mai ales pentru a-i face să dobândească o libertate cu adevărat responsabilă, precum și dacă părinții vor menține vie conștiința "darului" pe care îl primesc mereu de la copiii lor.

Comuniunea familială poate fi păstrată și perfecționată numai cu un mare spirit de sacrificiu. Ea cere, într-adevăr, de la toți și de la fiecare în parte, să fie dispuși, prompt și generos, la înțelegere, toleranță, iertare și împăcare. Orice familie știe că egoismul, dezacordul, tensiunile și neînțelegerile rănesc în mod violent și adesea vatamă mortal propria-i comuniune. De aici decurg diferitele forme ale diviziunii în viața familială. Dar în același timp, fiecare familie este întotdeauna chemată de Dumnezeu la pace să facă experiența plăcută și reînnoitoare a "reîmpăcării", adică a comuniunii reconstituite, a unității regăsite. În particular, participarea la sacramentul mărturisirii și la masa sfântă a

unicului trup al lui Cristos oferă familiei creștine harul și responsabilitatea de a trece peste orice diviziune și de a merge spre adevărul deplin al comuniunii voite de Dumnezeu, răspunzând la dorința puternică a Domnului ca "toți să fie una"[62].

Drepturile și datoriile femeii

22. Fiind și trebuind mereu să devină o comuniune și comunitate a persoanelor, familia găsește în iubire izvorul și imboldul continuu pentru a primi, respecta și promova pe fiecare dintre membrii ei în cea mai înaltă demnitate a persoanei, aceea de icoană vie ale lui Dumnezeu. Așa cum pe drept au afirmat părinții sinodali, criteriul moral al autenticității relațiilor conjugale și familiale constă în promovarea demnității și chemării fiecărei persoane care se găsește în plinătatea drepturilor lor prin dăruirea sinceră de sine[63].

În această perspectivă, sinodul a voit să rezerve o atenție specială femeii, drepturilor și îndatoririlor ei în familie și societate. În aceeași perspectivă sunt considerați bărbatul ca soț și tată, copilul și bătrânii.

Despre femeie trebuie scoase în relief, mai ales, demnitatea și responsabilitatea egală cu bărbatul: această egalitate are o formă singulară de realizare în dăruirea reciprocă a ambilor soți între ei și copiilor, dăruire proprie Căsătoriei și familiei. Așa cum vede și recunoaște, însăși rațiunea umană, tot așa și revelația divină ne descoperă același lucru: toată istoria mântuirii este o luminoasă mărturie despre demnitatea femeii.

Creând pe om "bărbat și femeie"[64], Dumnezeu dă demnitate personală, în mod egal, bărbatului și femeii, înzestrându-i cu drepturi inalienabile și responsabilități care sunt proprii persoanei umane. Dumnezeu a prezentat apoi în cel mai înalt grad posibil demnitatea femeii, luând el însuși trup omenesc din Fecioara Maria, pe care Biserica o cinstește ca pe mama lui Dumnezeu, numind-o noua Evă și propunând-o ca model al femeii răscumpărate. Respectul delicat pe care Isus Cristos l-a avut față de femeile pe care le-a chemat la urmarea și prietenia sa, apariția lui în dimineața Paștelui unei femei, înainte de a se arăta apostolilor, și misiunea dată femeilor de a duce această veste bună a învierii, sunt toate semne care confirmă stima specială a lui Isus Cristos față de femeie. Sfântul apostol Paul va zice mai târziu: "Voi toți sunteți fiii lui Dumnezeu prin credința în Isus Cristos... Nu mai există nici evreu, nici grec... nu mai există nici sclavi, nici om liber... nu mai există nici bărbat, nici femeie... pentru că voi toți sunteți unul în Isus Cristos"[65].

Femeia și societatea

23. Fără a intra acum în a trata în diferitele sale aspecte ampla și complexă temă a raporturilor femeie-societate, ci, limitând discursul numai la unele aspecte esențiale, nu se poate să nu se observe cum în câmpul cel mai specific familiei, o amplă și răspândită tradiție socială și culturală a voit să rezerve femeii numai datoria de soție și mamă, fără a o deschide în mod adecvat către îndatoriri politice, în general rezervate bărbatului.

Fără îndoială că egala demnitate și responsabilitate a bărbatului și a femeii justifică pe deplin accesul femeii la îndatoririle publice. Pe de altă parte, adevărata promovare a femeii cere să fie recunoscută în mod clar valoarea îndatoririi sale maternă și familială, în

comparație cu restul îndatoririlor politice sau celelalte profesii. În rest, aceste îndatoriri și profesii trebuie să se integreze între ele, dacă se vrea ca evoluția socială și culturală să fie cu adevărat și pe deplin umană.

Lucrul acesta va fi cu atât mai ușor dacă, așa cum a asigurat Sinodul episcopilor, noua "teologie a muncii" va scoate în lumină și va aprofunda semnificația muncii în viața creștină și va determina legătura fundamentală care există între muncă și familie și, prin urmare, semnificația originală și de neînlocuit a muncii în casă și a educației copiilor[66]. De aceea, Biserica poate și trebuie să ajute societatea actuală, cerând fără încetare ca toți să recunoască și să cinstească valoarea de neînlocuit a muncii femeii în casă. Lucrul acesta are o deosebită importanță în opera educativă, pentru că se elimină însăși rădăcina discriminării posibile dintre diferitele munci și profesii, fiind clar că toți, în orice sector s-ar angaja, se implică cu drepturi și responsabilități egale. În felul acesta, va apărea cea mai splendidă icoană a lui Dumnezeu în bărbat și femeie.

Dacă trebuie să se recunoască și femeilor dreptul de acces la funcții publice așa cum au bărbații, societatea trebuie să se restructureze în așa fel încât soțiile și mamele să nu fie constrânse a lucra în afara căsniciei și ca familiile lor să poată trăi și să se poată dezvolta cu demnitate, chiar dacă ele se dedică în totalitate propriei familii.

Mai mult încă, trebuie depășită mentalitatea că onoarea femeii derivă mai mult din munca externă, decât din activitatea familială. Acest lucru cere ca oamenii să stimeze și să iubească cu adevărat femeia, cu respectarea demnității sale personale și ca societatea să creeze și să dezvolte condiții apte pentru munca la domiciliu.

Biserica, respectând diferita vocație a bărbatului și a femeii, trebuie să promoveze în măsura posibilităților în viața sa egalitatea lor în drepturi și demnitate, și aceasta pentru binele tuturor: al familiei, al societății și al Bisericii.

Este evident deci că toate acestea înseamnă pentru femeie nu renunțarea la feminitatea ei, nici imitarea caracteristicilor masculine, ci deplinătatea adevăratei sale umanități feminine care trebuie să se exprime în felul ei de a lucra, atât în familie cât și în afara acesteia, fără a uita în acest domeniu varietatea obiceiurilor și a culturilor.

Ofense aduse demnității femeii

24. Din păcate, mesajul creștin despre demnitatea femeii este contrazis de acea mentalitate persistentă care consideră ființa umană nu ca o persoană, ci ca un lucru, ca obiect comercial de vânzare-cumpărare, pus în slujba interesului egoist și plăcerii: prima victimă a acestei mentalități este femeia.

Această mentalitate produce roade foarte amare: disprețuirea bărbatului și a femeii, sclavia, oprimarea celor slabi, pornografia, prostituția – mai ales atunci când este organizată – și toate celelalte discriminări care se întâlnesc în câmpul educației, al profesiunilor, al retribuiri muncii etc.

Mai mult, chiar și astăzi, în mare parte, în societatea noastră persistă multe forme de discriminare înjositoare care lovesc și ofensează grav unele categorii de femei, cum ar fi, de exemplu: soțiile care nu au copii, văduvele, femeile despărțite, femeile divorțate și femeile necăsătorite care au copii.

Acestea și alte forme de discriminare au fost deplânse de părinții sinodali cu toată forța posibilă, eu cer însă ca toți să intensifice acțiunea pastorală specifică, mai viguroasă și incisivă, pentru ca aceste forme să fie înfrânte și să se ajungă la deplina stimă a chipului lui Dumnezeu care strălucește în toate ființele umane, fără excluderea nici uneia.

Bărbatul, tată și soț

25. În cadrul comuniunii-comunității conjugale și familiale, bărbatul este chemat să trăiască darul și îndatorirea de soț și tată.

El vede în soția sa împlinirea planului lui Dumnezeu: "Nu e bine ca omul să fie singur: am să-i fac un ajutor care să semene cu el"[67], însușindu-și exclamația lui Adam când a văzut-o pe Eva: "Iată în sfârșit aceea care este os din oasele mele și trup din trupul meu" [68].

Iubirea conjugală autentică presupune și cere ca bărbatul să aibă un profund respect pentru demnitatea egală a soției sale. Sfântul Ambrozio zice bărbatului: "Nu ești stăpânul, ci soțul ei. Nu ți-a fost dată ca sclavă, ci ca soție... Redă-i atențiile pe care ea le are față de tine și fii recunoscător pentru iubirea ei"[69]. Bărbatul trebuie să trăiască cu soția sa într-o "formă cu totul specială de prietenie personală"[70]. Bărbatul creștin este chemat să dezvolte o iubire nouă, arătând soției sale caritatea delicată și puternică pe care Isus Cristos o are pentru Biserica sa[71].

Iubirea față de soția devenită mamă și iubirea față de copiii săi sunt pentru bărbat calea naturală pentru înțelegerea și realizarea paternității sale. Mai ales acolo unde condițiile sociale și culturale îl determină ușor pe soț la o anumită nepăsare față de familie sau la o prezență mai redusă în opera educativă a familiei, este necesară o angajare pentru recuperarea socială a convingerii că locul și îndatorirea lui de tată în familie și pentru familie sunt de o importanță unică și de neînlocuit[72]. Așa cum ne învață experiența, absența tatălui în familie provoacă dezechilibre psihologice și morale și greutăți însemnate în relațiile familiale, așa cum, în circumstanțe opuse, prezența opresivă a tatălui, mai ales acolo unde este încă în act fenomenul "machismului", adică al superiorității abuzive a prerogativelor masculine care umilesc femeia și inhibă dezvoltarea raporturile sănătoase din familie.

Însă redescoperind și trăind pe pământ paternitatea lui Dumnezeu[73], bărbatul este chemat să garanteze dezvoltarea unitară a tuturor membrilor familiei și-și împlinește această obligație în responsabilitatea generoasă față de viața concepută în sânul femeii, precum și printr-o operă educativă atentă, împreună cu soția sa[74], efort care să nu slăbească niciodată unitatea familiei, ci s-o promoveze cu competență și stabilitate: o mărturie vie a unei vieți creștine mature, care trebuie să introducă pe copii, cu cea mai mare eficacitate, în experiența vie a lui Cristos și a Bisericii.

Drepturile copilului

26. În familie, comunitate de persoane, trebuie să fie rezervată o atenție foarte specială copilului, dezvoltând o stimă profundă pentru demnitatea lui personală, unită cu un mare respect și o grijă generoasă față de drepturile sale. Afirmatia este valabilă pentru orice copil, dar capătă o urgență deosebită cu cât copilul este mic, are nevoie de toate, este bolnav, suferind ori handicapat.

Îngrijindu-se și nutrirind o gingașă și puternică grijă pentru orice copil care vine pe lume, Biserica își îndeplinește o misiune fundamentală: este chemată, de fapt, să redescopere și să arate în istorie exemplul și porunca lui Cristos Domnul, care a voit să pună copilul în centrul împărăției lui Dumnezeu: "Lăsați pe copii să vină la mine..., căci a unora ca acestora aparține împărăția lui Dumnezeu"[75].

Repet ceea ce am spus la Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, la 2 octombrie 1979: "Doresc să-mi exprim bucuria pe care, pentru fiecare dintre noi, o constituie copiii, primăvara vieții, anticipare a istoriei viitoare a fiecăreia dintre patriile pământului. Nici o țară din lume, nici un sistem politic nu se poate gândi la viitorul lor decât prin imaginea acestor noi generații care vor primi de la părinții lor patrimoniul complex al valorilor, al îndatoririlor și aspirațiilor națiunii din care fac parte și pe acela al întregii umanități. Grijă pentru copii, chiar înainte ca ei să vadă lumina zilei, din prima clipă a conceperii și urmând în anii copilăriei și adolescenței, este valorificarea cea dintâi și fundamentală a relației de la om la om. De aceea, ce se poate dori mai bine unei națiuni și chiar omenirii întregi, tuturor copiilor din lume, decât un viitor mai bun în care respectul pentru drepturile omului să devină realitate deplină în dimensiunile anului 2000 care se apropie?"[76].

Primirea, iubirea, stima, angajarea multiplă și unitară – materială, afectivă, educativă, spirituală – pentru oricare copil care vine pe lume vor trebui să constituie totdeauna o notă distinctivă, la care nu se poate renunța, pentru creștini și în special pentru familiile creștine: în felul acesta, copiii, în timp ce vor putea crește "în înțelepciune, în vârstă și har înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor"[77], vor oferi contribuția lor prețioasă la edificarea comunității familiale și la sfințirea însăși a părinților lor[78].

Bătrânii în familie

27. Sunt culturi care manifestă un respect deosebit și o mare iubire pentru bătrâni: departe de a fi scoși din familie sau suportați ca pe o greutate inutilă în familie, bătrânii rămân înglobați în viața familială, continuând să aibă parte activă și responsabilă și respectând autonomia tinerei familii; mai presus de toate, ei îndeplinesc importanta misiune de a fi un martor al trecutului și o sursă de înțelepciune pentru cei tineri și pentru viitor.

Alte culturi, dimpotrivă, mai ales în urma dezordinilor provocate de dezvoltarea industrială și urbanistică, i-au condus și continuă să-i conducă pe bătrâni la forme inacceptabile de marginalizare, care sunt în același timp izvor de mari suferințe pentru bătrâni și sărăcire spirituală pentru atâtea familii.

Este necesară ca acțiunea pastorală a Bisericii să stimuleze pe toți pentru a descoperi și valorifica rolul bătrânilor în comunitatea civilă și eclezială și în special în familie. În realitate, "viața bătrânilor ne ajută să facem lumină pe scara valorilor umane, să vedem continuitatea generațiilor și demonstrează interdependența poporului lui Dumnezeu. Pe lângă acestea, bătrânii au carisma de a depăși barierele dintre generații, înainte ca acestea să se facă simțite. Câți copii au găsit înțelegere și iubire în ochii, în vorbele și în dezmiertările bătrânilor!... Și câți bătrâni subscriu cu plăcere la cuvintele inspirate ale Bibliei: "Cununa bătrânilor sunt nepoții lor!" (*Prov 17,6*)"[79].

II. În slujba vieții

1) Transmiterea vieții

Colaboratorii iubirii lui Dumnezeu Creatorul

28. Creând pe bărbat și pe femeie după chipul și asemănarea sa, Dumnezeu a încununat și a dus la perfecțiune opera sa creatoare: el îi cheamă să fie părtași în chip special la iubirea și puterea de Creator și Tată, prin intermediul cooperării libere și responsabile a bărbatului și femeii la transmiterea darului vieții umane: "Dumnezeu i-a binecuvântat și le-a zis: «Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul, supunându-l»"[80].

În felul acesta rolul fundamental al familiei este slujirea vieții, de a realiza de-a lungul istoriei binecuvântarea de la început a Creatorului, transmițând prin naștere de la om la om chipul lui Dumnezeu[81].

Fecunditatea este rodul și semnul iubirii conjugale, mărturia vie a deplinei dăruiri reciproce a soților: "Adevăratul cult al iubirii conjugale și întreaga structură familială care naște de aici, fără a trece cu vederea alte scopuri ale Căsătoriei, tind să-i determine pe soți să fie dispuși, cu tărie de suflet, să coopereze cu iubirea Creatorului și Mântuitorului, care prin ei înmulțește mereu și îmbogățește familia sa"[82].

Fecunditatea iubirii conjugale nu se restrânge deci numai la procrearea copiilor – chiar dacă aceasta este înțeleasă în dimensiunea sa specific umană -, ci se lărgește și se îmbogățește cu toate acele roade ale vieții morale, spirituale și supranaturale pe care tatăl și mama sunt chemați să le dea copiilor și, prin copii, Bisericii și lumii.

Doctrina și norma Bisericii: mereu vechi și mereu noi

29. Tocmai pentru faptul că iubirea soților este o participare specială la misterul vieții și al iubirii lui Dumnezeu însuși, Biserica știe că a primit misiunea specială de a păstra și apăra demnitatea înaltă a Căsătoriei și responsabilitatea extrem de mare a transmiterii vieții umane.

Astfel, continuând tradiția vie a comunității ecleziale în cursul istoriei, recentul Conciliu Vatican II și magisteriul predecesorului meu papa Paul al VI-lea, exprimat în enciclica sa *Humanae vitae*, au transmis timpurilor noastre enunțarea, cu adevărat profetică, ce reafirmă și propune cu claritate doctrina și norma mereu veche și mereu nouă a Bisericii despre Căsătorie și despre transmiterea vieții umane.

Pentru aceea, în ultima lor adunare părinții sinodali au declarat textual: "Acest sfânt Sinod, reunit în credință cu urmașul lui Petru, ține cu tărie cele ce s-au propus în Conciliul Vatican II (cf. *Gaudium et spes*, 50) și în enciclica *Humanae vitae*, în special că iubirea conjugală trebuie să fie pe deplin umană, exclusivă și deschisă la o nouă viață"[83].

Biserica este de partea vieții

30. Doctrina Bisericii este situată astăzi într-o situație social-culturală, care o face pe de o parte mai greu de înțeles, iar pe de altă parte mai urgentă și de neînlocuit pentru promovarea binelui adevărat al bărbatului și al femeii.

Într-adevăr, progresul științific și tehnic, pe care omul contemporan îl realizează mereu pentru dominarea naturii, nu mărește numai speranța de a crea o omenire nouă și mai bună, ci provoacă și o îngrijorare, tot mai mare pentru viitor. Unii se întreabă dacă e bine să trăiești ori era mai bine de a nu se fi născut; se îndoiesc dacă este permis să aducă pe alții la viață, din moment ce aceștia poate vor blestema propria lor viață într-o lume crudă, ale cărei cruzimi încă nu pot fi prevăzute. Alții se gândesc că sunt singurii beneficiari ai avantajelor tehnicii și exclud pe alții cu mijloace anticoncepționale sau cu alte metode chiar mai rele. Alții, încătușați cum sunt de mentalitatea de consum și de unica preocupare de continuă creștere a bunurilor materiale, sfârșesc prin a nu mai înțelege nimic și de aceea refuză bogăția spirituală a unei noi vieți umane. Motivul ultim al acestei mentalități este absența lui Dumnezeu din inima oamenilor, a lui Dumnezeu a cărui iubire singură este mai puternică decât toate îngrijorările lumii și le poate învinge pe toate.

S-a născut astfel o mentalitate împotriva vieții (*antilife mentality*), așa cum reiese din multe probleme actuale: să ne gândim, de exemplu, la o anumită panică derivată din studiile de ecologie despre viitorul demografic al omenirii, care uneori exagerează pericolul creșterii demografice a omenirii în detrimentul calității vieții.

Însă Biserica crede cu tărie că viața umană, chiar slabă și suferindă, este mereu un dar minunat al Dumnezeului bunătății. Împotriva pesimismului și egoismului care umbresc lumea, Biserica este de partea vieții, știind să descopere în fiecare viață umană splendoarea aceluia "da" și "amin" care este Cristos însuși[84]. Împotriva lui "nu" care invadează și rănește lumea, Biserica îi contrapune un "da" puternic, apărând în felul acesta omenirea și omul de toți aceia care uneltesc și rănesc viața.

Biserica este chemată să arate din nou tuturor, cu cea mai puternică și clară convingere, voința ei de a promova cu orice mijloace viața umană și de a o apăra împotriva oricărei uneltiri la ființa ei, în oricare stadiu de dezvoltare s-ar afla.

Pentru aceasta, Biserica dezaprobă, ca fiind o gravă ofensă adusă demnității umane și dreptății, toate acele activități ale guvernelor sau ale altor autorități publice care încearcă să limiteze în orice mod libertatea soților în a se hotărî cu privire la existența copiilor. Ca urmare, orice violență exercitată de aceste autorități în favoarea contracepției și chiar a sterilizării și a avortului procurat trebuie condamnată și respinsă cu tărie. În același mod,

trebuie detestat ca fiind în mod grav injust faptul că în relațiile internaționale ajutorul economic acordat pentru promovarea popoarelor este condiționat de programe de contracepție, sterilizare și avort provocat[85].

Pentru ca planul lui Dumnezeu să fie mereu și mai deplin actualizat

31. Biserica este conștientă, desigur, și de multiplele și complicatele probleme pe care le întâlnesc astăzi în multe țări soții în a-și împlini rolul lor de transmițători responsabili ai vieții. Biserica recunoaște și problema gravă a exploziei demografice, așa cum se prezintă în diferitele părți ale lumii, împreună cu implicațiile morale ce le comportă.

Cu toate acestea, Biserica reține că o considerare aprofundată a tuturor aspectelor acestei probleme ne oferă o confirmare nouă și mai puternică a importanței doctrinei autentice despre reglementarea natalității, repropusă de Conciliul Vatican II și de enciclica *Humanae vitae*.

Pentru aceasta, împreună cu părinții sinodali, simt datoria de a îndrepta un stăruitor îndemn teologilor pentru ca, unindu-și forțele în colaborare cu magisteriul ierarhic, să se străduiască să pună din ce în ce mai bine în lumină bazele scripturistice, motivațiile etice și rațiunile personale ale acestei doctrine. Astfel va fi posibil ca în contextul unei expunerii organice să devină accesibilă tuturor oamenilor de bunăvoință doctrina Bisericii asupra acestei probleme, făcând-o zi de zi mai luminoasă și mai profundă. În acest fel, planul divin va putea fi actualizat mai deplin, pentru mântuirea omului și spre lauda Creatorului.

Sub acest aspect, aportul coordonat și unit al teologilor, inspirat de adeziunea convinsă a teologilor la magister, care este unicul ghid autentic al poporului lui Dumnezeu, este de specială urgență și pentru motivul legăturii intime care există între doctrina catolică asupra acestei probleme și viziunea pe care Biserica o propune despre om: dubiile sau greșelile ce se fac în domeniul vieții conjugale și familiale întunecă grav adevărul total despre om, într-o situație culturală adesea confuză și contradictorie. Aportul de lumină și adâncire a problemei, pe care teologii sunt chemați să-l dea în domeniul specific al activității lor, are valoare incomparabilă și reprezintă serviciul special, de mare merit, pentru familie și omenire.

Viziunea integrală despre om și vocația lui

32. În contextul unei culturi care deformează grav sau chiar a pierdut adevărata semnificație a sexualității umane, pentru că o smulge din raportul ei esențial cu persoana umană, Biserica simte acum mai urgentă și de neînlocuit misiunea sa de a prezenta sexualitatea ca valoare și îndatorire a întregii persoane create, bărbat și femeie, după imaginea lui Dumnezeu.

În această perspectivă Conciliul Vatican II a afirmat clar: "Atunci când este vorba de a pune de acord dragostea conjugală cu transmiterea responsabilă a vieții, moralitatea comportamentului nu depinde, așadar, numai de sinceritatea intenției și de aprecierea motivelor, ci ea trebuie determinată după criteriile obiective ce decurg din natura persoanei

umane și a actelor ei, criterii ce respectă semnificația totală a dăruirii reciproce și a procreării umane în contextul adevăratei iubiri; acest lucru nu este posibil decât dacă este cultivată cu sinceritate virtutea castității conjugale"[86].

Plecând de la "viziunea integrală asupra omului și a vocației sale nu numai naturale și pământești, ci și supranaturale și veșnice"[87], papa Paul al VI-lea a afirmat că doctrina Bisericii "e bazată pe legătura de nedespărțit dintre cele două semnificații (unitate și procreație) ale actului conjugal, legătură pe care a voit-o Dumnezeu și pe care omul nu o poate despărți din proprie inițiativă"[88]. Și a încheiat confirmând că trebuie exclusă, fiind intrinsec lipsită de onestitate, "orice acțiune care, fie ca pregătire la actul conjugal, în împlinirea lui, fie în dezvoltarea urmărilor lui naturale, are ca scop sau mijloc de a face imposibilă procrearea"[89].

Când soții, recurgând la anticoncepționale, scindează aceste două semnificații pe care Dumnezeu creatorul le-a înscris în ființa bărbatului și a femeii și în evoluția comuniunii lor sexuale, devin "arbitrii" planului divin, "manipulând" și înjosind sexualitatea umană, cu aceasta înjosindu-se pe ei înșiși și alterând valoarea dăruirii totale. Astfel, limbajului genuin care exprimă dăruirea totală, reciprocă a soților, anticoncepția îi impune un limbaj obiectiv contradictoriu, acela de nedăruire totală unul altuia. De aici derivă nu numai refuzul pozitiv pentru o nouă viață, ci chiar falsificarea interioară a adevăratei iubiri conjugale, care e chemată a se dăruie în totalitatea personală.

În schimb, când soții recurg la perioadele de infecunditate, respectând legătura de nedespărțit a semnificației unitare și procreative a sexualității umane, se comportă ca "miniștri" ai planului lui Dumnezeu și "folosesc" sexualitatea conform dinamismului genuin al dăruirii "totale", fără manevre și alterări[90].

În lumina experienței mai multor perechi de căsătoriți și a datelor diferitelor științe umane, reflecția teologică poate culege și este chemată să aprofundeze diferența antropologică și în același timp morală care există între contracepție și recurgerea la perioadele de infecunditate: este vorba de o deosebire foarte vastă de care în mod obișnuit nu se ține seama și care antrenează, în ultimă analiză, două concepții inconciliabile despre persoana și sexualitatea umană. Alegerea perioadelor de infecunditate comportă acceptarea timpului persoanei, adică al femeii, și împreună cu aceasta acceptarea dialogului, a respectului reciproc, a responsabilității comune și a stăpânirii de sine. Apoi, a accepta timpul și dialogul înseamnă a recunoaște caracterul spiritual și corporal al comuniunii conjugale, precum și a trăi iubirea personală în exigența sa de fidelitate. În acest context, perechea conjugală experimentează comuniunea conjugală îmbogățită cu acele valori de dragoste și afectivitate, elemente ce constituie sensul adânc al sexualității umane chiar și în dimensiunea ei fizică. În felul acesta, sexualitatea umană este respectată și promovată în dimensiunea ei adevărată și deplin umană, nu "folosită" vreodată ca un "obiect", care, distrugând unitatea personală dintre suflet și trup, rănește însăși creația lui Dumnezeu în legătura intimă dintre natură și persoană.

Biserica, învățătoare și mamă, pentru soții în dificultate

33. Și în câmpul moralei conjugale, Biserica este și lucrează ca o învățătoare și mamă.

În calitate de învățătoare, Biserica nu contenește de a proclama norma morală care trebuie să conducă transmiterea responsabilă a vieții. Biserica nu este autoarea acestei norme, nici arbitrul ei. Ascultând de adevăr, care este Cristos, a cărei imagine se reflectă în natura și demnitatea persoanei umane, Biserica interpretează norma morală și o propune tuturor oamenilor de bunăvoință, fără să le ascundă exigențele radicale și perfecțiunea acestei legi.

Ca mamă, Biserica este alături de multe perechi de soți care sunt în greutate în acest punct important al vieții morale: cunoaște bine situația lor, adesea foarte grea și uneori cu adevărat chinată de greutate de tot felul, nu numai individuale, ci chiar sociale. Biserica știe că atâția soți întâlnesc greutate nu numai pentru realizarea normei morale, ci chiar pentru însăși înțelegerea valorilor inerente acestei norme.

Dar aceeași și unică Biserică este în același timp învățătoare și mamă. Pentru aceasta, nu încetează de a invita și de a încuraja pentru ca eventualele greutate conjugale să se rezolve fără a falsifica și compromite adevărul. Biserica este convinsă că nu poate fi contradicție între legea divină pentru transmiterea vieții și aceea de a favoriza iubirea autentic conjugală[91]. În acest sens, pedagogia concretă a Bisericii trebuie să fie unită, nu separată de doctrina ei. Repet cu aceeași convingere a predecesorului meu, papa Paul al VI-lea: "A nu diminua cu nimic mântuitoarea învățătură a lui Cristos e o formă eminentă de dragoste față de suflete"[92].

Pe de altă parte, pedagogia autentic eclezială își descoperă realismul și înțelepciunea numai dezvoltând o activitate tenace și curajoasă în a crea și susține toate acele condiții umane, psihologice, morale și spirituale care sunt indispensabile pentru a înțelege și trăi valoarea și norma morală.

Nu încapă îndoială că între aceste condiții trebuie enumerate răbdarea și statornicia, umilința și tăria sufletului, încrederea filială în Dumnezeu și în harul său, recurgerea frecventă la rugăciune și la sacramentele Euharistiei și Mărturisirii[93]. Astfel, întăriți cu aceste ajutoare, soții creștini vor putea menține vie conștiința influenței speciale pe care harul sacramental al Căsătoriei o exercită asupra tuturor realităților vieții conjugale și prin aceasta și asupra sexualității lor, căci darul Duhului Sfânt pe care soții îl primesc și-i corespund, îi ajută să trăiască sexualitatea umană după planul lui Dumnezeu și ca un semn al iubirii unitive și fecunde a lui Cristos pentru Biserica sa.

Dar între condițiile necesare se află și cunoașterea trupului omenesc și a ritmurilor fertilității lui. În acest sens, trebuie să se depună toate eforturile ca toți soții să cunoască acest lucru, în primul rând tinerii înainte de Căsătorie, făcându-li-se o informare și educație clară, serioasă și la timpul potrivit, de către soți, medici, experți. Aceste cunoștințe trebuie să ducă apoi la educația pentru autocontrol. Din toate acestea se vede absoluta necesitate a virtuții castității și a educației permanente pentru această virtute. În viziunea creștină, castitatea nu înseamnă nici refuzul și nici disprețul sexualității umane, ci înseamnă mai curând energia spirituală care știe să apere iubirea de pericolele egoismului și agresivității; care știe să promoveze iubirea către deplina ei realizare.

Papa Paul al VI-lea, cu profundă intuiție de înțelepciune și dragoste, nu a făcut altceva decât să dea glas experienței atâtor perechi de soți, atunci când a scris în enciclica sa: "Stăpânirea instinctului prin rațiune și liberă voință impune, fără nici o îndoială, o adevărată asceză pentru ca manifestările afective ale vieții conjugale să se mențină în limite corecte, în special prin conservarea abstenenței periodice. Această disciplină proprie curăției soților, departe de a dăuna iubirii conjugale, îi conferă, dimpotrivă, o și mai înaltă valoare umană. Ea cere un efort continuu, dar grație influenței sale binefăcătoare, soții își dezvoltă integral personalitatea lor, îmbogățindu-se cu valori spirituale: ea aduce vieții familiale ca roade seninătatea și pacea și facilitează soluționarea altor probleme; favorizează atenția față de celălalt soț; îi ajută pe soți să alunge egoismul, dușman al iubirii adevărate și aprofundează simțul lor de responsabilitate. Părinții obțin prin aceasta capacitatea unei influențe mai profunde și mai eficace în educarea copiilor"[94].

Itinerarul moral al soților

34. Totdeauna este de mare importanță a avea o concepție dreaptă despre ordinea morală, a valorilor și normelor ei: această importanță crește atunci când sunt greutăți numeroase și grave pentru a o pune în aplicare.

Ordinea morală, pentru motivul că descoperă și propune planul lui Dumnezeu, nu poate fi ceva înjositor și impersonal pentru om; dimpotrivă, răspunzând la exigențele profunde ale omului creat de Dumnezeu, se pune în slujba deplină a umanității, cu acea iubire delicată și generatoare de obligații cu care însuși Dumnezeu inspiră susține și călăuzește orice faptură către fericirea sa.

Însă omul, chemat să trăiască responsabil planul lui Dumnezeu, plan înțelept și plin de iubire, este o ființă istorică ce se realizează pe sine, zi cu zi, cu diferitele sale alegeri libere. Pentru aceasta, omul cunoaște, iubește și împlinește binele moral urmând etapele de creștere.

Și soții, în cadrul vieții lor morale, sunt chemați la un drum continuu, susținuți de dorința sinceră și activă de a cunoaște mereu tot mai mult valorile pe care legea morală le păstrează și le promovează, precum și de voința dreaptă și generoasă de a le pune în aplicare. Cu toate acestea, soții nu privesc legea morală ca pe un ideal moral care urmează să fie atins în viitor, ci trebuie să-l considere ca pe o poruncă actuală a lui Cristos Domnul, pe care trebuie s-o îndeplinească angajându-se și acceptând dificultățile. "Pentru aceasta, așa-numita «lege a gradualității» sau a drumului în trepte nu se poate identifica cu «gradualitatea legii», în sensul că porunca legii morale divine ar avea diferite trepte și diferite forme pentru diverse categorii de oameni și pentru situații diferite. După planul divin, toți soții sunt chemați la sfințenie în viața de Căsătorie și această înaltă vocație se realizează în gradul în care persoana umană este în măsură să răspundă la porunca divină cu suflet senin, încrezându-se în harul divin și în voința proprie"[95]. În această ordine de idei, conform pedagogiei Bisericii, soții trebuie să recunoască clar doctrina cuprinsă în enciclica *Humanae vitae* ca pe o normă pentru exercițiul sexualității și să se străduiască sincer să îndeplinească acele condiții necesare pentru a observa această normă.

Această pedagogie, așa cum a semnalat Sinodul episcopilor, cuprinde întreaga viață conjugală. Pentru aceasta, îndatorirea de a transmite viața trebuie să fie integrată în misiunea globală a întregii vieți creștine, care nu poate ajunge la înviere fără a trece prin cruce. În acest context se înțelege că sacrificiul nu poate fi eliminat din viața de familie; din contra, el trebuie acceptat cu dragă inimă, pentru că prin el iubirea conjugală se adâncește și devine izvor de bucurie intimă.

Acest drum comun cere reflecție, informare, educație adaptată din partea preoților, a călugărilor și a laicilor care sunt angajați în pastorația familială. Toți aceștia vor putea ajuta soții în drumul lor uman și spiritual, care comportă conștiința păcatului, angajarea sinceră de a respecta legea morală, ministerul reconcilierii. Trebuie ținut prezent apoi și faptul că în intimitatea conjugală sunt implicate voințele a două persoane, chemate însă la armonizarea mentalităților și a comportamentului: aceasta cere multă răbdare, simpatie și timp. De o importanță aparte în acest sector este unitatea judecății morale și pastorale a preoților: o atare unitate trebuie să fie căutată și asigurată cu grijă, pentru ca credincioșii să nu sufere din cauza neliniștilor conștiinței[96].

Drumul soților va fi ușurat, așadar, dacă, stimând doctrina Bisericii și încrezându-se în harul lui Cristos, ajutați și însoțiți de păstori sufletești și de întreaga comunitate eclezială, vor ști să descopere și să realizeze valoarea libertății și promovarea iubirii autentice pe care le-o oferă evanghelia și le-o propune porunca lui Dumnezeu.

A sugera convingeri și a oferi ajutoare concrete

35. În fața problemei unei reglementări oneste a nașterilor, comunitatea eclezială a timpurilor noastre trebuie să-și asume îndatorirea de a sugera convingeri și de a da ajutoare concrete acelor care voiesc să trăiască paternitatea și maternitatea într-un mod cu adevărat responsabil.

În acest domeniu, în timp ce recunoaște cu plăcere rezultatele la care s-a ajuns în cercetările științifice pentru cunoașterea cât mai precisă a ritmurilor fertilității feminine și stimulează extinderea pe scară mai amplă a acestor studii, Biserica nu poate să nu ceară cu tărie reînnoită responsabilitatea acelor – medici, experți, consilieri matrimoniali, cupluri – care pot ajuta efectiv și cu responsabilitate pe soți ca, trăind iubirea lor, să respecte structura și finalitățile actului conjugal care exprimă această iubire. Aceasta înseamnă o angajare vastă, decisivă și sistematică pentru a cunoaște, stima și aplica metodele naturale ale reglementării fertilității[97].

O mărturie prețioasă poate și trebuie să fie dată de acei soți care, folosindu-se de abținerea comună periodică, au ajuns la o responsabilitate matură și personală cu privire la iubire și viață. Așa cum scria papa Paul al VI-lea, "Lor le încredințează Domnul datoria de a face vizibilă în lume sfințenia și frumusețea legii care unește iubirea reciprocă a soților cu cooperarea lor la iubirea lui Dumnezeu, autorul vieții umane"[98].

2) Educația

Dreptul și datoria părinților de a fi educatori

36. Îndatorirea de a face educație își are rădăcinile în vocația primordială a soților de a participa la opera creatoare a lui Dumnezeu: dând naștere, în iubire și pentru iubire, unei noi persoane, care în sine are vocația la creștere și la dezvoltare, părinții își asumă de aceea însăși îndatorirea de a o ajuta efectiv să trăiască o viață pe deplin umană. Așa cum a amintit Conciliul Vatican II, "părinții, deoarece au dat viață copiilor lor, au obligația foarte gravă de a-i educa, și de aceea trebuie considerați primii și principalii lor educatori. Această funcție educativă a lor este atât de importantă încât, acolo unde lipsește, cu greu poate fi suplinită. Într-adevăr, este îndatorirea părinților să creeze o atmosferă familială însuflețită de iubire, de pietate față de Dumnezeu și respect față de oameni, care să favorizeze educația integrală, personală și socială, a copiilor. Familia este, așadar, prima școală a virtuților sociale de care nici o societate nu se poate lipsi"[99].

Dreptul și datoria de educație a părinților sunt considerate ca esențiale, fiind în legătură cu transmiterea vieții umane; ca originare și primare, în comparație cu misiunea educativă a altora, și aceasta datorită raportului de iubire care există între părinți și fii; ca fiind de neînlocuit și inalienabile, pentru că nu pot fi încredințate cu totul altora și nici uzurpate de alții.

Pe lângă aceste caracteristici, nu poate fi dată uitării considerația că elementul cel mai radical care califică îndatorirea educativă a părinților este iubirea paternă și maternă, care își găsește împlinirea în munca educativă în care vrea să desăvârșească angajarea în slujba vieții: iubirea părinților, din izvor devine sufletul și chiar norma care inspiră și conduce acțiunea educativă concretă, îmbogățind-o cu acele valori de tandrețe, perseverență, bunătate, slujire, dezinteres și spirit de sacrificiu, care toate sunt cel mai prețios rod al iubirii.

Educație pentru valorile esențiale ale vieții umane

37. Deși sunt înconjurați de greutăți care se împotrivesc operei educative, mult agravate astăzi, părinții trebuie să-și formeze fiii cu încredere și curaj pentru valorile esențiale ale vieții umane. Fiii trebuie să crească într-o libertate justă față de bunurile materiale, adoptând un stil de viață simplu și auster, fiind convinși că "omul are o mai mare valoare prin ceea ce este decât prin ceea ce are"[100].

Trăind într-o societate zdruncinată și dezmembrată de tensiuni și conflicte, din cauza ciocnirilor violente ale curenților individualiste și egoiste, fiii trebuie să se îmbogățească nu numai în sensul adevăratei dreptăți, care singură conduce la respectarea demnității personale a fiecăruia, ci mai ales în iubirea adevărată, înțeleasă ca grijă sinceră și slujire dezinteresată față de alții, în special față de cei săraci și nevoiași. Familia este prima și fundamentala școală a sociabilității, pentru că este comunitatea de iubire care știe să afle în dăruirea de sine legea care o conduce și o face să crească. Dăruirea de sine, care inspiră iubirea soților între ei, este modelul și norma dăruirii de sine care trebuie să se concretizeze între frați și surori, precum și între diferitele generații care conviețuiesc în familie. Comuniunea și participarea la trăirea zilnică în casă, în clipele de bucurie și de dificultate, reprezintă cea mai concretă și eficace pedagogie a copiilor în orizontul mai larg al societății.

Educația la iubire ca dăruire de sine constituie și premisa indispensabilă pentru părinții chemați să le ofere fiilor o clară și delicată educație sexuală. În fața unei culturi care "banalizează" în mare parte sexualitatea umană, deoarece o interpretează și o trăiește în mod reductiv și sărăcit, legând-o în mod exclusiv de trup și de plăcerea egoistă, slujirea educativă a părinților trebuie să insiste cu fermitate asupra unei culturi sexuale care să fie într-adevăr și în mod deplin personală: sexualitatea, de fapt, este o bogăție a întregii persoane – trup, sentiment și suflet – și manifestă semnificația sa intimă în a conduce persoana la dăruirea de sine în iubire.

Educația sexuală, drept și datorie fundamentală a părinților, trebuie să se realizeze întotdeauna sub conducerea lor plină de grijă, fie în sânul familiei, fie în centrele de educație alese și controlate de ei. În acest sens, Biserica insistă asupra legii subsidiarității pe care trebuie s-o observe școala atunci când cooperează la educația sexuală, încadrându-se în spiritul care îi animă pe părinți.

În acest context, nu se poate renunța sub nici o formă la educația la castitate, ca virtute care dezvoltă maturitatea autentică a persoanei și o face capabilă de a respecta și promova "semnificația matrimonială" a trupului. Mai mult, părinții creștini îi vor acorda o atenție și grijă deosebită, descoperind semnele chemării lui Dumnezeu prin educația la feciorie, forma superioară a dăruirii de sine care constituie sensul însuși al sexualității umane.

Datorită legăturilor strânse care sunt între dimensiunea sexuală a persoanei și valorile ei etice, datoria de educatori a părinților trebuie să-i conducă pe copii la cunoașterea și stimarea normelor morale ca garanție necesară și prețioasă pentru o creștere personală responsabilă în sexualitatea umană.

Pentru aceasta, Biserica se opune cu tărie la o anumită formă de informare sexuală, ruptă de principiile morale și atât de răspândită, care nu ar fi altceva decât o inițiere la experimentarea plăcerii și un stimul care duce la pierderea seninătății, chiar din anii nevinovăției, deschizându-se calea către viciu.

Misiunea educativă și sacramentul Căsătoriei

38. Pentru părinții creștini misiunea educativă, înrădăcinată, cum s-a spus, în participarea lor la opera creatoare a lui Dumnezeu, are un izvor nou și specific în sacramentul Căsătoriei care îi consacră educației propriu-zis creștine a copiilor, îi cheamă adică să participe la aceeași autoritate și la aceeași iubire a lui Dumnezeu Tatăl și a lui Cristos păstorul, precum și la iubirea de mamă a Bisericii; îi îmbogățește cu înțelepciune, sfat, tărie și cu oricare altul dintre darurile Duhului Sfânt pentru a ajuta pe copii în creșterea lor umană și creștină.

Îndatorirea educativă primește de la sacramentul Căsătoriei demnitatea și vocația de a fi un adevărat "minister" al Bisericii, pus în slujba edificării membrilor ei. Așa de mare este măreția și splendoarea slujirii educative a soților creștini, încât sfântul Toma de Aquino nu ezită a o compara cu slujirea preoțească: "Unii răspândesc și păstrează viața spirituală

cu o slujire unică spirituală, slujire proprie preoților; alții dau viață trupească și spirituală și aceasta se întâmplă în sacramentul Căsătoriei, în care bărbatul și femeia se unesc pentru a naște copii și a-i educa pentru cultul lui Dumnezeu"[101].

Conștiința vie și trează a misiunii primite în sacramentul Căsătoriei îi va ajuta pe părinții creștini să-și ofere slujirea lor educativă cu mare seninătate și încredere și, în același timp, cu simț de responsabilitate în fața lui Dumnezeu, care îi cheamă și îi trimite să edifice Biserica în fiii lor. În felul acesta familia celor botezați, adunați în Biserica domestică de cuvântul lui Dumnezeu și de sacramentul Căsătoriei, devine ca și marea Biserică, învățătoare și mamă.

Prima experiență de Biserică

39. Misiunea educării cere ca părinții creștini să propună fiilor lor acele cunoștințe care sunt necesare pentru maturizarea gradată a personalității lor din punct de vedere creștin și eclezial. Ei vor relua liniile educative enumerate mai sus, cu grija de a le arăta copiilor profunda semnificație spre care-i conduce credința și dragostea lui Isus Cristos. Mai mult, conștiința că Domnul le încredințează părinților creșterea unui fiu al lui Dumnezeu, a unui frate al lui Isus Cristos, a unui templu al Duhului Sfânt, a unui mădular al Bisericii, aceasta îi va ajuta pe părinții creștini în împlinirea îndatoririi de a consolida în sufletul copiilor lor darul harului divine.

Conciliul Vatican II precizează astfel conținutul educației creștine: "Aceasta nu are în vedere numai maturizarea persoanei umane (...), ci urmărește în principal ca botezații, fiind inițiați treptat în cunoașterea misterelor mântuirii, să devină din zi în zi mai conștienți de darul credinței pe care l-au primit, să învețe să-l adore pe Dumnezeu Tatăl în spirit și adevăr (cf. *In* 4,23), în primul rând prin cultul liturgic, să fie formați pentru a-și trăi viața proprie după omul cel nou în dreptatea și sfințenia adevărului (cf. *Ef* 4, 22-24) și astfel să ajungă la omul desăvârșit, la vârsta plinătății lui Cristos (cf. *Ef* 4,13) și să contribuie la creșterea trupului mistic. Pe lângă aceasta, conștienți de chemarea lor, să se învețe să dea mărturie despre speranța ce se află în ei (cf. *1Pt* 3,15), precum și să ajute la transformarea creștină a lumii"[102].

Sinodul episcopilor, reluând și dezvoltând ideile conciliare, a prezentat misiunea educativă a familiei creștine ca pe o adevărată slujire prin care este transmisă și răspândită lumina evangheliei, astfel încât însăși viața de familie devine un itinerar de credință și, într-un anumit mod, o inițiere creștină și o școală a urmării lui Cristos. În familia conștientă de un atare dar, așa cum a scris papa Paul al IV-lea, "toți evanghelizează și sunt evanghelizați"[103].

În forța ministerului educativ, părinții, prin mărturia vieții, sunt primii vestitori ai evangheliei față de copiii lor. Mai mult, rugându-se împreună cu fiii și meditănd cu ei cuvântul lui Dumnezeu, introducându-i în intimitatea trupului lui Cristos – euharistic și eclezial – prin inițiere creștină, părinții devin pe deplin dătorii de viață, generatorii nu doar de viață trupească, ci și ai acelei vieți care, prin reînnoirea Duhului Sfânt, izvorăște din crucea și învierea lui Cristos.

Pentru ca părinții creștini să-și poată îndeplini în mod demn misiunea lor educativă, părinții sinodali și-au exprimat dorința de a se pregăti un text adecvat al unui catehism al familiei, clar, concis și în așa fel întocmit, încât să poată fi ușor asimilat de toți. Conferințele episcopilor sunt invitate cu căldură să se implice în realizarea acestui catehism.

Raporturile cu alte forțe educative

40. Familia este prima, dar nu unica și exclusivă comunitate educativă: însăși dimensiunea comunitară, civilă și eclezială a omului cere și conduce la o operă mai amplă și coordonată, care să fie rodul colaborării ordonate a diverselor forme educative. Toate aceste forțe sunt necesare și fiecare dintre ele poate și trebuie să intervină spre acest scop cu competența și contribuția proprie[104].

Îndatorirea educativă a familiei creștine are, așadar, un rol de mare importanță în pastorația organică: acest fapt implică o nouă formă de colaborare între părinți și comunitățile creștine, diferitele grupuri de educatori și păstori. În acest sens, reînnoirea școlii catolice trebuie să rezerve o specială atenție atât părinților elevilor, cât și formării unei comunități perfect educative.

Dreptul părinților la alegerea unei educații conforme credinței religioase trebuie să fie în mod absolut asigurat.

Statul și Biserica au obligația de a da familiei toate ajutoarele posibile ca să-și poată exercita îndatoririle educative în mod adecvat. Pentru aceasta, atât Biserica, precum și statul trebuie să creeze și să promoveze acele instituții și activități pe care în mod just le cer familiile, iar acest ajutor va trebui să fie proporționat cu lipsurile familiei. Așadar, toți aceia care în societate se ocupă cu conducerea școlilor nu trebuie niciodată să uite faptul că părinții au fost desemnați de Dumnezeu însuși ca primii și principalii educatori ai copiilor lor și că dreptul lor este absolut inalienabil.

Alături de acest drept, părinții au datoria gravă de a se angaja total într-o colaborare cordială și faptică cu învățătorii și conducătorii școlilor.

Dacă în școli se învață ideologii contrare credinței creștine, familia, împreună cu alte familii, și dacă e posibil cu asociații de familii, trebuie din toate puterile și cu înțelepciune să ajute pe copii să nu se îndepărteze de credință. În acest caz familia are nevoie de ajutoare speciale de la păstori sufletești care nu trebuie să uite că părinții au dreptul inviolabil de a încredința pe fiii lor comunității ecleziale.

O slujire multiplă a vieții

41. Iubirea conjugală fecundă se exprimă printr-o slujire a vieții în forme multiple, dintre care generarea și educația sunt cele mai importante, proprii și de neînlocuit. În realitate însă, fiecare act al adevăratei iubiri față de om mărturisește și perfecționează fecunditatea spirituală a familiei, pentru că este în conformitate față de dinamismul interior și profund al iubirii, ca dăruire de sine pentru alții.

Din această perspectivă, bogată în valori și angajamente pentru toți, vor ști să se inspire mai ales acei soți care au experiența sterilității fizice.

Famiiliile creștine care în credință recunosc pe toți oamenii ca fiii Tatălui comun din ceruri vor întâmpina cu generozitate pe copiii altor familii, susținându-i și iubindu-i nu ca pe niște străini, ci ca pe membrii unicei familii a copiilor lui Dumnezeu. Părinții creștini vor putea, în felul acesta, să-și întindă iubirea dincolo de legăturile trupului și ale sângelui, alimentând legăturile care sunt implantate în spirit și care se dezvoltă în slujirea concretă a copiilor din alte familii, lipsiți adesea de cele mai elementare lucruri.

Famiiliile creștine vor ști să trăiască o mai mare disponibilitate către adopțiunea și încredințarea acelor copii orfani sau abandonati; acești copii, regăsind căldura afectivă a unei familii, vor putea experimenta paternitatea iubitoare și plină de grijă a lui Dumnezeu, mărturisită de părinții creștini, și astfel vor crește cu seninătate și încredere în viață, iar întreaga familie va fi îmbogățită cu valorile spirituale ale unei fraternități mai ample.

Fecunditatea familiilor trebuie să cunoască o "creativitate" neconținută, rodul minunat al Duhului lui Dumnezeu care deschide ochii inimii pentru a descoperi noile trebuințe și suferințe ale societății noastre și care dă curaj pentru a le asuma și a le da răspuns. În acest cadru, se prezintă familiilor creștine un câmp vast de acțiune: mai îngrijorător decât abandonarea copiilor este astăzi fenomenul marginalizării sociale și culturale care în mod dur atinge pe cei bătrâni, bolnavi, handicapați, toxicodependenți, foști pușcăriași etc.

În felul acesta se lărgeste enorm orizontul paternității și maternității familiilor creștine: iubirea lor spirituală fecundă este provocată de aceste și de mai multe alte urgențe ale timpului nostru. Cu familiile creștine și prin familiile creștine, Cristos Domnul continuă să aibă "milă" față de mulțimi.

III. Participarea la dezvoltarea societății

Familia – celula de bază și vitală a societății

42. "Deoarece Creatorul a toate a făcut din comunitatea conjugală începutul și temelia societății umane", familia a devenit "celula de bază și vitală a societății"[105].

Familia are legături vitale și organice cu societatea pentru că este baza și alimentul continuu al societății, prin îndatorirea sa de a sluji viața: din familie se nasc cetățenii și în familie ei găsesc prima școală a acelor virtuți sociale care sunt sufletul vieții și al dezvoltării societății însăși.

Astfel, prin forța naturii și vocației sale, departe de a se închide în ea însăși, familia se deschide spre alte familii și spre societate, asumându-și propriul rol social.

Viața familială ca experiență de comuniune și participare

43. Experiența însăși a comuniunii și participării, care caracterizează viața zilnică a familiei, reprezintă prima și fundamentala contribuție pe care familia o oferă societății.

Relațiile dintre membrii societății familiale sunt inspirate și dirijate de legea "gratuității" care, respectând și favorizând în toți și în fiecare demnitatea personală ca unicul titlu de valoare, devine primire cordială, întâlnire și dialog, disponibilitate dezinteresată, slujire generoasă, solidaritate profundă.

Astfel, promovarea unei autentice și mature comuniuni a persoanelor în familie devine prima școală de sociabilitate, de neînlocuit, exemplu și stimul pentru cele mai ample raporturi comunitare, pentru învățarea respectului, dreptății, dialogului și iubirii.

În acest mod, așa cum au amintit și părinții sinodali, familia constituie locul nativ și instrumentul cel mai eficace al umanizării și al personalizării societății, pentru că ea colaborează într-un mod original și profund la edificarea lumii, făcând posibilă o viață tot mai umană, mai ales apărând și transmitând virtuțile și "valorile". Așa cum ne învață Conciliul Vatican II, familie este "loc de întâlnire a mai multor generații care se ajută reciproc să dobândească o înțelepciune mai vastă și să armonizeze drepturile persoanelor cu celelalte exigențe ale vieții sociale"[106].

Ca urmare, în fața unei societăți care riscă să fie mereu tot mai depersonalizată și masificată, deci inumană și dezumanizantă, cu rezultatele negative ale atâtor forme de "evaziune" – cum sunt, de exemplu, alcoolismul, drogurile și terorismul -, familia posedă și descătușează chiar și astăzi energii formidabile capabile de a smulge omul din anonimat, de a-l menține conștient de demnitatea lui personală, de a-l îmbogăți cu o umanitate profundă, de a-l insera activ în țesutul organic al societății cu unicitatea și cu caracterul său irepetabil.

Îndatorire socială și politică

44. Îndatorirea socială a familiei nu se poate opri numai la opera de procreare și educație, cu toate că această operă reprezintă prima formă de expresie a familiei, formă de neînlocuit.

Familiiile, singure sau asociate, pot și trebuie să se dedice multiplelor opere de slujire socială, mai ales în folosul celor săraci și al tuturor acelor persoane ori situații unde nu pot ajunge organizațiile de ocrotire și de asistență socială ale autorităților publice.

Contribuția socială a familiei are originalitatea sa, care cere să fie mai bine cunoscută și mai prompt favorizată, mai ales, datorită creșterii copiilor, antrenând cât mai mult posibil pe toți membrii familiei[107].

În chip special trebuie arătată importanța mereu tot mai mare pe care o are ospitalitatea în societatea din zilele noastre, în toate formele ei, începând de la deschiderea ușii propriei case și chiar a propriei inimi, pentru a primi pe frați, până la străduința de a dăruia adăpost fiecărei familii, ca ambient natural, care o păstrează și o ajută să crească. Mai înainte de toate, familia creștină este chemată să asculte recomandarea sfântului Paul: "Fiți primitori de străini"[108] și astfel să pună în practică, imitând exemplul lui Cristos și împărțind iubirea lui Cristos, apropierea de fratele lipsit de ajutor, căci "...cine va da unuia dintre acești frați ai mei mai mici chiar și un singur pahar de apă, pentru că e ucenicul meu, adevăr zic vouă: nu-și va pierde răsplata"[109].

Îndatorirea socială a familiilor este chemată să se exprime și sub forma intervențiilor politice, în sensul că familiile trebuie să fie primele care să aibă grijă ca legile și instituțiile statului să nu încalce, ci să susțină și să apere pozitiv drepturile și îndatoririle familiei. În acest sens, familiile trebuie să crească în conștiința că sunt "protagoniste" ale "politicii familiale" și să-și asume responsabilitatea de a transforma societatea; altfel, familiile vor fi primele victime ale acelor rele pe care se mulțumesc să le privească cu indiferență. Apelul Conciliului Vatican II de a se depăși etica individualistă are, așadar, valoare stridentă și pentru familie[110].

Societatea în slujba familiei

45. Legătura intimă dintre familie și societate, așa cum cere deschiderea și participarea familiei la societate și la dezvoltarea ei, tot la fel impune ca societatea să nu uite niciodată datoria fundamentală de a respecta și promova familia.

Desigur, familia și societatea se completează reciproc în apărarea și promovarea binelui oamenilor și al fiecărui om. Însă societatea și mai ales statul trebuie să recunoască faptul că familia este "o societate care se bucură de un drept propriu și primordial"[111] și, prin urmare, în relațiile lor cu familia, sunt obligate în mod grav să se mențină pe principiul subsidiarității.

În forța acestui principiu, statul nu poate și nici nu trebuie să ia familiilor acele îndatoriri pe care familiile le pot exercita liber singure ori asociate, ci trebuie să le favorizeze pozitiv și să stimuleze la maxim inițiativa responsabilă a familiilor. Convinse fiind că binele familiei constituie o valoare indispensabilă la care societatea civilă nu poate renunța, autoritățile publice trebuie să facă tot posibilul pentru a asigura familiei toate acele ajutoare – economice, sociale, politice, educative, culturale – de care are nevoie pentru a face față în mod uman la toate responsabilitățile lor.

Carta drepturilor familiei

46. Idealul unei acțiuni reciproce de susținere și dezvoltare între familii și societate adesea se lovește, și uneori prea grav, de realitatea separării și chiar a opoziției dintre acestea.

Într-adevăr, așa cum au denunțat mereu părinții sinodali, situația întâlnită de foarte multe familii în diferite țări este foarte îngrijorătoare, dacă nu chiar total negativă: instituții și legi, care nesocotesc în mod nedrept drepturile inviolabile ale familiei și ale persoanei umane, iar societatea, departe de a se pune în slujba familiei, o atacă cu violență în valorile și exigențele ei fundamentale. În felul acesta, familia, care după planul lui Dumnezeu, este celula de bază a societății, subiect de drepturi și de îndatoriri înaintea statului și a oricărei alte comunități, ajunge să fie victima societății, a întârzierilor și a târăgărilor intervențiilor sale salutare și chiar, mai mult, a nedreptăților sale evidente.

Pentru aceasta, Biserica apără deschis și cu tărie drepturile familiei împotriva uzurpărilor intolerabile ale societății și ale statului. Părinții sinodali au reamintit, între altele, următoarele drepturi ale familiei:

- dreptul de a exista și progresa ca familie, adică dreptul fiecărui om, mai ales a celui sărac, de a întemeia o familie și de a avea mijloacele necesare pentru a susține familia;
- dreptul de a-și exercita propria responsabilitate în transmiterea vieții și educarea copiilor;
- dreptul intimității în viața conjugală și familială;
- dreptul stabilității legăturii și instituției familiale (matrimoniale);
- dreptul de a crede și de a profesa credința proprie și de a o apăra;
- dreptul de a educa pruncii după tradițiile proprii și valorile religioase și culturale, cu instrumentele, mijloacele și instituțiile necesare;
- dreptul la securitatea fizică, socială, politică și economică, mai ales pentru cei săraci și infirmi;
- dreptul la locuință adecvată, în care să poată trăi convenabil viața de familie;
- dreptul de exprimare și de reprezentare în fața autorităților publice, economice, sociale, culturale, cât și în fața altor autorități inferioare, atât în mod direct, cât și prin asociații;
- dreptul de a crea asociații cu alte familii sau instituții, pentru a-și desfășura, în mod adecvat și repede, propria îndatorire;
- dreptul de protecție al minorilor, prin instituții și legi adecvate, împotriva preparatelor medicinale dăunătoare, împotriva pornografiei, alcoolismului etc.;
- dreptul la distracție și odihnă onestă, care să favorizeze valorile familiei;
- dreptul bătrânilor la a trăi și a muri demn;
- dreptul familiei la emigrare, pentru a căuta o viață mai bună[112].

Sfântul Scaun, cunoscând dorința specială a Sinodului episcopilor, va avea grijă să cerceteze cu profunzime aceste propuneri, elaborând o "cartă a drepturilor familiei" care va fi propusă ambietelor și autorităților în cauză.

Harul și responsabilitatea familiei creștine

47. Rolul social al fiecărei familii revine, într-un titlu nou și original, familiei creștine, fondată pe sacramentul Căsătoriei. Asumând realitatea omenească a iubirii conjugale în toate implicațiile ei, sacramentul Căsătoriei abilitează și angajează soții și părinții creștini în a trăi vocația lor de laici și de a căuta împărăția lui Dumnezeu, "folosindu-se de bunurile trecătoare și rânduindu-le după placul lui Dumnezeu"[113].

Îndatorirea socială și politică se încadrează în acea misiune regală sau de slujire, la care soții creștini iau parte prin puterea sacramentului Căsătoriei, primind în același timp o poruncă de la care nu se pot sustrage și un har care îi susține și îi stimulează.

În felul acesta, familia creștină este chemată să ofere tuturor mărturia unei dăruiri generoase și dezinteresate în problemele sociale, prin acea "alegere preferențială" a celor săraci și a celor marginalizați. De aceea, familia creștină, înaintând în urmarea Domnului, promovând o deosebită grijă pentru cei lipsiți, trebuie să aibă inima darnică pentru cei înfomețați, săraci, bolnavi, bătrâni, drogați și pentru cei fără familie.

Pentru o nouă ordine internațională

48. În fața dimensiunii mondiale, care caracterizează astăzi diferitele probleme sociale, familia vede lărgindu-se într-un mod total nou îndatorirea sa față de dezvoltarea societății. Este vorba de a coopera și pentru o nouă ordine internațională, pentru că numai în solidaritatea internațională se poate face față și rezolva problemele enorme și dramatice ale dreptății în lume, ale libertății popoarelor și ale păcii umanității.

Comunitatea spirituală a familiilor creștine, adânc înrădăcinată în credința și speranța comune și vivificate de caritate, constituie o energie interioară care dă viață, răspândește și dezvoltă dreptatea, reconcilierea, fraternitatea și pacea dintre oameni. Fiind "mica Biserică", familia creștină este chemată, asemenea "marii Biserici", să fie semn de unitate pentru lume și să exercite astfel rolul său profetic, dând mărturie despre împărăția și pacea lui Cristos, spre care se îndreaptă întreaga lume.

Familiile creștine vor putea realiza toate acestea fie prin opera lor educativă, adică oferind copiilor lor un model de viață bazat pe valorile adevărului, libertății, dreptății și iubirii, fie printr-un rol activ și responsabil pentru creșterea cu adevărat umană a societății și a instituțiilor ei, fie prin susținerea în diferite moduri a asociațiilor specifice dedicate problemelor de ordin internațional.

IV. Participarea la viața și misiunea Bisericii

Familia în misterul Bisericii

49. Între îndatoririle fundamentale ale familiei creștine este și cea eclezială, adică familia este în slujba edificării împărăției lui Dumnezeu în istorie prin participarea la viața și misiunea Bisericii.

Pentru a înțelege mai bine baza, conținutul și caracteristicile acestei participări, trebuie aprofundate legăturile multiple și profunde, care leagă Biserica de familia creștină, făcând din familie o "Biserică în miniatură" (*Ecclesia domestica*)[114], așa încât familia, în felul ei, să fie imagine vie și reprezentare istorică a misterului însuși al Bisericii.

Este în primul rând Biserica mamă care dă viață, educă și edifică familia creștină, împlinind misiunea de mântuire pe care a primit-o de la Domnul său. Prin proclamarea cuvântului lui Dumnezeu, Biserica revelează familiei creștine adevărata sa identitate, adică ceea ce ea este și trebuie să fie după planul lui Dumnezeu. Prin celebrarea sacramentelor, Biserica îmbogățește și întărește familia creștină cu harul lui Cristos, în vederea sfințirii ei pentru gloria Tatălui. Prin proclamarea reînnoită a poruncii noi a iubirii,

Biserica însuflețește și călăuzește familia creștină la slujirea iubirii, ca să imite și să retrăiască aceeași iubire de dăruire și de sacrificiu, pe care Cristos Isus o nutrește pentru întreaga omenire.

La rândul ei, familia creștină este inclusă în așa măsură în misterul Bisericii încât ia parte, în felul ei, la misiunea de mântuire proprie Bisericii, anume: soții și părinții creștini, în puterea sacramentului, "au în starea lor de viață și în funcția lor darul propriu în mijlocul poporului lui Dumnezeu"[115]. De aceea, nu numai că "primesc" iubirea lui Cristos, devenind comunitate "mântuită", ci sunt chemați, de asemenea, să "transmită" fraților aceeași dragoste a lui Cristos, devenind în felul acesta comunitate "care mântuiește". În acest fel, în timp ce este rod și semn al fecundității supranaturale a Bisericii, familia creștină devine simbol, mărturie și participare la maternitatea Bisericii[116].

O îndatorire eclezială proprie și originală

50. Familia creștină este chemată să ia parte vie și responsabilă la misiunea Bisericii în mod propriu și original, punându-se în slujba Bisericii și a societății, întrucât este o comunitate intimă de viață și de iubire.

Dacă familia creștină este comunitate, ale cărei legături sunt reînnoite de Cristos prin credință și sacramente, participarea la misiunea Bisericii trebuie să se realizeze în mod comunitar: așadar, împreună, soții, în calitatea lor de cuplu, părinții și copiii, în calitate de familie, trebuie să trăiască slujirea lor adusă Bisericii și lumii. Ei trebuie să fie "o singură inimă și un singur suflet"[117] în credință, prin spiritul apostolic comun care îi animă și prin colaborarea care îi obligă la operele de slujire a comunității ecleziale și civile.

Familia creștină edifică împărăția lui Cristos în istorie prin realitățile zilnice care privesc și manifestă condiția ei de viață. În iubirea conjugală și familială, trăită în extraordinara ei bogăție de valori și exigențe de totalitate, unicitate, fidelitate și fecunditate[118], se exprimă și se realizează participarea familiei creștine la misiunea profetică, sacerdotală și regală a lui Cristos Isus și a Bisericii sale. Iubirea și viața constituie, așadar, nucleul misiunii mântuitoare a familiei creștine în Biserică și pentru Biserică.

Conciliul Vatican II amintește acest lucru când scrie: "Famiile își vor împărtăși unele altora cu generozitate bogățiile spirituale. Astfel, familia creștină, fiind născută din căsătorie, care este imagine și împărtășire a legământului de iubire dintre Cristos și Biserică, va face vizibilă tuturor prezența vie a Mântuitorului în lume și natura autentică a Bisericii, atât prin iubirea, rodnicia generoasă, unirea și fidelitatea soților, cât și prin colaborarea plină de dragoste dintre toți membrii ei"[119].

Aceasta fiind baza participării familiei creștine la misiunea eclezială, trebuie să lămurim acum conținutul acestei participări sub aspectul triplu și unitar al lui Cristos ca profet, preot și împărat, prezentând pentru aceasta familia creștină în misiunea ei de: 1) comunitate care crede și evanghelizează; 2) comunitate în dialog cu Dumnezeu; 3) comunitate în slujba omului.

1) Familia creștină, comunitate care crede și evanghelizează

Credința ca descoperire și admirare a planului lui Dumnezeu despre familie

51. Luând parte la viața și misiunea Bisericii, care ascultă cu religiozitate cuvântul lui Dumnezeu și-l proclamă cu tărie[120], familia creștină împlinește îndatorirea sa profetică ascultând și vestind cuvântul lui Dumnezeu și devine astfel, progresând zi de zi mai mult, comunitate care crede și evanghelizează.

Și soților și părinților creștini li se cere ascultarea în credință[121]: sunt chemați să asculte cuvântul lui Dumnezeu, care le aduce minunata noutate – vestea cea bună – a vieții conjugale și familiale, înzestrată de Cristos cu sfințenie și cu putere de sfințenie. Într-adevăr, numai prin credință ei pot descoperi și admira cu mulțumire demnitatea cea mai mare la care i-a chemat Dumnezeu, care a voit să înalțe Căsătoria și familia, constituindu-le semn și loc al legământului de iubire dintre Dumnezeu și oameni, dintre Cristos Isus și Biserică, mireasa sa.

Însăși pregătirea la Căsătoria creștină este un itinerar al credinței, pentru că este ocazie privilegiată ca logodnicii să descopere și să adâncească credința primită la Botez și hrănită cu educația creștină. Sub acest aspect ei recunosc și aleg liber vocația de a trăi urmarea lui Cristos și slujirea împărăției lui Dumnezeu în viața de Căsătorie.

Momentul solemn al credinței soților este cuprins în celebrarea sacramentului Căsătoriei, care, în natura sa profundă, înseamnă proclamarea, în Biserică, a veștii bune despre iubirea conjugală. Este cuvântul lui Dumnezeu, care "descoperă" și "împlinește" planul înțelept și plin de iubire, pe care Dumnezeu îl are față de soți, introduși la participarea tainică și reală la însăși iubirea lui Dumnezeu pentru omenire. Dacă în sine celebrarea sacramentală a Căsătoriei înseamnă proclamarea cuvântului lui Dumnezeu, întrucât există protagoniști și celebranți, ceremonia trebuie să fie o "profesiune de credință" făcută în Biserică și cu Biserica, cu comunitatea celor ce cred.

Această profesiune de credință cere să fie pregătită în cursul vieții și să fie trăită de soți și de familie: Dumnezeu i-a chemat pe soți "la" Căsătorie și continuă să-i cheme "în" Căsătorie[122]. În mijlocul faptelor vieții și cu faptele vieții, cu greutățile, problemele și evenimentele existenței de toate zilele, Dumnezeu vine la ei, le arată și le propune exigențele concrete ale participării lor la iubirea lui Cristos față de Biserică, în raport cu situația particulară – familială, socială și eclezială – în care se află.

Descoperirea și ascultarea față de planul lui Dumnezeu trebuie să se facă "împreună" de către comunitatea conjugală și familială prin experiența umană a iubirii trăite în spiritul lui Cristos între soți, între părinți și copii.

Pentru aceasta, așa cum este cu marea Biserică, la fel mica Biserică domestică, familia, are nevoie să fie mereu și intens evanghelizată: de aici decurge datoria familiei creștine de a educa mereu pe copii în credință.

Misiunea de evanghelizare a familiei creștine

52. În măsura în care familia creștină primește evanghelia și se maturizează în credință, ea devine evanghelizatoare. Să mai ascultăm încă o dată pe papa Paul al VI-lea: "Familia, ca și Biserica, trebuie să fie un spațiu în care evanghelia este transmisă și de unde iriază evanghelia. Așadar, în intimitatea unei familii conștientă de această misiune, toți componenții familiei evanghelizează și sunt evanghelizați. Părinții nu numai că transmit copiilor evanghelia, dar ei pot primi de la ei evanghelia trăită adânc. O astfel de familie devine evanghelizatoare pentru multe familii în ambientul unde-și desfășoară activitatea"[123].

Așa cum au amintit părinții sinodali, reluând apelul meu lansat la Puebla, viitoarea evanghelizare depinde în mare parte de Biserica domestică[124]. Această misiune apostolică a familiei este înrădăcinată în Botez și primește de la harul sacramental al Căsătoriei o nouă forță pentru a transmite credința, pentru a sfinți și transforma societatea actuală după planul lui Dumnezeu.

Familia creștină, mai ales astăzi, are o vocație specială de a fi martoră a legământului învierii lui Cristos, prin iradierea constantă a bucuriei iubirii și a siguranței speranței, de care trebuie să dea mărturie: "Familia creștină proclamă cu glas viu virtuțile prezente ale împărăției lui Dumnezeu și speranța în viața fericită"[125].

Necesitatea absolută a catehezei familiale este cerută cu mai multă tărie în anumite împrejurări, pe care Biserica le întâlnește în diferite locuri și anume: "Acolo unde o legislație antireligioasă pretinde chiar să împiedice educația la credință, acolo unde o necredință răspândită sau un secularism invadator fac practic imposibilă o adevărată creștere religioasă, «aceasta care se poate numi Biserica familială» rămâne singurul ambient în care copiii și tinerii pot primi o cateheză autentică"[126].

O slujire eclezială

53. Misiunea de evanghelizare pe care o au părinții creștini este originală și de neînlocuit, pentru că are semnificații tipice pentru viața de familie și este întreținută, așa cum i se cuvine, de iubire, simplitate, eficiență și de mărturie zilnică[127].

Familia trebuie să formeze pe copii pentru viață în așa fel încât fiecare să-și îndeplinească pe deplin misiunea după chemarea primită de la Dumnezeu. Într-adevăr, familia care este deschisă la valorile transcendente, familia care slujește cu bucurie tuturor "fraților", familia care îndeplinește cu fidelitate generoasă misiunea încredințată și este conștientă de participarea zilnică la misterul crucii glorioase a lui Cristos devine primul și cel mai bun seminar al vocației la viața de consacrare pentru cauza împărăției lui Dumnezeu.

Misiunea de evanghelizare și cateheză a părinților trebuie să însoțească viața copiilor chiar și în anii adolescenței și tinereții, când aceștia, cum se întâmplă adesea, contestă ori resping direct credința primită în primii ani ai vieții lor. Așa cum în Biserică opera de evanghelizare nu este despărțită de suferințele apostolului, tot așa și în familia creștină părinții trebuie să înfrunte cu curaj și cu seninătate sufletească greutățile pe care le întâlnesc în educarea copiilor lor.

Nu trebuie să se uite faptul că slujirea desfășurată de soții și de părinții creștini pentru evanghelie este în chip esențial o slujire eclezială, fiind încadrată în contextul general al Bisericii, care este o comunitate evanghelizată și de evanghelizare. Avându-și rădăcina înfiptă în misiunea unică a Bisericii și fiind derivată din această misiune pentru edificarea trupului tainic al lui Cristos[128], misiunea de evanghelizare și de catehizare a Bisericii domestice trebuie să rămână în comuniune intimă și trebuie să se armonizeze în mod responsabil cu toate celelalte slujiri de evanghelizare și catehizare prezente și operante în comunitatea eclezială, atât cea diecezană, cât și cea parohială.

A predica evanghelia la toată făptura

54. Universalitatea fără frontiere este orizontul propriu al evanghelizării, propulsată interior de avântul misionar și aceasta ca un răspuns explicit și fără echivoc la porunca lui Cristos: "Mergeți în lumea întreagă și predicați evanghelia la toată făptura"[129].

Chiar credința și misiunea de evanghelizare a familiei creștine au această trăsătură misionară catolică. Sacramentul Căsătoriei care reia și propune îndatorirea, înrădăcinată în Botez și în Mir, de a apăra și răspândi credința[130], îi face pe soții de familie și pe părinții creștini martori ai lui Cristos "până la marginile pământului"[131], adevărați misionari ai iubirii și ai vieții.

O anumită formă de activitate misionară poate fi desfășurată în interiorul familiei. Și aceasta se face atunci când unul dintre membri este fără credință ori nu o practică în mod coerent. În acest caz, ceilalți, care locuiesc împreună cu el, trebuie să-i ofere o mărturie trăită a credinței, mărturie care să-l stimuleze și să-l susțină pe drumul care duce la o deplină adeziune la Cristos Mântuitorul[132].

Animată de spiritul misionar, chiar în sânul ei, Biserica domestică este chemată să fie semn luminos al prezenței lui Cristos și al iubirii sale pentru cei care "stau departe", pentru familiile care încă nu cred și pentru cele care nu mai trăiesc în coerență cu credința primită: familia care crede este chemată ca, "prin pilda și mărturia vieții ei", să lumineze "pe cei care caută adevărul"[133].

Așa cum, la începuturile Bisericii, Aquila și Priscilla se prezentau ca un cuplu misionar[134], tot la fel Biserica mărturisește astăzi neîncetat înflorirea nouă a credinței prin prezența soților și a familiilor creștine care, cel puțin pe o anumită perioadă de timp, merg în țările de misiune pentru a vesti evanghelia, slujind omul cu iubirea lui Isus Cristos.

Familiile creștine contribuie mult la cauza misionară a Bisericii, cultivând vocațiile misionare în mijlocul copiilor lor[135] și, mai general, prin opera educativă care "îi pregătește pe copiii lor, chiar din tinerețe, să recunoască iubirea lui Dumnezeu față de toți oamenii"[136].

2) Familia creștină, comunitate în dialog cu Dumnezeu

Sanctuarul domestic al Bisericii

55. Vestirea evangheliei și primirea ei în spirit de credință își află plinătatea în celebrarea sacramentală. Biserica, fiind comunitate care crede și evanghelizează, este și poporul preoțesc, investit cu demnitatea și puterea de a participa la puterea lui Cristos, marele preot al noului și veșnicului testament[137].

Și familia creștină este încorporată în Biserică, poporul preoțesc, prin sacramentul Căsătoriei care este baza acestei misiuni și de unde primește hrana pentru misiunea încredințată. Pe lângă aceasta, familia este mereu întărită de Domnul Isus. Este chemată de el și prin el este angajată într-un dialog cu Dumnezeu prin viața sacramentală, oferind lui Dumnezeu propria existență și rugăciunile ei.

Aceasta este slujirea preoțească a familiei creștine, pe care poate și trebuie s-o exercite în strânsă legătură cu întreaga Biserică, prin realitățile zilnice ale vieții conjugale și familiale. În acest mod, familia creștină este chemată să se sfințească pe sine, comunitatea eclezială și întreaga lume.

Căsătoria – sacrament al sfințirii reciproce și act de cult

56. Izvor propriu și mijloc original de sfințire pentru soți și pentru familia creștină este sacramentul Căsătoriei, care reia și perfecționează acțiunea harului sfințitor de la Botez. În puterea misterului morții și învierii lui Cristos, în care este inserată Căsătoria creștină, iubirea conjugală este curățită și sfințită: "Domnul a binevoit să vindece, să desăvârșească și să înalțe cu un dar deosebit al harului și al iubirii sale această dragoste" [138].

Darul lui Cristos Isus nu se încheie odată cu ceremonia sacramentului Căsătoriei, ci îi însoțește pe soți pe tot parcursul vieții. Acest lucru îl amintește clar Conciliul Vatican II, când spune că Isus Cristos "rămâne cu ei pentru ca, așa cum el însuși a iubit Biserica și s-a dat pe sine pentru ea, tot astfel și soții, prin dăruire reciprocă, să se iubească unul pe altul în fidelitate perpetuă. (...) De aceea, soții creștini sunt întăriți și, într-un fel, consacrați printr-un sacrament special în vederea îndatoririlor și a demnității lor; îndeplinindu-și prin puterea acestuia misiunea conjugală și familială, pătrunși de spiritul lui Cristos prin care întreaga lor viață este străbătută de credință, speranță și iubire, ei se apropie tot mai mult de sfințirea reciprocă și de propria desăvârșire, contribuind astfel împreună la preamărirea lui Dumnezeu"[139].

Vocația universală la sfințenie se adresează și soților și părinților creștini. Pentru ei ea este specificată de sacramentul celebrat și tradus în concret în realitatea proprie a existenței conjugale în familie[140]. De aici se naște harul și exigența unei autentice și profunde spiritualități conjugale și familiale, care le amintește de motivele creației, de legământul lui Dumnezeu cu oamenii, de crucea și învierea lui Cristos și de semnul sacramental, la care de atâtea ori a făcut referire Sinodul episcopilor.

Căsătoria creștină, ca toate sacramentele care "sunt rânduite pentru sfințirea oamenilor, pentru edificarea trupului tainic al lui Cristos și pentru preamărirea lui Dumnezeu"[141], este un act liturgic pentru preamărirea lui Dumnezeu în Isus Cristos și în Biserică și,

celebrând acest sacrament, soții creștini aduc mulțumirea lor lui Dumnezeu, pentru darul sublim, care le-a fost dat de a putea trăi, în existența lor conjugală și familială, iubirea lui Dumnezeu pentru oameni și a Domnului Isus Cristos pentru Biserică, mireasa sa.

Așa cum prin sacramentul Căsătoriei soții creștini primesc darul obligației de a trăi zilnic sfințenia primită, la fel din același sacrament derivă harul și angajamentul moral de a transforma întreaga lor viață într-un continuu "sacrificiu spiritual"[142]. Și soților și părinților creștini, mai ales în realitățile vieții pământești și trecătoare care îi caracterizează, le sunt adresate cuvintele Conciliului Vatican II, anume: "Și laicii, închinători care lucrează cu sfințenie în toate locurile, consacră lui Dumnezeu întreaga lume"[143].

Căsătoria și Euharistia

57. Îndatorirea de sfințire a familiei creștine își are începutul în Botez, iar expresia maximă a sa este în Euharistie, de care este intim legată Căsătoria creștină. Conciliul Vatican II a voit să reamintească relația specială care există între Euharistie și Căsătorie, cerând ca, pe cât posibil, celebrarea Căsătoriei să aibă loc "în mod obișnuit în timpul sfintei Liturghii"[144], iar pentru a înțelege și a trăi cu mai multă intensitate harul și responsabilitatea Căsătoriei și familiei creștine, este absolut necesar de a redescoperi și medita adânc la legătura sacramentului Căsătoriei cu sfânta Euharistie.

Sfânta Euharistie este izvorul Căsătoriei creștine. Într-adevăr, jertfa euharistică reprezintă alianța de iubire a lui Cristos cu Biserica, alianță pecetluită cu sângele lui Cristos vărsat pe cruce[145]. În acest sacrificiu al noului și veșnicului testament soții creștini află izvorul din care țâșnește legământul conjugal, apoi se dezvoltă lăuntric și este alimentat mereu în cursul vieții. Sfânta Euharistie este izvorul carității, pentru că reprezintă jertfa iubirii lui Cristos pentru Biserica sa. Familia creștină află în sfânta Euharistie fundamentul și sufletul "comuniunii" și "misiunii" sale, pentru că pâinea euharistică face din membrii comunității familiale un singur trup, revelație și participare la cea mai amplă unitate a Bisericii, iar participarea la trupul "dăruit" și la sângele "vărsat" al lui Cristos devine izvorul nesecat al dinamismului misionar și apostolic al familiei creștine.

Sacramentul convertirii și al reconcilierii

58. O parte esențială și permanentă a îndatoririi de sfințire a familiei creștine este primirea apelului evanghelic la convertire, adresat tuturor creștinilor, care nu întotdeauna rămân statornici în trăirea "noutății" Botezului care i-a făcut "sfinți". Chiar și familia creștină nu este mereu coerentă cu legea harului și cu sfințirea Botezului, proclamate din nou de sacramentul Căsătoriei.

Căința și iertarea reciprocă în sânul familiei creștine, de care au atât de mult parte în viața zilnică a familiei, își află momentul sacramental specific în pocăința creștină. În ceea ce privește pe soții creștini, papa Paul al VI-lea a scris: "Dacă păcatul îi învinge, să nu se descurajeze, ci să recurgă cu o umilă perseverență la mila lui Dumnezeu, care e acordată în sacramentul Pocăinței"[146].

Celebrarea acestui sacrament are însemnătate deosebită pentru viața familială: în timp ce în credință descoperă că păcatul contrazice nu doar legământul cu Dumnezeu, ci și legământului soților și comuniunea familiale, soții și toți membrii familiei sunt conduși la întâlnirea cu Dumnezeu, "bogat în milă"[147], care, împărțind iubirea sa mai puternică decât păcatul[148], reconstruiește și perfecționează legământul conjugal și comuniunea familială.

Rugăciunea familială

59. Biserica se roagă pentru familia creștină și o educă, pentru a trăi în generoasă coerență cu darul și misiunea preoțească primite de la Cristos, marele preot. În realitate, preoția Botezului primită de toți creștinii, preoție trăită în Căsătoria-sacrament, constituie pentru soți și pentru familie baza vocației și misiunii preoțești, pentru care faptele existenței lor zilnice se transformă în "sacrificii spirituale plăcute lui Dumnezeu prin mijlocirea lui Cristos"[149]. Iar aceasta se întâmplă nu numai cu celebrarea sfintei Euharistii și a altor sacramente și cu jertfa de sine însuși lui Dumnezeu, ci și cu viața de rugăciune, cu dialogul rugător cu Tatăl ceresc prin Isus Cristos și cu Duhul Sfânt.

Rugăciunea familială are caracteristicile sale specifice. Este o rugăciune făcută în comun, soț și soție împreună, părinții și copii împreună. Comuniunea rugăciunii este rodul acelei comuniuni datorite de sacramentul Botezului și Căsătoriei. Membrii familiei creștine li se pot aplica în mod deosebit cuvintele cu care Cristos Domnul a făgăduit prezența sa: "Adevăr zic vouă: dacă doi dintre voi se vor aduna pe pământ pentru a cere ceva, Tatăl meu care este în ceruri, le va da. Pentru că unde sunt doi sau trei adunați în numele meu, eu sunt în mijlocul lor"[150].

O astfel de rugăciune are drept conținut original însăși viața de familie, care în toate circumstanțele este interpretată ca vocație a lui Dumnezeu și este transpusă în viață ca răspuns filial la apelul lui Dumnezeu în toate împrejurările vieții: bucurii și dureri, speranțe și tristețe, nașteri și aniversări, aniversarea căsătoriei părinților, plecări, îndepărtări îndelungate și întoarceri, alegeri importante și decisive în viață, moartea persoanelor iubite... înseamnă intervenția iubirii lui Dumnezeu în istoria familiei, așa cum trebuie să însemne și momentul favorabil pentru rugăciuni de mulțumire, de cerere și de încredințare plină de încredere a familiei în brațele Tatălui comun din ceruri. Apoi demnitatea și responsabilitatea familiei creștine ca Biserică domestică pot fi trăite numai cu ajutorul neconținut al lui Dumnezeu, care va fi dăruit, fără îndoială, dacă va fi cerut cu umilință și încredere în rugăciune.

Educatori la rugăciune

60. Părinții creștini, în forța demnității și misiunii lor, au rolul specific de a educa pe copii la rugăciune, de a-i introduce în descoperirea progresivă a tainei lui Dumnezeu și în colocviul personal cu Dumnezeu, așa cum învață Conciliul Vatican II: "Mai ales în familia creștină, îmbogățită cu harul și misiunea sacramentului Căsătoriei, copiii, de la cea mai fragedă vârstă, trebuie să învețe să-l descopere și să-l cinstească pe Dumnezeu și să-l iubească pe aproapele, conform credinței primite în Botez"[151].

Momentul fundamental și de neînlocuit al educației la rugăciune este exemplul concret, mărturia vie a faptelor părinților: numai rugându-se împreună cu copiii, tatăl și mama își împlinesc rolul preoțesc propriu și coboară în adâncul inimii copiilor, lăsând urme pe care nu le vor șterge evenimentele vieții viitoare. Să ascultăm apelul papei Paul al VI-lea către părinți: "Mamelor, îi învățați pe copiii voștri să se roage creștinește? Îi pregătiți, în colaborare armonioasă cu preoții, pe copiii voștri la primirea sacramentelor inițierii: Spovada, prima Împărtășanie și sfântul Mir? Îi obișnuiți ca, atunci când sunt bolnavi, să se gândească la suferințele lui Cristos? Să ceară ajutorul Maicii Domnului și al sfinților? Recitați voi sfântul Rozariu în familie? Și voi, taților, știți să vă rugați împreună cu copiii voștri, cu toată comunitatea familială, cel puțin uneori? Exemplul vostru, în corectitudinea gândirii și a faptelor, ajutat de rugăciunea făcută în comun, este o lecție pentru viață, un act de cult, cu merit deosebit; și în felul acesta duceți pacea între pereții casei voastre: «Pace casei acesteia!» Amintiți-vă: în felul acesta construiți Biserica!"[152]

Rugăciunea liturgică și rugăciunea particulară

61. Între rugăciunea Bisericii și aceea a fiecărui credincios este un raport profund și vital, așa cum a reafirmat în mod clar Conciliul Vatican II[153]. Scopul important al rugăciunii Bisericii domestice este acela de a construi pentru copii o introducere naturală la rugăciunea liturgică a întregii Biserici, în sensul fie de a-i pregăti la rugăciunea liturgică a Bisericii, fie de a o extinde în întreg cadrul vieții personale, familiale și sociale. De aici urmează necesitatea participării progresive a tuturor membrilor familiei creștine la sfânta Euharistie, mai ales duminica și în zilele de sărbătoare, precum și la celelalte sacramente și cu precădere la acelea de inițiere creștină a copiilor. Directivele conciliare au deschis o nouă posibilitate pentru familia creștină, care a fost inclusă printre grupurile cărora li se recomandă să celebreze în comun oficiul divin[154]. În felul acesta, familia creștină se va îngriji să celebreze, chiar și în casă și în formă adecvată membrilor ei, timpurile și sărbătorile anului liturgic.

Pentru a pregăti și a prelungi acasă cultul celebrat în Biserică, familia creștină recurge la rugăciunea particulară, care prezintă o mare varietate de forme. Această varietate dovedește extraordinara bogăție cu care Duhul Sfânt însuflețește rugăciunea creștină și vine în ajutorul diferitelor exigențe și situații ale vieții celui care se roagă lui Dumnezeu. Pe lângă rugăciunile de dimineață și de seară – după recomandarea părinților sinodali – trebuie luate expres în considerație: citirea și meditarea cuvântului lui Dumnezeu, pregătirea la sfintele sacramente, devoțiunea și consacrarea la inima lui Isus, diferitele forme de cult în cinstea sfintei Fecioare Maria, binecuvântarea mesei și observarea evlaviei populare.

În respectarea libertății fiilor lui Dumnezeu, Biserica a propus credincioșilor unele practici de pietate, cu deosebită grijă și insistență. Între aceste practici de pietate trebuie menționată recitarea Rozariului: "Voim acum, în continuarea îndemnurilor predecesorilor noștri, să recomandăm viu recitarea sfântului Rozariu în familie... Fără îndoială că Rozariul sfintei Fecioare Maria este una dintre cele mai minunate și eficiente rugăciuni comune, pe care familia creștină este invitată să o recite. Noi iubim, într-adevăr, să ne gândim și să dorim cu ardoare ca atunci când familia este adunată pentru rugăciune, sfântul Rozariu să fie expresia frecventă și plăcută a rugăciunii lor"[155]. Astfel,

rugăciunea autentică mariană, care se exprimă în legătura sinceră și urmarea generoasă a atitudinilor spirituale ale Fecioarei Preasfinte, constituie un instrument privilegiat pentru alimentarea comuniunii de iubire a familiei și pentru dezvoltarea spiritualității conjugale și familiale. Ea, Maica lui Cristos și a Bisericii, este într-adevăr în mod special și mama familiilor creștine ale Bisericii domestice.

Rugăciunea și viața

62. Nu trebuie uitat faptul că rugăciunea este parte constitutivă esențială a vieții creștine, luată în integritatea și centralismul ei, și aparține însăși "umanității" noastre: este "prima expresie a adevărului lăuntric al omului, prima condiție a libertății autentice a spiritului" [156].

Pentru aceasta, rugăciunea nu reprezintă deloc o evadare de la treburile zilnice, ci constituie stimulentele cel mai puternic pentru ca familia creștină să-și asume și să rezolve pe deplin toate responsabilitățile sale de celulă primară și fundamentală a societății umane. În acest sens, participarea efectivă la viața și misiunea Bisericii în lume este proporțională cu fidelitatea și intensitatea rugăciunii prin care familia creștină se unește cu mlădița roditoare, care este Cristos Domnul [157].

Din unirea vitală cu Cristos, alimentată din liturgie, cu oferta de sine însuși și din rugăciune, derivă fecunditatea familiei creștine în slujirea specifică de promovarea umană, care nu poate să ducă decât la transformarea lumii [158].

3) Familia creștină, comunitate în slujba omului

Porunca nouă a iubirii

63. Biserica, poporul profetic, sacerdotal și regesc, are misiunea de a duce pe toți oamenii la primirea cuvântului lui Dumnezeu în spirit de credință, a-l celebra și profesia în sacramele și rugăciune și de a-l arăta oamenilor, în concret în viață, după darul și porunca nouă a iubirii.

Viața creștină își află legea ei, nu într-un cod scris, ci în acțiunea personală a Duhului Sfânt, care animă și conduce pe creștin, adică în "legea Duhului care dă viață în Cristos Isus" [159], "fiindcă iubirea lui Dumnezeu a fost revărsată în inimile voastre prin Duhul Sfânt care ne-a fost dat" [160].

Lucrul acesta este valabil și pentru soții creștini și pentru familia creștină: călăuza și norma lor de viață este Duhul Sfânt, revărsat în inimile lor la celebrarea sacramentului Căsătoriei. Urmând Botezului în apă și în Duhul Sfânt, Căsătoria repropune legea evanghelică a iubirii și cu darul Duhului Sfânt o înscrie adânc în inimile soților creștini; iubirea lor, purificată și mântuită, este rodul Duhului Sfânt, care lucrează în inimile credincioșilor și este pusă, în același timp, ca poruncă fundamentală a vieții morale cerută libertății lor responsabile.

Familia creștină este astfel însuflețită și condusă de legea nouă a Duhului Sfânt și în intimă comuniune cu Biserica, poporul împărătesc, este chemată să trăiască în fapte datorită de "slujire" în iubirea lui Dumnezeu și a fraților. Așa cum Cristos exercită puterea lui împărătească, punându-se în slujba oamenilor[161], tot așa creștinul află sensul autentic al participării lui la regalitatea Domnului său, împărtășindu-i spiritul și comportamentul de slujire a omului: "Această putere Cristos a dăruit-o ucenicilor săi, pentru ca și ei să fie întăriți în libertatea împărătească și, cu abnegație de sine însuși și viața sfântă, să învingă în ei înșiși împărăția păcatului (cf. *Rom 6,12*), ba mai mult, slujind lui Cristos și în alții, cu umilință și răbdare să conducă pe frații lor la Rege, a cărui slujire înseamnă a domni. Într-adevăr, Domnul dorește să răspândească împărăția sa și prin intermediul credincioșilor laici: împărăția "dreptății și a vieții, împărăția sfințeniei și a harului, împărăția dreptății, a iubirii și a păcii". În această împărăție chiar și faptele vor fi eliberate de sclavia corupției, pentru a participa la glorioasa libertate a fiilor lui Dumnezeu (cf. *Rom 8,21*)[162].

A descoperi în aproapele chipul lui Dumnezeu

64. Însuflețită și susținută de porunca nouă a iubirii, familia creștină traduce în viață ospitalitatea, respectul și slujirea fiecărui om, considerat mereu în demnitatea lui de persoană și de fiu al lui Dumnezeu.

Acest lucru trebuie să se întâmple mai ales în sânul și în folosul cuplului și al familiei, străduindu-se să promoveze zilnic o comunitate autentică de persoane, bazată și alimentată de comuniunea interioară a iubirii. Ulterior, sfera se lărgeste mai mult în câmpul vast al comunității ecleziale, în care familia creștină este înglobată, pentru că, grație carității familiei, Biserica poate și trebuie să-și asume o dimensiune mai domestică, adică mai familială, adoptând un stil de raporturi mai uman și mai frățesc.

Caritatea trebuie să meargă mai departe de proprii frați în credință, pentru că "orice om este fratele meu". În fiecare om – mai ales dacă este sărac, slab, suferind și nedreptățit – dragostea știe să descopere chipul lui Cristos și un frate pe care să-l iubească și să-i slujească.

Pentru ca slujirea omului să fie trăită în familie după spiritul evangheliei va trebui să se pună în aplicare cu grijă ceea ce Conciliul Vatican II cere: "Pentru ca exercitarea carității să fie întotdeauna deasupra oricărei bănuieli și să apară ca atare, trebuie privit în aproapele chipul lui Dumnezeu, după care a fost creat, și Cristos Domnul căruia i se oferă în realitate tot ce se dă celui sărac"[163].

Familia creștină, în timp ce prin caritate edifică Biserica, se pune în slujba omului și a lumii, realizând cu adevărat acea "promovare umană", a cărui conținut este sintetizat de mesajul Sinodului către familii: "O altă îndatorire a familiei este aceea de a forma oameni pentru iubire și de a practica iubirea în toate raporturile pe care le au cu alții, astfel încât familia să nu se închidă în ea însăși, ci să rămână deschisă comunității, fiind animată de sensul dreptății și de grija față de alții, precum și de datorită propriei responsabilități față de întreaga societate"[164].

Partea a patra

Pastorația familiei: timpuri, structuri, lucrători și situații

---

I. Timpurile pastorației familiale

Biserica însoțește familia creștină pe drumul său

65. Ca orice realitate vie, și familia este chemată să se dezvolte și să crească. După pregătirea logodnei și celebrarea sacramentală a Căsătoriei, cuplul începe drumul zilnic pentru îndeplinirea progresivă a valorilor și a îndatoririlor Căsătoriei.

În lumina credinței și în virtutea speranței, și familia creștină participă, în comuniune cu Biserica, la experiența peregrinării pământești către deplina revelare și realizare a împărăției lui Dumnezeu.

Pentru aceasta trebuie subliniată, încă o dată mai mult, urgența intervenției pastorale a Bisericii pentru susținerea familiei. Trebuie folosite toate eforturile pentru ca pastorația familiei să se afirme și să se dezvolte, dedicându-se unui sector cu adevărat prioritar, având certitudinea că evanghelizarea viitoare depinde în mare parte de Biserica domestică[165].

Grija pastorală a Bisericii nu se va limita numai la familiile creștine care sunt mai aproape, ci își va lărgi orizontul după măsura inimii lui Isus și se va arăta încă mai vie pentru toate familiile în general și mai ales pentru acelea care sunt în situații dificile sau iregulare. Biserica va avea pentru toate un cuvânt de adevăr, de bunătate, de înțelegere, de speranță, de participare vie la dificultățile lor uneori dramatice. Tuturor le va da ajutorul ei dezinteresat, pentru a se putea apropia de modelul familiei pe care a voit-o Creatorul încă de "la început" și pe care Cristos a reînnoit-o cu harul său mântuitor.

Acțiunea pastorală a Bisericii trebuie să fie progresivă și în sensul că e necesar să urmeze familia, însoțind-o pas cu pas, în diversele etape ale formării și dezvoltării acesteia.

Pregătirea Căsătoriei

66. Mai mult decât niciodată în zilele noastre este necesară pregătirea tinerilor pentru Căsătorie și pentru viața de familie. În unele țări, însăși familiile, după vechi tradiții, își rezervă dreptul de a transmite tinerilor valorile care privesc viața matrimonială și familială printr-o acțiune progresivă de educație sau inițiere. Însă schimbările care au survenit aproape în toate societățile moderne cer ca nu numai familia, ci și societatea și Biserica să fie antrenate în efortul de a pregăti în mod adecvat tinerii la responsabilitățile vieții de mâine. Multe fenomene negative, de care ne plângem astăzi în viața de familie, derivă din faptul că, în situațiile nou create, tinerii nu numai că pierd din vedere ierarhia justă a valorilor, ci, neavând criterii sigure de comportament, nu știu cum să înfrunte și să rezolve noile dificultăți. Experiența ne învață că tinerii, bine pregătiți la viața de familie, în general dau rezultate mai bune decât cei nepregătiți.

Același lucru trebuie spus și pentru Căsătoria creștină, a cărei influență se extinde asupra sfințeniei atâtor bărbați și femei. Pentru aceasta, Biserica trebuie să promoveze cele mai bune și mai intense programe de pregătire la Căsătorie, pentru a elimina, pe cât posibil, dificultățile în care se zbat atâtea cupluri și, mai mult, să favorizeze începutul și maturizarea căsătoriilor reușite.

Pregătirea la Căsătorie este văzută și realizată ca un proces gradual și continuu. Ea presupune trei momente principale: o pregătire îndepărtată, una apropiată și una imediată.

Pregătirea îndepărtată începe chiar din copilărie, prin acea înțeleaptă pedagogie familială, orientată să conducă pe copii la descoperirea lor ca ființe dotate cu o psihologie complexă și o personalitate specială, cu propriile forțe și slăbiciuni. Este vârsta în care apare stima pentru orice valoare autentic umană, fie în raporturile interpersonale, fie în cele sociale, cu tot ceea ce semnifică formarea caracterului, stăpânirea de sine, folosirea corectă a propriilor înclinații și modul de a considera și a întâlni persoanele de alt sex, precum și altele asemenea. E cerută, de aceea, mai ales pentru creștini, o formare spirituală și catehetică solidă, pentru a ști să arate în Căsătorie o adevărată vocație și misiune, fără a exclude totala dăruire de sine lui Dumnezeu în vocația la viața preoțească sau călugărească.

Plecând de la această bază, ulterior, se va trece, în mod amplu, la pregătirea apropiată, care – de la vârsta oportună și cu o cateheză adecvată, ca în cazul unui drum catehumenal – presupune o pregătire mai deosebită la sacramente, ca o redescoperire a lor. Această cateheză reînnoită este absolut necesară celor care se pregătesc pentru Căsătoria creștină, pentru ca sacramentul să fie celebrat și trăit cu dispozițiile morale și spirituale cerute. Formarea religioasă a tinerilor trebuie să fie completată, la vremea convenită și după diferitele exigențe concrete, de o pregătire la viața în doi care, prezentând Căsătoria ca o relație interpersonală dintre bărbat și femeie, relație care se dezvoltă continuu, să stimuleze aprofundarea problemelor de sexualitate conjugală și paternitate responsabilă, apelându-se la cunoștințele medicale și biologice esențiale legate de această problemă și să ajungă la familiaritate cu metode corecte de educare a copiilor, favorizând asimilarea elementelor de bază pentru o bună conducere a familiei, cum ar fi: o meserie stabilă, fondurile financiare suficiente, administrarea înțeleaptă, noțiuni de economie domestică etc.

În sfârșit, nu trebuie neglijată pregătirea la apostolatul familiei, la fraternitatea și colaborarea cu alte familii, la inserarea activă în grupuri, asociații, mișcări și inițiative, care au ca scop binele uman și creștin al familiei.

Pregătirea imediată, pentru celebrarea sacramentului Căsătoriei, trebuie să aibă loc în ultimele luni și săptămâni care preced Căsătoria, pentru a da o nouă semnificație, un nou conținut și o formă nouă aceluși examen prematrimonial cerut de dreptul canonic. Această pregătire, totdeauna necesară în fiecare caz, se impune cu urgență pentru acei logodnici care încă prezintă lipsuri și dificultăți în ce privește doctrina și practica creștină.

Dintre elementele care urmează să fie comunicate în acest drum de credință, analog catehumenatului, trebuie să fie și o cunoaștere aprofundată a misterului lui Cristos și al Bisericii, a semnificației harului și responsabilității Căsătoriei creștine, precum și pregătirea pentru a participa activ și conștient la riturile liturgiei nuptiale.

La fazele pregătirii pentru Căsătorie, schițate mai sus în linii mari, trebuie să se simtă îndatorate familia creștină și întreaga comunitate eclezială. Conferințele episcopilor, așa cum s-au îngrijit să dea îndrumările necesare pentru a ajuta pe viitorii soți să fie conștienți de seriozitatea alegerii lor, iar păstorii sufletești să se conformeze dispozițiilor recerute, tot așa este de dorit să se îngrijească de a da un îndreptar pentru pastorația familiei. În acesta trebuie să se stabilească mai întâi de toate elementele minime de conținut, de durată și de metodă pentru "Cursurile de pregătire", echilibrând între ele diferitele aspecte doctrinare, pedagogice, legale și medicale, care interesează Căsătoria, structurându-le în așa fel încât cei care se pregătesc la Căsătorie, dincolo de un efort intelectual de cunoaștere, să se simtă îndemnați de a se insera în mod viu în comunitatea eclezială.

Deși caracterul de necesitate și obligativitate al pregătirii imediate la Căsătorie nu trebuie subestimat – ceea ce se întâmplă atunci când prea ușor se dă o dispensă – cu toate acestea, pregătirea trebuie mereu prezentată și realizată în așa fel încât o eventuală omisiune a acesteia să nu fie impediment pentru celebrarea Căsătoriei.

Celebrarea

67. Căsătoria trebuie să fie celebrată într-un cadru liturgic, care să exprime în formă socială și comunitară natura esențial eclezială și sacramentală a legământului conjugal dintre botezați.

În ceea ce privește acțiunea sacramentală de sfințire, celebrarea Căsătoriei trebuie să fie validă prin ea însăși, demnă și rodnică, fiind încadrată în liturgie, care este culmea acțiunii Bisericii și izvorul forței sale sfințitoare[166]. Se deschide aici un vast câmp de acțiune pentru grija pastorală ca să fie îndeplinite toate exigențele care derivă din natura pactului conjugal ridicat la demnitatea de sacrament și să fie îndeplinită cu fidelitate disciplina Bisericii în ceea ce privește consimțământul liber, impedimentele, forma canonică și apoi ritul propriu-zis al celebrării. Acest rit trebuie să fie simplu și demn, după normele stabilite de autoritatea Bisericii competentă, căreia îi revine dreptul, în raport cu circumstanțele concrete ale timpului și locului și ținând seama de normele date de Scaunul Apostolic[167], să introducă în ceremonialul liturgic al Căsătoriei acele elemente de cultură locală proprie diferitelor locuri, care ar putea exprima mai bine semnificația umană și religioasă profundă a pactului conjugal, cu singura condiție ca acestea să nu contravină credinței și moralei creștine.

Fiind semn, celebrarea liturgică trebuie să se desfășoare în așa fel încât să constituie, chiar și în realitatea sa exterioară, o proclamare a cuvântului lui Dumnezeu și o profesiune de credință a comunității credincioșilor. Grija pastorală se va exprima aici în pregătirea atentă și sânguincioasă a "liturgiei cuvântului" și în educarea la credință a participanților la celebrare și, în primul rând, a mirilor.

Fiind gest sacramental al Bisericii, celebrarea liturgică a Căsătoriei trebuie să antreneze întreaga comunitate creștină, cu participarea deplină, activă și responsabilă a tuturor celor prezenți, după funcția și îndatorirea fiecăruia: miri, preot, martori, rude, prieteni, alți credincioși, toți membrii unei adunări care manifestă și trăiește misterul lui Cristos și al Bisericii sale.

Pentru celebrarea Căsătoriei, în cadrul culturilor sau tradițiilor ancestrale, se vor observa principiile expuse mai sus.

Celebrarea Căsătoriei și evanghelizarea celor botezați care nu cred

68. Tocmai pentru că în celebrarea sacramentului Căsătoriei se are în vedere o deosebită atenție la dispozițiile morale și spirituale ale celor care se căsătoresc, mai ales dispozițiile credinței lor, este abordată aici o dificultate, nu rareori întâlnită, în care se pot afla păstorii Bisericii, în contextul societății noastre secularizate.

Într-adevăr, credința celui care cere Bisericii să se căsătorească poate fi de diferite grade și datoria primară a păstorilor este aceea de a o redescoperi, de a o hrăni și de a o face să se maturizeze. Însă păstorii sunt datori să înțeleagă și rațiunile care conduc Biserica să admită la celebrarea matrimonială chiar și pe acei care sunt imperfect dispuși.

Specificul sacramentului Căsătoriei este acela că, între toate sacramentele, este sacramentul unei realități care există deja în economia creației, fiind însuși pactul conjugal instituit de Creator "de la început". De aceea, hotărârea bărbatului și a femeii de a se căsători conform acestui plan divin sau decizia de a-și uni în consimțământul conjugal irevocabil toată viața lor într-o iubire indisolubilă și fidelitate necondiționată implică realmente, chiar dacă nu în mod pe deplin conștient, o atitudine de acceptare profundă a voinței lui Dumnezeu, care nu se poate da pe sine fără harul său. Ei deci sunt deja inserați într-un adevărat itinerar de mântuire, pe care celebrarea sacramentală și pregătirea imediată a acestei celebrări îl pot completa și duce la bun sfârșit, dată fiind intenția lor dreaptă.

E adevărat, pe de altă parte, că în unele teritorii motive de ordin mai mult social decât autentic religioase îi determină pe cei logodiți să ceară a li se face ceremonia religioasă în Biserică. Lucrul nu e de mirare. Căsătoria nu este un eveniment care interesează numai pe acela care se căsătorește. Prin natura sa, Căsătoria este un fapt social, care angajează pe soți în fața societății. Totdeauna celebrarea Căsătoriei a fost o sărbătoare care unește familii și prieteni. E de la sine înțeles că în celebrarea Căsătoriei intră motive sociale, împreună cu cele personale, atunci când se cere oficierea Căsătoriei în Biserică.

Cu toate acestea, nu trebuie să se uite faptul că acești miri, în puterea Botezului, sunt deja în mod real inserați în legământul nupțial al lui Cristos cu Biserica sa și că, prin intenția lor dreaptă, au acceptat planul lui Dumnezeu asupra Căsătoriei și, cel puțin implicit, consimt la ceea ce intenționează Biserica să facă atunci când celebrează Căsătoria. De aceea, simplul fapt că în această cerere intră și motive cu caracter social nu justifică un eventual refuz din partea păstorilor. În rest, așa cum ne învață Conciliul

Vatican II, sacramentele, prin cuvintele și prin elementele rituale, hrănesc și întăresc credința[168]; acea credință în care mirii sunt deja inserați prin forța intenției lor drepte și pe care harul lui Cristos nu încetează de a o favoriza și a o susține.

A dori stabilirea unor ulterioare criterii pentru admiterea la celebrarea eclezială a Căsătoriei, criterii care ar privi gradul de credință al celor ce vor să se căsătorească, înseamnă riscuri foarte grave. Riscul, mai ales, de a face judecăți neîntemeiate și discriminatorii; apoi riscul de a stârni dubii cu privire la validitatea Căsătoriilor deja încheiate, cu o daună gravă pentru comunitățile creștine și cu noi neliniști nejustificate pentru conștiința soților; s-ar putea ajunge la pericolul de a contesta sau de a pune la îndoială sacramentalitatea multor Căsătorii ale fraților separați de comuniunea deplină cu Biserica Catolică, în felul acesta contrazicând tradiția eclezială.

Invers, când, după toate încercările, mirii refuză în mod clar și formal ceea ce Biserica înțelege să îndeplinească atunci când se celebrează Căsătoria celor botezați, păstorul sufletește nu-i poate admite la celebrare. Cu toată neplăcerea pe care o simte, el are datoria de a lua act de această situație și de a explica tuturor celor interesați că, astfel stând lucrurile, nu Biserica împiedică acea celebrare, ci înșiși mirii, cu toate că ei au cerut-o.

De aici reiese încă o dată necesitatea stringentă a unei evanghelizări și cateheze pre și postmatrimoniale, puse în act de întreaga comunitate creștină, pentru ca orice bărbat și orice femeie care se cunună să celebreze sacramentul Căsătoriei nu numai valid, ci și cu folos sufletește.

Pastorația postmatrimonială

69. Grijă pastorală față de familia regulamentar constituită înseamnă, în concret, că toate componentele comunității ecleziale locale sunt antrenate în ajutoarea cuplului, pentru ca acesta să descopere și să trăiască noua sa vocație și misiune. Pentru ca familia să devină tot mai mult o adevărată comunitate de iubire este necesar ca toți membrii ei să fie ajutați și pregătiți pentru responsabilitatea lor față de problemele noi care se ivesc, pentru slujirea reciprocă și pentru colaborarea activă în viața de familie.

Și acest lucru e valabil mai ales pentru familiile tinere care, aflându-se în fața unor valori și responsabilități noi, sunt mai expuse, mai ales în primii ani ai căsătoriei, la eventuale dificultăți precum cele create de adaptare la viața comună sau de nașterea copiilor. Tinerii căsătoriți vor ști să primească având o inimă deschisă și să pună în valoare cu înțelepciune ajutorul discret, delicat și generos al altor cupluri, care fac de mult timp experiența Căsătoriei și a familiei. Astfel, în sânul comunității ecleziale – marea familie formată din familiile creștine – se va realiza un schimb reciproc de prezență și ajutor între familii, fiecare punând la dispoziție, în folosul tuturor, propria experiență umană, precum și darurile credinței și ale harului. Susținut cu adevărat spirit apostolic, acest ajutor de la familie la familie va fi una dintre cele mai simple și puternice modalități la îndemâna tuturor de a pătrunde în profunzime acele valori creștine, care sunt punctul de plecare și

de sosire ale oricărei griji pastorale. În acest mod, tinerele familii nu se vor limita numai la a primi, ci, la rândul lor, astfel ajutate, vor deveni și ele izvor de îmbogățire pentru alte familii, constituite deja de un anumit timp, cu mărturia lor de viață și cu ajutorul lor efectiv.

Apoi, în activitatea pastorală, privind tinerele familii, Biserica trebuie să rezerve o atenție deosebită pentru a le educa la trăirea responsabilă a iubirii conjugale, în raport cu exigențele comuniunii și slujirii vieții, căutând să îmbine armonios intimitatea vieții din casă și opera comună și generoasă pentru edificarea Bisericii și societății umane. Când, odată cu nașterea copiilor, cuplul devine familie în sens deplin și specific, Biserica va fi și mai alături de părinți, ca ei să-i primească, iubindu-i ca pe un dar de la Stăpânul vieții, primind cu bucurie truda de a-i sluji în creșterea lor umană și creștină.

II. Structurile pastorației familiale

Acțiunea pastorală este totdeauna expresia dinamică a realității Bisericii, antrenată în misiunea sa de mântuire. Și pastorația familială – formă specială și specifică de pastorație – are ca principiu operativ și ca protagonist responsabil Biserica însăși, prin structurile și lucrătorii săi.

Comunitatea eclezială și mai ales parohia

70. Fiind totodată comunitate mântuită și mântuitoare, Biserica trebuie considerată în dubla ei dimensiune universală și particulară: acest lucru se exprimă și se realizează în comunitatea diecezană divizată pastoral în mai multe comunități mai mici, între care se distinge, pentru importanța ei specială, parohia.

Comuniunea cu Biserica Universală nu împiedică, ci garantează și promovează consistența și originalitatea diferitelor Biserici particulare; acestea din urmă rămân subiectul operativ mai apropiat și mai eficace pentru realizarea pastorației familiale. În acest sens, orice Biserică locală și, în termeni speciali, orice comunitate parohială, trebuie să fie conștientă de harul și responsabilitatea pe care o primește de la Domnul în vederea promovării pastorației familiei. Orice plan de pastorație organică, la orice nivel, nu trebuie să neglijeze luarea în considerație a pastorației familiei.

În lumina acestei responsabilități, este înțeleasă și importanța unei pregătiri adecvate din partea acelor care se vor ocupa în mod special cu acest gen de apostolat. Preoții, călugării și călugărițele, deja din perioada formării lor, trebuie să fie orientați și formați într-o manieră progresivă și adecvată la îndatoririle respective. Între alte inițiative, îmi face plăcere să subliniez crearea recentă în Roma, pe lângă Universitatea Pontificală din Lateran, a unui institut superior consacrat studiului problemelor familiei. De asemenea, și în unele dieceze au fost fondate institute de acest gen; episcopii să aibă grijă ca un număr cât mai mare de preoți, înainte de a-și asuma responsabilități parohiale, să frecventeze cursuri specializate. În alte locuri sunt ținute periodic cursuri de formare în institutele superioare de studii teologice și pastorale. Aceste inițiative sunt încurajate, susținute, diversificate și deschise, evident, și laicilor care prestează activitatea lor profesională (medicală, legală, psihologică, socială, educativă) în ajutorul familiei.

Familia

71. Mai presus de toate însă, trebuie recunoscută acea poziție singulară care, în acest domeniu, privește misiunea soților și a familiilor creștine, în puterea harului primit în sacrament. O astfel de misiune trebuie pusă în slujirea edificării Bisericii, a construirii împărăției lui Dumnezeu în istorie. Acest lucru e cerut ca act docil de supunere față de Cristos Domnul. El, în puterea Căsătoriei celor botezați ridicată la rang de sacrament, conferă soților creștini o misiune specială de apostoli, trimitându-i ca lucrători în via sa și, într-un mod cu totul special, în acest câmp al familiei.

În această activitate, ei lucrează în comuniune și colaborare cu alți membri ai Bisericii, care lucrează și ei în folosul familiei, aducând rodul darurilor și funcțiunilor. Un astfel de apostolat se va desfășura, mai ales, în sânul familiei proprii, prin mărturia vieții trăite în conformitate cu legea divină în toate aspectele ei, prin formarea creștină a copiilor, prin ajutorul dat maturizării lor în credință, prin educația la castitate, prin pregătirea pentru viață, prin grija de a-i feri de pericolele ideologice ori morale de care sunt adesea amenințați, prin inserarea lor graduală și responsabilă în comunitatea eclezială și în cea civilă, prin asistarea și consilierea în alegerea vocației, prin ajutorul reciproc între membrii familiei, pentru creșterea comună umană și creștină și așa mai departe. Acest apostolat se va lărgi prin opere de caritate spirituală și materială față de alte familii, în special față de acelea care au nevoie de ajutor și susținere, față de cei săraci, bolnavi, bătrâni, cu handicap, orfani, văduve, soți părăsiți, fetele cu copii și acelea care, în situații dificile, sunt ispitiți să avorteze rodul trupului lor etc.

Asociațiile de familii pentru familii

72. Tot în cadrul Bisericii, subiect responsabil al pastorației familiale, trebuie amintite diversele grupări de credincioși, în cadrul cărora se manifestă și se trăiește într-o anumită măsură misterul Bisericii lui Cristos. Trebuie recunoscute și valorificate – fiecare în raport cu caracteristicile și scopurile, incidențele și metodele proprii – diversele comunități ecleziale, diferitele grupuri și numeroasele mișcări implicate în mod diferit, cu titluri diferite și la niveluri diferite, în pastorația familială.

Pentru acest motiv, Sinodul episcopilor a recunoscut clar aportul util al acestor asociații de spiritualitate, de formare și de apostolat. Rolul lor este de a trezi în credincioși un sens viu de solidaritate, de a favoriza o conduită de viață inspirată din evanghelie și din credința Bisericii, de a forma conștiințele după valorile creștine și nu după parametrii opiniei publice, de a stimula operele de caritate reciprocă și față de alții cu un spirit de deschidere, așa încât familiile creștine să devină un adevărat izvor de lumină și un ferment sănătos pentru alte familii.

La fel, este de dorit ca familiile creștine – conștiente de binele comun – să ia parte activă, la toate nivelurile și în alte asociații care nu sunt bisericesti. Unele dintre acestea își propun prezervarea, transmiterea și apărarea valorilor etice și culturale ale popoarelor respective, dezvoltarea persoanei umane, protecția medicală, juridică și socială a maternității și a copiilor, promovarea justă a femeii și lupta împotriva a tot ce micșorează demnitatea femeii, sporirea solidarității reciproce, cunoașterea problemelor conexe cu reglementarea responsabilă a fecundității, după metode naturale, conforme cu demnitatea umană și cu învățătura Bisericii. Alte asociații au ca scop edificarea unei lumi

mai drepte și mai umane, promovarea legilor juste care favorizează buna rânduială socială cu deplin respect pentru demnitatea și libertatea legitimă a individului și familiei, la nivel național sau internațional, sau colaborarea cu școala și cu alte instituții care completează educația copiilor și așa mai departe.

III. Lucrătorii pastorației familiale

Afară de familie – obiect, însă înainte de toate ea însăși ca subiect al pastorației familiale – trebuie amintiți și alți principali lucrători din acest sector deosebit.

Episcopii și preoții

73. Primul responsabil de pastorația familială în dieceză este episcopul. În misiunea lui de tată și păstor, episcopul trebuie să aibă deosebită grijă de acest sector, fără îndoială prioritar, al pastorației. Pentru acest scop, el trebuie să depună interes, grijă, timp, personal și resurse, dar mai ales intervenție personală pentru familie și pentru toți aceia care în diferite structuri diecezane îl sprijină în pastorația familiei. Va avea grijă deosebită de a face astfel încât întreaga dieceză să fie, din ce în ce mai mult, o adevărată "familie diecezană", model și izvor de speranță pentru toate familiile care îi aparțin. Înființarea Consiliului Pontifical pentru Familie se înscrie în acest context; fiind un semn al importanței care se atribuie pastorației familiei în lume și în același timp instrument eficace pentru a o promova și ajuta la toate nivelurile.

Episcopii se folosesc în chip special de preoți, al căror rol – așa cum în mod expres a accentuat Sinodul – constituie parte esențială a ministerului Bisericii față de Căsătorie și familie. Același lucru este valabil și pentru acei diaconi cărora le-ar fi încredințată grija acestui sector pastoral.

Responsabilitatea lor nu se extinde numai la probleme morale și liturgice, ci și la acelea cu caracter personal și social. Ei trebuie să susțină familia în greutățile și suferințele ei, alăturându-se membrilor familiei, ajutându-i să-și privească viața în lumina evangheliei. Nu e superfluu a nota că, din această misiune – dacă este exercitată cu perspicacitatea cuvenită și cu adevărat spirit apostolic – ministrul Bisericii va descoperi noi surse de energie spirituală, chiar pentru propria vocație și pentru însuși exercițiul ministerului.

Pregătiți din vreme și cu seriozitate pentru acest apostolat, preotul sau diaconul trebuie să se comporte în mod constant – în ceea ce privește familiile – întocmai ca un tată, frate, păstor și învățător, sprijinindu-le cu ajutorul harului divin și luminându-le cu lumina adevărului. Învățătura și sfaturile acordate lor vor trebui să fie totdeauna în deplină concordanță cu magisteriul autentic al Bisericii, așa încât să ajute poporul lui Dumnezeu să-și formeze un corect simț al credinței, pe care apoi să îl aplice în viața concretă. Fidelitatea față de magisteriu va permite și preoților să se îngrijească de unitate în judecățile lor, pentru a evita tulburările de conștiință în rândul credincioșilor.

Păstorii și laicii participă în Biserică la misiunea profetică a lui Cristos: laicii, mărturisind credința prin cuvintele și prin viața lor creștină; păstorii, deosebind în această mărturie ceea ce este expresia credinței genuine de ceea ce corespunde mai puțin cu lumina credinței; familia, ca o comunitate creștină, cu participarea ei specială și mărturia de

credință. În felul acesta se deschide un dialog între păstori și familii. Teologii și experții în problemele vieții familiale pot fi de mare ajutor în acest dialog, explicând cu exactitate conținutul magisteriului Bisericii și acela al experienței vieții de familie. În felul acesta, învățătura magisteriului este înțeleasă mai bine, deschizându-se calea pentru dezvoltarea sa progresivă. E folositor de amintit că norma proximă și obligatorie în doctrina credinței – chiar și în problemele privitoare la familie – este de competența magisteriului ierarhic. Raporturile clare dintre teologi, experți în problemele de familie și magisteriu ajută mult la înțelegerea dreaptă a credinței și la promovarea – în limitele ei – a unui pluralism legitim.

Călugării și călugărițele

74. Contribuția pe care călugării și călugărițele, precum și persoanele consacrate în general, o pot oferi în favoarea apostolatului familiei găsește expresia primă, fundamentală și originală tocmai în consacrarea lor lui Dumnezeu, care îi face "în fața tuturor credincioșilor... amintire a aceluia legământ de Căsătorie, pe care Dumnezeu l-a întemeiat și care se va cunoaște pe deplin abia în viața viitoare, adică legământul de cununie al Bisericii cu Cristos, unicul său mire"[169] și martori ai acelei iubiri atotcuprinzătoare, care – prin castitatea îmbrățișată pentru împărăția cerului – îi face din ce în ce mai disponibili pentru a se dedica în mod generos pentru serviciul divin și operele de apostolat.

De aici posibilitatea pe care o au călugării și călugărițele, membrii institutelor seculare și cei ai altor institute de perfecțiune, singuri sau asociați între ei, să-și ofere slujirea lor familiilor, mai ales cu deosebită grijă de copii, în special pentru copiii părăsiți de părinți, nedoriți de părinții lor, orfani, săraci sau cu handicap. Ei pot vizita familiile și să se îngrijească de cei bolnavi, pot cultiva raporturi de respect și de caritate cu familiile incomplete, aflate în dificultate sau dezmembrate. La fel, ei depun o muncă educativă și pot da sfaturi la pregătirea tinerilor pentru Căsătorie. Pot ajuta tinerele cupluri să poată ajunge la procrearea responsabilă. Ei pot chiar deschide casele lor pentru ospitalitatea sinceră și cordială, pentru ca familiile să afle în ele sensul lui Dumnezeu, gustul de rugăciune și reculegere, pilda concretă a unei vieți trăite în caritate și bucurie frățească în calitate de membri ai celei mai mari familii a lui Dumnezeu.

Aș vrea să adaug îndemnul cel mai viu către responsabilii institutelor de viață consacrată, pentru ca, în cadrul respectării carismei proprii și specifice institutului, să considere apostolatul familiilor ca una dintre îndatoririle prioritare, urgentate de situația din lumea zilelor noastre.

Laicii specializați

75. Nu puțin folos aduc familiilor acei laici specializați (medicii, juriștii, psihologii, asistenții de acțiune socială, consultanții) care, individual sau în diverse forme de asociații sau inițiative, prestează o muncă de îndrumare, de luminare, de orientare și de sprijin. Lor li se pot aplica îndemnul pe care am avut ocazia de a le da Confederației Consultanților Familiali de Inspirație Creștină: "Truda voastră merită titlul de misiune, atât sunt de nobile scopurile pe care le urmăriți și așa de hotărâtoare rezultatele muncii voastre pentru binele

societății și al comunității creștine... Tot ceea ce reușiți să faceți pentru susținerea familiei este destinat să aibă acea eficacitate care, trecând peste limitele proprii, ajunge la inima persoanelor și se răsfârâge asupra societății. Viitorul lumii și al Bisericii trece prin familie"[170].

Receptorii și lucrătorii în comunicațiile sociale

76. Un cuvânt deosebit trebuie rezervat acestei categorii atât de importante a vieții moderne. Este știut că instrumentele de comunicare socială influențează și adesea în mod profund, fie sub aspect afectiv și intelectual, fie sub aspect moral și religios, în mediul celor care le folosesc", mai ales dacă sunt tineri[171]. Așadar, aceste medii de informare pot avea influență binefăcătoare asupra vieții și moravurilor familiilor și asupra educației copiilor, dar în același timp ascund "uneltiri și primejdii deloc de neglijat"[172] și ar putea deveni vehicule, adesea abil și sistematic manevrate – așa cum este în diferite părți ale lumii – ale unor ideologii distrugătoare și ale unor viziuni deformate despre viață, despre familie, despre religie, despre moralitate, lipsite de respect față de adevărata demnitate și față de destinul omului.

Pericolul este cu atât mai real cu cât "felul de viață de astăzi – mai ales la națiunile mai industrializate – conduce adesea familiile să se degreveză de responsabilitatea lor educativă, gășind în ușurința acestei evaziuni (reprezentată în casă în special de televiziune și de anumite publicații) modul de a ține ocupat timpul și activitățile copiilor și adolescenților"[173]. De aici decurge "datoria... de a proteja, mai ales pe copii și pe tineri de «agresiunile» care vin de la mass-media", străduindu-se ca întrebuințarea în familie a acestor medii de comunicare socială să fie dirijată cu atenție. Astfel, familia trebuie să se preocupe să caute, pentru copiii proprii și pentru alții, mijloace de divertisment mai sănătoase, mai folositoare și capabile să influențeze formarea fizică, morală și spirituală, "spre a valorifica și a aduce noi valențe timpului liber al copiilor, precum și de a le reface energiile"[174].

Apoi, pentru că instrumentele de comunicare socială – la fel ca școala și mediul înconjurător – influențează adesea în măsură destul de însemnată asupra educației copiilor, părinții, fiind receptori, trebuie să asigure o folosire moderată, critică, atentă și prudentă a mass-media, identificând ce fel de influență au asupra copiilor și controlând folosirea mass-media în așa fel încât "să educe conștiința copiilor, astfel încât ei să judece senin și obiectiv programele și apoi să-i călăuzească în alegerea sau respingerea programelor disponibile"[175].

Cu egală atenție, părinții trebuie să caute să influențeze alegerea și pregătirea programelor, menținându-se în contact – cu inițiative oportune – cu responsabilii diferitelor momente de producere și transmisie, spre a se asigura că nu sunt neglijate abuziv ori direct călcate în picioare acele valori umane fundamentale care fac parte din adevăratul bine comun al societății, ci, dimpotrivă, că difuzează programe apte pentru a prezenta, în justa lor lumină, problemele familiei și soluționarea lor adecvată. În legătură cu aceasta, predecesorul meu de fericită pomenire, papa Paul al VI-lea, scria: "Producătorii trebuie să cunoască și să respecte exigențele familiei și aceasta presupune adesea pentru ei să aibă curajul convenit și mereu un înalt simț de responsabilitate. Ei,

într-adevăr, trebuie să evite tot ceea ce poate leza familia în existența, stabilitatea, echilibrul și fericirea sa. Orice ofensă adusă acestor valori fundamentale ale familiei – este vorba de erotism sau de violență, apologia divorțului ori atitudinile antisociale ale tinerilor – este o ofensă adusă adevăratului bine al omului"[176].

Eu însumi, într-o ocazie asemănătoare, scoteam în evidență faptul că familiile trebuie să poată conta, nu în mică măsură, pe bunăvoința, pe corectitudinea și pe simțul de responsabilitate al profesioniștilor din mass-media, cum ar fi: editorii, scenariștii, producătorii, regizorii, dramaturgii, spicherii, comentatorii și actorii[177]. Pentru aceasta, este necesar ca și Biserica să continue să se îngrijească de aceste categorii de lucrători, încurajându-i și susținându-i pe acei catolici care se simt chemați și dotați spre a se dedica acestui sector de activitate atât de delicat.

IV. Pastorația familială în cazuri deosebite

Circumstanțe speciale

77. O acțiune pastorală și mai generoasă, inteligentă și prudentă, după pilda bunului păstor, este cerută de acele familii, care – adesea independent de voința lor sau împinse de exigențe de diferite naturi – se află în fața unor situații în mod obiectiv dificile.

Pentru aceasta este necesar să se atragă atenția asupra unor categorii speciale, care, în majoritatea cazurilor, au nevoie nu numai de asistență, ci de o acțiune mai energică asupra opiniei publice și mai ales asupra structurilor culturale, economice și juridice, spre a elimina cauzele adânci ale neajunsurilor lor.

În acest sens, se pot enumera: familiile emigranților pentru lucru; familiile celor care sunt constrânși la absențe lungi din sânul familiei, cum ar fi cele ale militarilor, navigatorilor, ale călătorilor de orice fel; familiile celor închiși, celor refugiați și ale celor exilați; familiile care în marile orașe trăiesc practic marginalizate; cele care nu au casă; familiile incomplete sau monoparentale; familiile cu copii cu handicap sau drogați, familiile celor alcoolici; familiile smulse din mediul lor cultural și social ori în primejdie de a pierde acest mediu prielnic; familiile victime ale discriminării politice sau pentru alte motive; familiile celor ce nu reușesc să aibă ușor contact cu parohia; cele care sunt victimele violenței sau tratamentelor nedrepte pe motiv de credință; familiile cu soți minori; bătrânii care nu rareori sunt constrânși să trăiască în singurătate și fără mijloace adecvate pentru subzistență.

Familiile emigranților, fiind vorba mai ales de muncitori și oameni de la țară, trebuie să poată găsi peste tot, în Biserică, patria lor. Aceasta este datoria înnăscută a Bisericii, fiind semnul unității în diversitate. Pe cât este posibil, aceștia trebuie să fie asistați de preoți după ritul, cultura și limba lor. Biserica trebuie să facă apel la conștiința publică și la toate forurile sociale, economice și politice, pentru ca acestor muncitori să li se ofere locuri de muncă în regiunea și patria lor, să li se plătească un salariu just, familiile să fie cât mai curând reunite, să li se respecte identitatea culturală, să fie tratate ca și celelalte familii, iar copiilor lor să li se dea oportunitatea formării profesionale și a exercitării profesiei, precum și a posedării terenului necesar pentru a muncă și trai.

O problemă dificilă este aceea a familiilor divizate ideologic. Acest caz cere o grijă pastorală specială. Mai înainte de toate preoții trebuie să păstreze cu discreție un contact permanent cu aceste familii. Cei care cred trebuie să fie întăriți în credința lor și susținuți pentru practicarea vieții creștine. În asemenea cazuri, chiar dacă partea catolică nu poate ceda, totuși ea trebuie să întrețină un dialog viu cu celălalt soț. Manifestările de iubire și respect trebuie sporite, cu speranța fermă de a menține unitatea familiei. Depinde mult de raporturile dintre părinți și copii. Ideologiile străine de credință pot de altfel să stimuleze pe membrii credincioși ai familiei să crească în credință și în mărturisirea iubirii.

Alte situații grele, în care familia are nevoie de ajutor din partea comunității ecleziale și a păstorilor ei, pot să mai fie: adolescenți nestatornici, recalcitranți și contestatari; căsătoria acestora, care îi depărtează de familia de origine; neînțelegerea sau lipsa de iubire din partea persoanelor dragi; părăsirea de către soț sau moartea unuia dintre soți, care deschide trista experiență a văduviei; a morții unei persoane dragi din familie, fapt care mutilează și transformă în profunzime nucleul de bază al familiei.

Biserica nu poate trece cu vederea o stare specială, bătrânețea, cu tot angrenajul de fenomene pozitive și negative pe care le comportă: posibila aprofundare a iubirii conjugale, din ce în ce mai purificată și înnobilită de fidelitatea lungă și neîntreruptă; forme noi de a pune în slujirea altora, într-o formă nouă, bunătatea și înțelepciunea acumulate și energiile rămase disponibile; singurătatea apăsătoare, mai mult morală decât fizică, provocată de eventuala părăsire sau slăbire a atenției din partea copiilor ori rudelor; suferințele cauzate de boli, de un progresiv declin al puterilor, cu umilința de a fi dependent de alții, cu amărăciunea de a se simți poate o povară pentru cei dragi, amărăciune care sporește mereu cu trecerea anilor. Acestea sunt ocaziile în care, așa cum au subliniat părinții sinodali, se pot mai ușor înțelege acele aspecte ale spiritualității matrimoniale și familiale, care se inspiră din valoarea crucii și învierii lui Cristos, izvor de sfințire și de adâncă bucurie în viața zilnică, în perspectiva marilor realități escatologice ale vieții veșnice.

În toate aceste situații nu trebuie neglijată rugăciunea, izvor de lumină și de forță și aliment al speranței creștine.

Căsătoriile mixte

78. Numărul sporit al Căsătoriilor între catolici și alți creștini botezați cere o atenție pastorală deosebită în lumina orientărilor și normelor conținute în cele mai recente documente ale Sfântului Scaun și în cele elaborate de conferințele episcopilor, pentru a le aplica în mod concret în diferite situații.

Cuplurile care trăiesc în Căsătorie mixtă prezintă exigențe speciale, care pot fi reduse la următoarele trei.

În primul rând, trebuie avut în vedere obligațiile părții catolice care derivă din credință, în ceea ce privește libera exercitare a ei și obligația care derivă din aceasta ca, după puterile proprii, să boteze și să crească pruncii în credința catolică[178].

Trebuie avute în vedere greutatea inerentă, deosebită, în raporturile dintre soț și soție, în ceea ce privește respectarea libertății religioase, care poate fi violată fie prin presiuni nedrepte pentru a obține schimbarea convingerilor religioase ale celuilalt, fie prin diferite obstacole puse direct în calea liberei manifestări a credinței în practica religioasă.

În ceea ce privește forma liturgică și canonică a Căsătoriei, ordinarii pot face uz de facultățile pe care le au pentru diferite ocazii.

Pentru tratarea acestor exigențe speciale, trebuie observate următoarele:

– La pregătirea ce se face pentru aceste cununii va fi folosită orice efort rațional pentru a se înțelege bine doctrina catolică despre calitatea și exigențele Căsătoriei, împreună cu asigurarea că în viitor nu se vor verifica presiunile și piedicile despre care s-a vorbit mai sus;

– De cea mai mare importanță este ca, folosindu-se de aportul întregii comunități ecleziale, partea catolică să fie întărită în credință și ajutată pozitiv ca să-și înțeleagă misiunea și să-și practice credinței, să devină o adevărată mărturisitoare credibilă în sânul familiei, prin viața de toate zilele și prin calitatea iubirii conjugale față de celălalt soț și față de copii.

Căsătoriile dintre catolici și alți creștini botezați prezintă, prin fizionomia lor specială, numeroase elemente care trebuie dezvoltate și valorificate fie pentru valoarea lor intrinsecă, fie pentru aportul pe care-l pot oferi mișcării ecumenice. Acest lucru este deosebit de important atunci când ambii soți sunt statornici în practicarea îndatoririlor lor religioase. Botezul comun și dinamismul harului oferă soților din aceste Căsătorii baza și motivele necesare pentru a-și exprima unitatea în sfera valorilor morale și spirituale.

Spre acest scop și pentru a scoate în evidență importanța ecumenică a Căsătoriilor mixte, trăite deplin în credința celor doi soți creștini, trebuie căutată, deși nu este totdeauna ușor, o colaborare cordială între păstorul sufletesc catolic și cel necatolic, chiar de la începutul pregătirii Căsătoriei și a nunții.

În ceea ce privește participarea soțului necatolic la împărtășirea euharistică, să se urmeze normele date de Secretariatul pentru Unitatea Creștinilor[179].

În diferite părți ale lumii se înregistrează astăzi, în număr crescând, căsătorii între catolici și nebotezați. În multe cazuri soțul nebotezat profesează altă religie și convingerile lui trebuie tratate cu respect, conform principiilor declarației *Nostra aetate* a Conciliului Vatican II cu privire la relațiile cu religiile necreștine; dar nu puține sunt cazurile, mai ales în societatea secularizată, în care persoana nebotezată nu profesează nici o religie. Pentru aceste căsătorii, conferințele episcopilor și fiecare episcop este necesar să ia măsuri pastorale adecvate, pentru a garanta apărarea credinței soțului catolic și garantarea liberei exercitări al acestei credințe, mai ales cât privește îndatorirea de a boteza și educa pruncii în religia catolică. Soțul catolic trebuie de asemenea susținut, cu orice mijloc, ca să ofere în sânul familiei o mărturie autentică de credință și viața catolică.

Acțiunea pastorală în câteva situații iregulare

79. În grija sa de a apăra familia în toate dimensiunile ei, nu numai în ceea ce privește religia, ci și în ceea ce privește unele circumstanțe speciale, Sinodul episcopilor a luat în considerare câteva situații iregulare din punct de vedere religios și adesea chiar civil, situații care se răspândesc în zilele noastre chiar și printre catolici, din cauza schimbărilor rapide de cultură și care vatăcă profund societatea, a cărei celulă fundamentală este familia.

a. Căsătoria de probă

80. O primă situație anormală este aceea care se numește "căsătoria de probă", pe care în zilele noastre mulți ar voi să o justifice, atribuindu-i o oarecare valoare practică. Inadmisibilitatea acestei căsătorii o subliniază chiar rațiunea umană, care arată cât de puțin convingător este "a face experiență" cu persoanele umane, a căror demnitate cere ca ele să fie întotdeauna și numai termenul unei iubiri care se dăruie pe sine fără limitări de timp sau de altă natură.

La rândul ei, Biserica nu poate admite astfel de unire din motive suplimentare originale care derivă din credință. Pe de o parte, dăruirea trupului în raportul sexual este simbolul real al dăruirii întregii persoane și asemenea dăruire, în economia harului, nu poate să se realizeze în adevăr deplin fără concursul deplinei dăruiri de iubire dată de Cristos. Pe de altă parte, apoi, Căsătoria dintre doi botezați este simbolul real al unirii lui Cristos cu Biserica sa, unire nu temporală sau "de probă", ci de o fidelitate veșnică; între doi botezați nu poate exista decât o Căsătorie indisolubilă.

O astfel de situație nu poate fi depășită, dacă persoana umană, chiar din copilărie, cu ajutorul harului lui Cristos și fără teamă, nu a fost educată să domine concupiscenta pe cale să se manifeste și să instaureze cu ceilalți raporturi de iubire autentică. Aceasta nu se obține fără o adevărată educație pentru iubirea autentică și pentru folosirea corectă a sexualității umane, în așa fel încât să introducă persoana umană în plinătatea tainei lui Cristos, cu tot ce ține de complexul dimensiunii persoanei umane, inclusiv ceea ce ține de propriul trup.

Va fi foarte folositor să se cerceteze cauzele acestui fenomen, sub aspect psihologic și sociologic, spre a găsi o terapie adecvată.

b. Unirile libere "de facto"

81. Este vorba de uniri fără nici o legătură instituțională recunoscută public, nici civilă, nici religioasă. Acest fenomen, destul de frecvent, nu poate să nu atragă atenția păstorilor sufletești, pentru că la baza lui sunt elemente foarte diferite între ele și, lucrând cu grijă, s-ar putea limita consecințele.

Unii procedează astfel pentru că sunt constrânși la aceasta de situații economice, culturale și religioase dificile, încât dacă s-ar căsători ar fi expuși la daune, la pierderea unor avantaje economice, la discriminare și altele. Alții, invers, manifestă dispreț, contestare față de Căsătorie ori chiar față de societate, de familie, de ordinea socio-politică și caută numai plăcerea trupească. Alții, în sfârșit, sunt împinși de ignoranță extremă și sărăcie, uneori de condiționări datorate unor situații de adevărată nedreptate,

sau chiar din lipsă de maturitate psihologică, făcându-i nesiguri și temători de a încheia un legământ stabil și definitiv. Sunt unele locuri unde obiceiurile tradiționale admit Căsătoria abia după o perioadă de locuire împreună și după nașterea primului copil.

Fiecare dintre aceste elemente pune în Biserică probleme arzătoare de pastorație, din cauza urmărilor grave care decurg din ele, atât din punct de vedere religios, cât și moral (pierderea simțului religios al Căsătoriei, văzută în lumina legământului lui Dumnezeu cu poporul său, lipsa harului sacramental; scandalul public), precum și din punct de vedere social (distrugerea conceptului de familie, slăbirea simțului de fidelitate chiar și față de societate; posibile traume psihologice în sufletele copiilor; întărirea egoismului).

Păstorii sufletești și comunitatea eclezială se vor îngriji să cunoască aceste situații și cauzele lor de la caz la caz. Se vor apropia de ei cu discreție și respect, străduindu-se cu răbdare să-i lumineze și să-i corijeze cu dragoste, arătându-le dovada mărturiei de viață creștină care ar putea să-i pună pe drumul cel drept pentru regularizarea situației lor.

Mai ales se va face muncă de prevenire, cultivând sensul de fidelitate în toată acțiunea de educație morală și religioasă a tinerilor, învățându-i despre condițiile și structurile care favorizează această fidelitate, fără de care nu există libertate adevărată, ajutându-i să se maturizeze spiritual și să înțeleagă bogata realitate umană și supranaturală a Căsătoriei-sacrament.

Poporul lui Dumnezeu trebuie să insiste pe lângă autoritățile publice, pentru ca, împotrivindu-se la aceste tendințe de destrămarea societății și dăunătoare pentru demnitatea, siguranța și bunăstarea cetățenilor, să nu se subestimeze ori să se micșoreze valențele instituției Căsătoriei și ale familiei. Și fiindcă în multe regiuni, din cauza sărăciei extreme care derivă din structuri social-economice nedrepte ori inadecvate, tinerii nu sunt în condiție pentru a se căsători cum se convine, societatea și autoritățile publice să favorizeze Căsătoria legitimă printr-o serie de intervenții sociale și politice, garantând salariul familiei, dând dispoziții pentru o locuință corespunzătoare vieții de familie, creând posibilități adecvate de muncă și de viață.

c. Catolici căsătoriți numai civil

82. E tot mai răspândit cazul catolicilor, care, din motive ideologice și practice, preferă să încheie numai căsătorie civilă, refuzând ori amânând Căsătoria religioasă. Situația lor nu se poate compara cu a acelor care nu au nici o legătură instituțională, pentru că la ei se întâlnește oarecum o anumită angajare pentru un stil de viață precisă și probabil stabilă, chiar dacă adesea nu este îndepărtată perspectiva unui eventual divorț. Cerând recunoașterea publică a legăturii lor de către autoritățile de stat, aceste perechi arată că sunt dispuse ca, împreună cu avantajele vieții de căsătorie, să-și asume și obligațiile care le revin. Cu toate acestea, nici această situație nu este acceptabilă din partea Bisericii.

Acțiunea pastorală va tinde să-i facă pe cei interesați să înțeleagă necesitatea de coerență dintre alegerea de viață și credința pe care o profesază și se va încerca tot ceea ce este posibil ca aceste perechi să-și reglementeze situația în lumina principiilor

creștine. Chiar purtându-se cu aceste persoane cu mare dragoste și aducându-i în viața respectivelor comunități, păstorii sufletești nu vor putea din păcate să le admită la sacramele.

d. Separați prin divorț și necăsătoriți

83. Motive diferite, cum ar fi lipsa de înțelegere reciprocă, incapacitatea de a se deschide reciproc pentru raporturi interpersonale și altele conduc cu durere la o ruptură adesea ireparabilă a Căsătoriei valid contractate. În mod evident, această situație trebuie considerată ca un remediu extrem, după ce orice altă tentativă rațională s-a arătat a fi în zadar.

Singurătatea și alte greutăți sunt adesea partea soțului părăsit, mai ales dacă este nevinovat. În acest caz, comunitatea eclezială trebuie mai mult ca niciodată să-l susțină pe cel părăsit în acest fel, să-i dovedească stimă, solidaritate, înțelegerea situației și ajutor concret, în așa fel, încât să-și poată păstra fidelitatea chiar și în situația dificilă în care se află. Trebuie ajutat soțul părăsit să cultive exigența iertării specifice dragostei creștine și disponibilitatea unei eventuale reluări a vieții conjugale anterioare.

Analog este cazul soțului care a trecut prin divorț, dar care – știind că legătura Căsătoriei valide este indisolubilă – nu se lasă implicat într-o nouă uniune, implicându-se în schimb în mod unic în îndeplinirea îndatoririlor de familie și a responsabilităților vieții creștine. În acest caz, exemplul său de fidelitate și de coerență creștină are valoare deosebită de mărturie în fața lumii și a Bisericii, făcând și mai necesară, din partea Bisericii, o acțiune continuă de dragoste și de ajutor, fără a constitui vreun obstacol la primirea sacramentelor.

e. Divorțații recăsătoriți

84. Experiența zilnică arată, cu toate acestea, că cine a recurs la divorț, de cele mai multe ori are în vedere trecerea la o nouă uniune, desigur nu cu ceremonie religioasă catolică. Fiind vorba de un rău, o plagă care întocmai cu altele atacă din ce în ce mai mult și ambiencele catolice, problema trebuie să fie urmărită cu grijă, fără întârziere. Părinții sinodali au studiat special această problemă. Biserica, întemeiată pentru a duce la mântuire pe toți oamenii și mai ales pe cei botezați, nu poate să-i părăsească pe aceștia care, deși legați în Căsătorie sacramentală, au încercat să treacă la altă căsătorie. Pentru aceasta va încerca, neobosit, de a le pune la dispoziție mijloacele de mântuire pe care le are.

Păstorii sufletești trebuie să știe că, din dragoste pentru adevăr, sunt obligați să studieze bine situațiile. E diferență între cei care s-au străduit sincer să salveze prima căsătorie și au fost părăsiți cu totul pe nedrept, și cei care din vina lor au distrus o Căsătorie canonic validă. Sunt apoi cei care au contractat a doua căsătorie în vederea educării copiilor și uneori subiectiv sunt convinși în conștiință că prima căsătorie, care acum este distrusă în mod ireparabil, n-ar fi fost niciodată validă.

Împreună cu Sinodul episcopilor, îndemn călduros pe păstorii sufletești și întreaga comunitate a credincioșilor să ajute pe cei divorțați, ajutându-i cu dragoste îngrijită să nu se considere separați de Biserică, putând și trebuind, în calitate de botezați, să ia parte la viața Bisericii. Să fie îndemnați să asculte cuvântul lui Dumnezeu, să ia parte la jertfa Liturghiei, să persevereze în rugăciune, să ia parte la operele de caritate și inițiativele comunității în favoarea dreptății și să-și crească pruncii în credința creștină, să cultive spiritul și operele de penitență, pentru ca în felul acesta să ceară zilnic harul lui Dumnezeu. Biserica să se roage pentru ei, să-i încurajeze, să se arate mamă plină de milă și așa să-i susțină în credință și speranță.

Cu toate acestea, Biserica reamintește practica sa – bazată pe Sfânta Scriptură – de a nu-i admite la comuniunea euharistică pe cei divorțați și recăsătoriți. Ei sunt aceia care s-au făcut nevrednici de a fi admiși din moment ce starea și condiția lor de viață contrazic obiectiv acea unire de iubire dintre Cristos și Biserică, semnificată și realizată de sfânta Euharistie. Și mai este încă un motiv pastoral special: dacă aceste persoane ar fi admise la sfânta Euharistie, credincioșii ar fi induși în eroare și confuzie cu privire la doctrina Bisericii referitoare la indisolubilitatea Căsătoriei.

Reconcilierea spirituală în sacramentul Pocăinței, care ar deschide calea către sacramentul euharistic, poate fi dată numai acelor care, căindu-se pentru că au rupt semnul legământului și al fidelității față de Cristos, sunt sincer dispuși la o formă de viață care să nu fie în contradicție cu indisolubilitatea Căsătoriei. Aceasta înseamnă, în concret, faptul că atunci când bărbatul și femeia, pentru motive serioase, cum ar fi, de pildă, educarea copiilor, nu pot satisface obligația de separare, "își iau angajamentul de a trăi în deplină abstenență, adică de a se abține de la actele specifice vieții conjugale" [180].

La fel, respectul datorat atât sacramentului Căsătoriei, cât și soților și rudelor acestora, și chiar respectul datorat comunității credincioșilor interzice oricărui păstor sufletesc, pentru orice motiv sau pretext chiar și de ordin pastoral, să pună în act, în favoarea celor divorțați care se recăsătoresc, ceremonii religioase de orice fel. Acestea, de fapt, ar da impresia celebrării unei noi Căsătorii sacramentale și prin urmare ar induce în eroare cu privire la indisolubilitatea Căsătoriei valid contractate.

Acționând în felul acesta, Biserica profesează propria fidelitate față de Cristos și adevărul său. În același timp se comportă ca o mamă față de acești fii, mai ales față de aceia care, fără vina lor, au fost părăsiți de soțul legitim.

Cu fermă încredere, Biserica crede că cei care s-au îndepărtat de porunca lui Dumnezeu și mai trăiesc încă în această stare vor putea obține de la Dumnezeu harul întoarcerii și al mântuirii, dacă vor fi perseverat în rugăciune, în pocăință și caritate.

Fără familie

85. Doresc să mai adaug un cuvânt pentru o categorie de persoane care, din cauza condițiilor în care trăiesc, adesea nu din voința lor proprie, le consider alături de inima lui Isus și vrednice de iubirea și grija afectivă a Bisericii și a păstorilor sufletești.

Sunt în lume multe persoane care, din nefericire, nu pot fi circumscrise în nici un fel cu ceea ce noi numim familie în sens propriu. Mare număr din omenire trăiește în condițiile de enormă sărăcie, unde promiscuitatea, lipsa locuințelor, iregularitatea și instabilitatea raporturilor, lipsa extremă de cultură nu pot îngădui practic să se poată vorbi de o adevărată familie. Sunt apoi alte persoane care, din diferite motive, au rămas singure pe lume. Pentru toate aceste persoane există o "veste bună a familiei".

În favoarea celor care trăiesc în extremă sărăcie, deja am vorbit despre urgenta necesitate de a se lucra cu mult curaj pentru a găsi soluții, chiar și la nivel politic, care să le permită să-i ajute să treacă peste aceste condiții inumane de degradare. Este o datorie care privește solidar întreaga societate, dar în chip special autoritățile în puterea funcției și responsabilității care derivă din aceasta, datorie care privește și familiile care trebuie să arate multă bunăvoință și voință de a le ajuta.

Acelora care nu au o familie naturală este nevoie să li se deschidă și mai mult porțile marii familii care este Biserica, aceea care se concretizează la rândul său în familia diecezană și parohială, în comunitățile ecleziale de bază sau în mișcările apostolice. În lumea aceasta nimeni nu este lipsit de familie: Biserica este casa și familia tuturor, mai ales pentru cei care sunt "osteniți și împovărați"[181].

Concluzie

---

86. Vouă, soților, vouă, taților și mamelor din familie;

vouă, tinerilor și tinerelor, care sunteți viitorul și speranța Bisericii și a lumii și veți fi nucleul vital și dinamic al familiei în mileniul al treilea care se apropie;

vouă, venerabililor și iubiților frați în episcopat și în preoție, vouă, iubiților fii – călugări și călugărițe – suflete consacrate lui Dumnezeu, care dați mărturie celor căsătoriți despre realitatea ultimă a iubirii lui Dumnezeu;

vouă, tuturor oamenilor cu judecată dreaptă, care – oricine ați fi – sunteți îngrijorați de soarta familiei;

către voi toți se îndreaptă sufletul meu la sfârșitul acestei exortații apostolice.

Viitorul omenirii depinde de familie!

Este absolut necesar și urgent ca fiecare om de bunăvoință să se implice pentru a salva și promova valorile și cerințele familiei.

Un deosebit efort în această privință simt că trebuie să cer de la fiii Bisericii. Ei, care prin credința lor cunosc pe deplin planul minunat al lui Dumnezeu, au un motiv în plus pentru a se îngriji de realitatea familiei în timpul nostru de încercare și de har.

Ei trebuie să iubească deosebit de mult familia. Aceasta este o dispoziție concretă și exigentă.

A iubi familia înseamnă a ști să-i stimezi valorile și posibilitățile, promovându-le mereu. A iubi familia înseamnă a individualiza pericolele și relele care o amenință, pentru a le putea depăși. A iubi familia înseamnă a te strădui pentru a-i pregăti un ambient care să-i favorizeze dezvoltarea. Formă excelentă de iubire a familiei este aceea de a reda familiei creștine de astăzi motive de a se încrede în ea însăși, în propriile bogății ale naturii umane și ale harului, încredere în misiunea pe care i-a încredințat-o Dumnezeu, tocmai astăzi când familia este încercată de lipsa confortului și îngrijorată de greutățile sporite ale vieții. "Familiiile noastre trebuie să-și afle elanul de la început. Trebuie să-l urmeze pe Cristos"[182].

Creștinilor le revine îndatorirea de a vesti cu bucurie și convingere "vestea bună" a familiei, care are absolută nevoie să asculte din nou și să înțeleagă deplin cuvintele autentice care îi descoperă identitatea, resursele interioare și importanța misiunii ei în cetatea oamenilor și în cetatea lui Dumnezeu.

Biserica cunoaște calea pe care familia poate ajunge la inima adevărului său profund. Ea a învățat această cale la școala lui Cristos și a istoriei, interpretată în lumina Duhului Sfânt. Ea nu impune această cale, ci simte în sine exigența stăruitoare de a o propune tuturor, fără teamă, ba chiar cu mare încredere și speranță, știind că "vestea bună" cunoaște limbajul crucii. Însă prin cruce familia poate ajunge la plinătatea ființei sale și la perfecțiunea iubirii sale.

Doresc, în sfârșit, să invit pe toți creștinii să colaboreze, cordial și în mod curajos, cu toți oamenii de bunăvoință, care trăiesc responsabilitatea care le revine în slujba familiei. Toți cei care se dedică binelui familiei în sânul Bisericii, fiind inspirați de ea și în numele ei, fie indivizi sau grupuri, mișcări sau asociații, află adesea lângă ei persoane sau diferite instituții care lucrează pentru același scop. Fideli față de valorile evangheliei și ale omului și în respectul unui legitim pluralism de inițiative, această colaborare va putea să favorizeze o mai rapidă și integrală promovare a familiei.

Și acum, încheind acest mesaj pastoral, care vrea să atragă atenția asupra îndatoririlor familiei creștine – îndatoriri grave, dar fascinante în același timp -, doresc să cer protecția familiei din Nazaret.

După planul plin de milă al lui Dumnezeu, familia din Nazaret a fost locul unde a trăit ascuns mulți ani Fiul lui Dumnezeu, deci această sfântă familie este prototipul și icoana tuturor familiilor creștine. Această familie din Nazaret, unică în lume, care a avut o existență anonimă și tăcută într-un mic târgușor din Palestina; care a fost încercată de sărăcie, persecuție și exil; care l-a preamărit pe Dumnezeu în chip incomparabil de mare și pur nu va înceta să asiste familiile creștine și toate familiile lumii la împlinirea statornică a datoriei și în suportarea încercărilor vieții, în deschiderea generoasă a inimii către lipsurile altora și în împlinirea cu bucurie a planului lui Dumnezeu asupra lor.

Sfântul Iosif, "omul drept", muncitor neobosit, apărător zelos al comorilor încredințate lui, să apere familiile creștine, să le păstreze și să le lumineze mereu.

Fecioara Maria, așa cum este Maica Bisericii, să fie Maica "Bisericii domestice" și, grație ajutorului ei de mamă, fiecare familie creștină să poată deveni cu adevărat o "mică Biserică", în care să se oglindească și să reînvie misterul Bisericii lui Cristos. Ea, slujitoarea credincioasă a lui Dumnezeu, să fie pilda de împlinire umilă și generoasă a voinței lui Dumnezeu. Ea, Maica îndurerată la picioarele crucii, să întărească familiile creștine în suferințe și să șteargă lacrimile celor care suferă pentru greutățile din cadrul familiilor.

Și Cristos Domnul, regele universului, regele familiilor, să fie prezent – ca la nunta din Cana Galileii – în fiecare familie creștină ca să-i dea lumină, bucurie, seninătate și tărie. De la el, în ziua închinată regalității sale, cer ca fiecare familie să contribuie generos pentru viitorul împărăției sale în lume, "împărăția adevărului și a vieții, împărăția sfințeniei și a păcii"[183], către care se îndreaptă istoria.

Lui, Mariei și sfântului Iosif încredințez fiecare familie. În mâinile lor și inimilor lor le prezint această exortatie: ca s-o ducă la voi, venerabili frați și iubiți fii, să vă deschidă inimile voastre la lumina pe care evanghelia o răspândește în fiecare familie.

Tuturor și fiecăruia dintre voi, asigurându-vă de rugăciunea mea constantă, împart din inimă binecuvântarea apostolică în numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt. Amin.

Roma, în bazilica "Sfântul Petru", la 22 noiembrie, în solemnitatea Domnului nostru Isus Cristos, Regele Universului, în anul 1981, al patrulea al pontificatului nostru.

Papa Ioan Paul al II-lea

Note

[1] Cf. GS 52.

[2] Cf. Ioan Paul al II-lea, *Omilia pentru deschiderea Celui de-al IV-lea Sinod al Episcopilor*, 2 (26 septembrie 1980); AAS 72(1980), p. 1008.

[3] Cf. *Gen* 1-2.

[4] Cf. *Ef* 5.

[5] Cf. GS 47; Ioan Paul al II-lea, *Scrisoarea „Appropinquat iam”*, 1 (15 august 1980): AAS 72 (1980), p. 791.

[6] Cf. *Mt* 19,4.

[7] Cf. GS 47.

[8] Cf. Ioan Paul al II-lea, *Discursul adresat Consiliului Secretariatului General al Sinodului Episcopilor* (23 februarie 1980): „*Insegnamenti di Giovanni Paolo II*”, III, 1(1980), p. 472-476.

[9] Cf. GS 4.

[10] Cf. LG 12.

[11] Cf. *1In* 2,20.

[12] LG 35.

[13] Cf. LG 12; Sfânta Congregație pentru Doctrina Credinței, *Declarația „Mysterium Ecclesiae”*, 2; AAS 65 (1973), p. 398-400.

[14] Cf. LG 12; DV 10.

- [15] Cf. Ioan Paul al II-lea, *Omilia ținută cu ocazia deschiderii celui de-al șaselea Sinod al episcopilor*, 3 (26 septembrie 1980): AAS 72 (1980), p. 1008.
- [16] Cf. Augustin, *De civitate Dei*, XIV, 28: CSEL 40, II, 25 ș.u.
- [17] GS 15.
- [18] Cf. *Ef* 3,8; GS 44; AG 15 și 22.
- [19] Cf. *Mt* 19,4 ș.u.
- [20] Cf. *Gen* 1,26 ș.u.
- [21] *1In* 4,8.
- [22] Cf. GS 12.
- [23] Cf. GS 48.
- [24] Cf. *Os* 2,21; *Ier* 3,6-13; *Is* 54.
- [25] Cf. *Ez* 16,25.
- [26] Cf. *Os* 3.
- [27] Cf. *Gen* 2,24; *Mt* 19,5.
- [28] Cf. *Ef* 5,32 ș.u.
- [29] Tertulian, *Ad uxorem*, II, VIII, 6-8; CCL I, 393.
- [30] Cf. Conc. Tridentin, Sessio XXIV, can. 1: I.D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, 33, 149 ș.u.
- [31] Cf. GS 48.
- [32] Ioan Paul al II-lea, *Alocuțiunea adresată delegațiilor institutului „Centre de Liaison des Equipes de Recherche”*, 3 (3 noiembrie 1979): „*Insegnamenti di Giovanni Paolo II*”, II, 2 (1979), p. 1032.
- [33] *Ibidem*.
- [34] Cf. GS 50.
- [35] Cf. *Gen* 2,24.
- [36] *Ef* 3,15.
- [37] Cf. GS 78.
- [38] Ioan Gură de Aur, *De Virginitate*, X: PG 48, 540.
- [39] Cf. *Mt* 22,30.
- [40] Cf. *1Cor* 7,32-35.
- [41] PC 12.
- [42] Cf. Pius al XII-lea, *Scrisoarea enciclică „Sacra virginitatis”*, II: AAS 46 (1954), p. 174 ș.u.
- [43] Cf. Ioan Paul al II-lea, *Epistola „Novo incipiente”*, 9 (8 aprilie 1979): AAS 71 (1979), p. 410 ș.u.
- [44] GS 48.
- [45] RH 10: AAS 71 (1979), p. 279.
- [46] *Mt* 19,6; cf. *Gen* 2,24.
- [47] Cf. Ioan Paul al II-lea, *Alocuțiunea către soți*, Kinshasa, 4 (3 mai 1980): AAS 72 (1980), p. 426 ș.u.
- [48] GS 49; cf. Ioan Paul al II-lea, *Alocuțiunea către soți*, Kinshasa, 4 (3 mai 1980).
- [49] GS 48.
- [50] Cf. *Ef* 5,25.
- [51] *Mt* 19,8.
- [52] *Ap* 3,14.

- [53] Cf. *2Cor* 1,20.
- [54] Cf. *In* 13,1.
- [55] *Mt* 19,6.
- [56] *Rom* 8,29.
- [57] Toma de Aquino, *Summa theologiae*, II
- [58] *LG* 11; *AA* 11.
- [59] *GS* 52.
- [60] Cf. *Ef* 6,1-4; *Col* 3,20 ș.u.
- [61] Cf. *GS* 48.
- [62] *In* 17,21.
- [63] Cf. *GS* 24.
- [64] *Gen* 1,27.
- [65] *Gal* 3,26.28.
- [66] Cf. Ioan Paul al II-lea, *Scrisoarea enciclică „Laborem exercens”*, 19: *AAS* 73 (1981), p. 625.
- [67] *Gen* 2,18.
- [68] *Gen* 2,23.
- [69] Ambrozio, *Exameron*, V, 7, 19: *CSEL* 32, I, 154.
- [70] Paul al VI-lea, *Scrisoarea enciclică „Humanae vitae”*, 9: *AAS* 60 (1960), p. 486.
- [71] Cf. *Ef* 5,25.
- [72] Cf. Ioan Paul al II-lea, *Omilia către credincioși „Interamnenses”*, 3-5, 19 martie 1981: *AAS* 73 (1981), p. 268-271.
- [73] Cf. *Ef* 3,15.
- [74] *Ef* 3,15.
- [75] *Lc* 18,16; cf. *Mt* 19,14; cf. *Mt* 10,14.
- [76] Ioan Paul al II-lea, *Alocuțiunea către ONU*, 21 (2 octombrie 1979): *AAS* 71 (1979), p. 1159.
- [77] *Lc* 2,52.
- [78] Cf. *GS* 48.
- [79] Ioan Paul al II-lea, *Alocuțiunea către participanții la „Internațional Forum of Active Aging”*, 5 (5 septembrie 1980): *„Insegnamenti di Giovanni Paolo II”*, III, 2(1980), p. 539.
- [80] *Gen* 1,28.
- [81] Cf. *Gen* 5,1 ș.u.
- [82] *GS* 50.
- [83] *Propositio* 22 (21); *EV* VII, 743. Concluzia nr. 11 a *Scrisorii enciclice „Humanae vitae”* ne spune: „Verumtamen ecclesia, dum homines commonet de observandis praeceptis legis naturalis, quam constanti sua doctrina interpretatur, id docet necessarium esse, ut quilibet matrimonii usus ad vitam humanam procreandam per se destinatus permaneat”: *AAS* 60 (1968), p. 448.
- [84] Cf. *2Cor* 1,19; *Ap* 3,14.
- [85] Cf. *Anunțul celui de-al VI-lea Sinod al episcopilor adresat familiilor timpului nostru*, 5 (24 octombrie 1980): *EV* VII, p. 812.
- [86] *GS* 51.
- [87] Paul al VI-lea, *Scrisoarea enciclică „Humanae vitae”*, 7: *AAS* 60 (1968), p. 485.
- [88] *Ibidem* 12.

- [89] *Ibidem* 14.
- [90] *Ibidem* 13.
- [91] Cf. GS 51.
- [92] Paul al VI-lea, *Scrisoarea enciclică „Humanae vitae”*, 29: AAS 60 (1968), p. 501.
- [93] Cf. *ibidem* 25: AAS, 60 (1968), p. 498 ș.u.
- [94] *Ibidem* 21: AAS, 60 (1968), p. 496.
- [95] Ioan Paul al II-lea, *Omilia cu ocazia deschiderii celui de-al VI-lea Sinod al episcopilor*, 8 (25 octombrie 1980): AAS 72 (1980), p. 1083.
- [96] Cf. Paul al VI-lea, *Scrisoarea enciclică „Humanae vitae”*, 28: AAS 60 (1968), p. 501.
- [97] Cf. Ioan Paul al II-lea, *Alocuțiunea către delegații „Centre de Liaison des Equipes de Recherche”*, 9 (3 noiembrie 1979): „*Insegnamenti di Giovanni Paolo II*”, II, 2 (1979), p. 1035; Cf. *Alocuțiunea adresată participanților la primul sinod pentru familiile Africii și Europei, 15 ianuarie 1981: „L’Osservatore romano”*, 16 ianuarie 1981.
- [98] Paul al VI-lea, *Scrisoarea enciclică „Humanae vitae”*, 25: AAS 60 (1968), p. 449.
- [99] GE 3.
- [100] GS 35.
- [101] Toma de Aquino, *Summa contra gentiles*, IV, 58.
- [102] GE 2.
- [103] *Exortăția apostolică „Evangelii nuntiandi”* 71: AAS 68 (1976), p. 60 ș.u.
- [104] Cf. GE 3.
- [105] AA 11.
- [106] GS 52.
- [107] AA 11.
- [108] *Rom* 12,13.
- [109] *Mt* 10,42.
- [110] GS 30.
- [111] DH 5.
- [112] Cf. *Propositio* 42.
- [113] LG 31.
- [114] LG 11; AA 11; Ioan Paul al II-lea, *Omilia pentru deschiderea celui de-al VI-lea sinod al episcopilor*, 3 (26 septembrie 1980): AAS 72 (1980), p. 1008.
- [115] LG 11.
- [116] Cf. *ibidem* 41.
- [117] *Fap* 4,32.
- [118] Cf. Paul al VI-lea, *Humanae vitae*, 9; AAS 60 (1968), p. 486 ș.u.
- [119] GS 48.
- [120] DV 1.
- [121] Cf. *Rom* 16,26.
- [122] Cf. Paul al VI-lea, *Humanae vitae* 25; AAS 60 (1968), p. 498.
- [123] *Exortăția apostolică „Evangelii nuntiandi”* 71: AAS 68 (1976), p. 60 ș.u.
- [124] Cf. *Discursul către Cea de-a III-a Adunare Generală a Episcopilor din America Latină*, IV, a (28 ianuarie 1979); AAS 71 (1979), p. 204.
- [125] LG 35.
- [126] *Catechesi tradendae*, 68: AAS 71 (1979), p. 1334.
- [127] Cf. *Ibidem* 36: o.c., p. 1308.

- [128] Cf. *1Cor* 12,4 ș.u.; *Ef* 4,12 ș.u.
- [129] *Mc* 16,15.
- [130] *LG* 11.
- [131] *Fap* 1,8.
- [132] Cf. *1Pt* 3,1 ș.u.
- [133] *LG* 35; *AA* 11.
- [134] Cf. *Fap* 18; *Rom* 16,3 ș.u.
- [135] *AG* 39.
- [136] *AA* 30.
- [137] *LG* 10.
- [138] *GS* 49.
- [139] *Ibidem* 48.
- [140] *LG* 41.
- [141] *SC* 59.
- [142] *LG* 34.
- [143] *Ibidem*.
- [144] *SC* 78.
- [145] Cf. *In* 19,34.
- [146] *Humanae vitae* 25.
- [147] *Ef* 2,4.
- [148] Cf. Ioan Paul al II-lea, *Enciclica „Dives in misericordia”*, 13: *AAS* 72 (1980), p. 1218 ș.u.
- [149] Cf. *1Pt* 2,5.
- [150] *Mt* 18,19 ș.u.
- [151] *GE* 3; cf. Ioan Paul al II-lea, *Exortația apostolică „Catechesi tradendae”*, 36: *AAS* 71 (1979), p. 1308.
- [152] *Discursul pentru audiența generală* (11 august 1976): *„Insegnamenti di Paolo VI”*, XIV (1976), p. 640.
- [153] *SC* 12.
- [154] Cf. *Institutio generalis de Liturgia horarum*, 27.
- [155] Paul al VI-lea, *Exortația apostolică „Marialis cultus”*, 52-54: *AAS* 66 (1974), p. 160 ș.u.
- [156] Ioan Paul al II-lea, *Discurs la sanctuarul de la Mentorella* (29 octombrie 1978): *„Insegnamenti di Giovanni Paolo II”*, I (1978), p. 78 ș.u.
- [157] *AA* 4.
- [158] Cf. Ioan Paul al II-lea, *Discurs către episcopii din Cea de-a XII-a Regională Pastorală a USA* (21 septembrie 1978): *AAS* 70 (1978), p. 767.
- [159] *Rom* 8,2.
- [160] *Ibidem* 5,5.
- [161] Cf. *Mc* 10,45.
- [162] *LG* 36.
- [163] *AA* 8.
- [164] *Mesajul celui de-al VI-lea Sinod al episcopilor către familiile creștine ale lumii contemporane*, 12 (24 octombrie 1980).
- [165] Cf. Ioan Paul al II-lea, *Discursul către Cea de-a III-a Adunare Generală a Episcopilor*

din *America Latină*, IV, a (28 ianuarie 1979): AAS 71 (1979), p. 204.

[166] Cf. SC 10.

[167] Cf. *Ordo celebrandi Matrimonium*, 17.

[168] Cf. SC 59.

[169] PC 12.

[170] Nr. 3-4 (29 noiembrie 1980): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, III, 2 (1980), p. 1453 ș.u.

[171] Paul al VI-lea, *Mesajul pentru Cea de-a III-a Zi Mondială a Comunicațiilor Sociale* (7 aprilie 1969): AAS 61 (1969), p. 455.

[172] Ioan Paul al II-lea, *Mesajul pentru Ziua Mondială a Comunicațiilor Sociale* (1 mai 1980): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, III, 1 (1980), p. 1042.

[173] Ioan Paul al II-lea, *Mesajul pentru Ziua Mondială a Comunicațiilor Sociale*, 5 (10 mai 1981): „*L'Osservatore romano*”, 22 mai 1981.

[174] *Ibidem*.

[175] Paul al VI-lea, *Mesajul pentru Cea de-a III-a Zi Mondială a Comunicațiilor Sociale*: AAS 6 (1969), p. 456.

[176] *Ibidem*.

[177] *Mesajul pentru Ziua Mondială a Comunicațiilor Sociale* (1980): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, III, 1 (1980), p. 1044.

[178] Cf. Paul al VI-lea, *Motu proprio „Matrimonia mixta”*, 4-5: AAS 62 (1970), p. 257 ș.u.; cf. Ioan Paul al II-lea, *Discursul către participanții la plenara Secretariatului pentru Unitatea Creștinilor* (13 noiembrie 1981): „*L'Osservatore romano*” (14 noiembrie 1981).

[179] *Instrucțiunea „In quibus rerum circumstantiis”* (15 iunie 1972): AAS 64 (1972), p. 518-525; Nota din 17 octombrie 1973: AAS 65 (1973), p. 616-619.

[180] Ioan Paul al II-lea, *Omilia pentru închiderea celui de-al VI-lea Sinod al episcopilor*, 7 (25 octombrie 1980): AAS 72 (1980), p. 1082.

[181] Cf. *Mt* 11,28.

[182] Ioan Paul al II-lea, *Scrisoarea „Appropinquat iam”*, 1 (15 august 1980): AAS 72 (1980), p. 791.

[183] Prefața Liturghiei din solemnitatea Cristos, Rege.

Autor: Papa Ioan Paul al II-lea

Traducător: (reviz.) Ovidiu Bișog

Copyright: Libreria Editrice Vaticana; Ercis.ro

Publicarea în original: 22.11.1981

Publicarea pe acest sit: 20.03.2001

Etichete: Papa IP2